Muravidék 18

képzőművészet, irodalom, kulturális létformák

A fa kép-mása

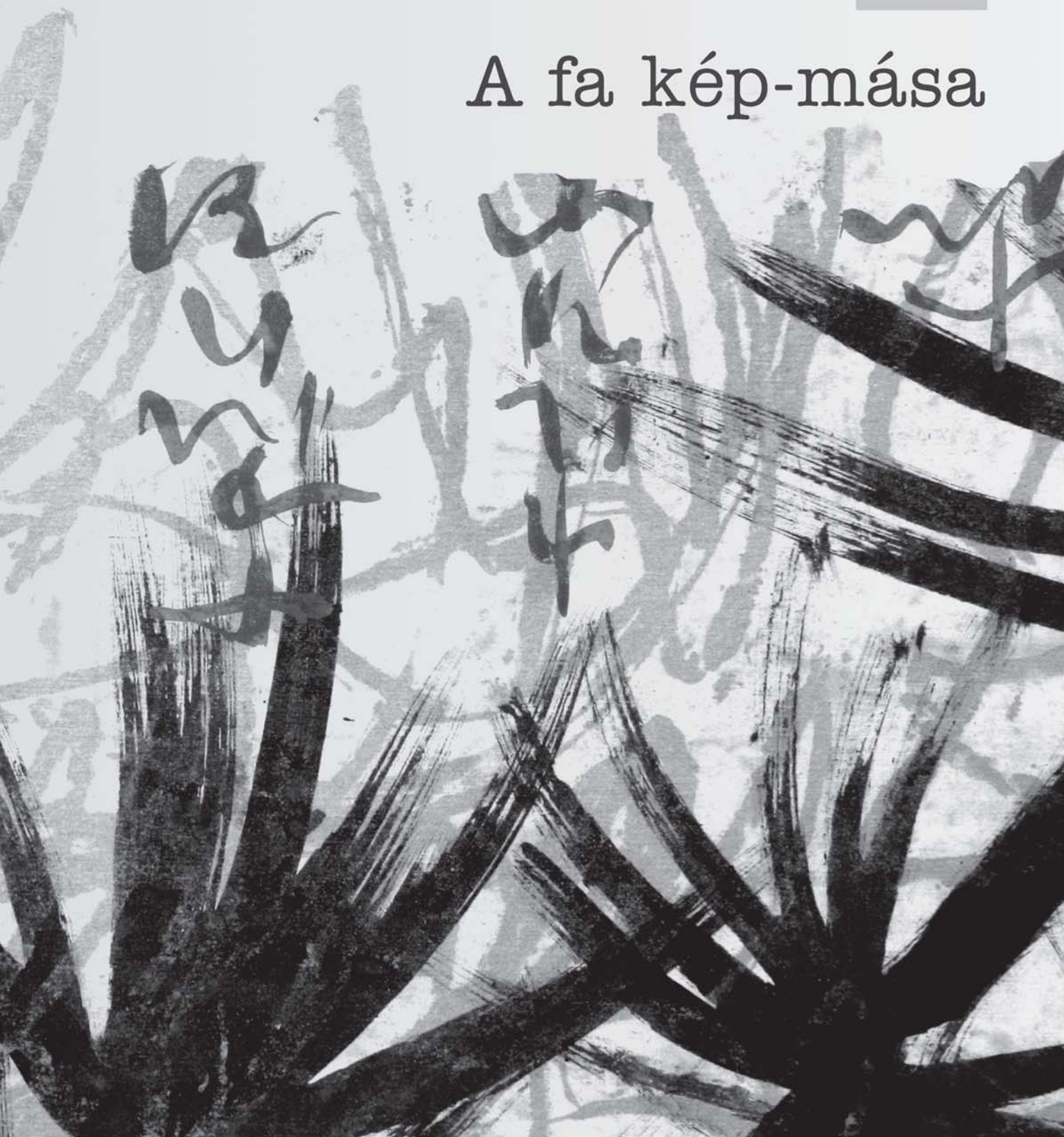

Muravidék

kulturális folyóirat

képzőművészet, irodalom
kulturális létformák

A fa kép-mása

Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület
2011

Győrffy Sándor

A FA KÉP-MÁSA

Nézd: a kevély tölgy, mellyet az éjszaki / Szélvész le nem dönt, benne-termő
Férgek erős gyökerit megőrlik, / S egy gyenge széltől földre teríttetik!

Berzsenyi Dániel: A magyarokhoz

A természeti kép mint metafora, a „kevély tölgy" mint szimbólum. A fa szimbolikája folyamatosan jelen van a világirodalom bármely nyelvén leírt legnagyszerűbb alkotásaiban tértől és időtől függetlenül napjainkig. Miért választottam mégis ezt a mintegy kétszáz évvel ezelőtti rövid idézetet? Időtlensége, mondandójának aktualitása és szerzője miatt, akinek kortársai értetlenségét, ellenséges kritikáját kellett elviselnie. A klasszikus görög-latin kultúrát és a korabeli német romantikát ismerő, azt szerető és műveiben hirdető magyar nemes, aki szembekerül műveletlen környezetével. Kemenesalja és környéke, az érintetlen természet szépsége, a genius loci, a hely szellemének idealizálása, és egyben szembeállítása a kor nyomasztó körülményeivel, erkölcsi, társadalmi, történelmi, politikai, gazdasági züllöttségével – inspirálják a versírásra. Az antik példaképek kultúráját és a dicső múltat idéző versekben azonban megjelenik a nyugtalanság és reménytelenség érzése. A kívülről jött veszedelemnél is rosszabbnak tartja a kevély tölgy erős gyökereit belülről pusztító férgeket: „Romlásnak indult hajdan erős magyar! / Nem látod, Árpád vére miként fajul?" A bizonytalan történelmi helyzet, a felfokozott magány érzete, az életörömökben, sőt a költészetben megrendült hite elégiáiban jelenik meg. Az általános, mindenre kiterjedő válság középpontba állítása, az elmúlás rezignált elfogadása természeti képek és jelenségek metaforikus ábrázolásával válik verssé: „Hervad már ligetünk, s díszei hullnak. / Tarlott bokrai közt sárga levél zörög." Eme tájképbe csomagolt válságérzet hasonló szavakkal jelentkezik néhány évtizeddel később a másik vátesz-költő, Vörösmarty költeményében: „Elhervadt a virág, a fák koszorúi lehulltak; / Sárga levelkéken nyargal az őszi vihar." Harminc év, avagy kettőszáz: van különbség? Mit változott Berzsenyi korának magyarsága, aki „nyelvét megúnván" „letépte fényes nemzeti bélyegét", hogy harminc év múltán Vörösmarty így írhatott: „Oly fényes elmék a sár fiait / A sűlyedéstől meg nem mentheték!" Igaz, ő akkor még bizakodik, hisz így folytatja: „Ember vagyunk, a föld s az ég fia. / Lelkünk a szárny, mely ég felé viszen". Boldog Berzsenyi, boldog Vörösmarty, kik nem l4átjátok, nem halljátok, nem észlelitek a mai embert, a mai magyar nyelvet. Bizony, aktuális az aggodalom, az intelem, de az ítélet, a harcos indulat is. Ahogy mondani szoktuk: inkább, mint valaha, hisz előttünk is „egy nemzetnek sorsa áll". Tudom, mai is küzdenek sokan nyelvünk, történelmünk, kultúránk megmaradásáért, ma is gördülnek köztünk – Ady szép szavaival – a „tüzes szekerek". A tudós kutató, a gondolatokat, ideákat, szavakat írásban, rajzban, avagy zenében, táncban megformáló alkotó, „az adott világ varázsainak mérnöke" (József A.) ma is a múltba néz, és a jövőbe lát. Vajon miféle harmóniát szerkeszt, mi célból, mi módon, milyen eszközökkel? Mely jelrendszert hívja segítségül, milyen szimbólumokat használ? A tudati valóság sohasem interpretálható pontosan, a szavak és képek nem azonosak az ideákkal, amelyeket leírnak, lefestenek. Ám különböző absztrakciók segítségével mégiscsak bepillantást nyerhetünk az anyagnélküli dimenziókba, a rejtett valóságba. Ezt nevezhetjük akár szimbolikus transzformációnak is. Az egzakt fogalmak megtapasztalható módon való megjelenítéséhez, vagyis a szelleminek anyagivá való alakításához gyakran hívunk segítségül természeti elemeket, lényeket. Ezek a médiumok lehetnek a kapocs a természet valósága és a róla alkotott emberi feltételezés, képzelet között. A különböző természeti lények – például egy fa –, vagyis a valóság egy fajtájának másfajta valósággá való átalakítása az alkotó belső látása szerint, jelenti számunkra a műalkotást. Lehet egy tölgy szimbolikus leírása, egy fenyőág vagy bambuszerdő megfestése, ez soha nem más, mint a fa kép-mása.

Hétvári Andrea

Egy

elmúlásában
halhatatlan
a kora reggeli
rigóének összeforrt
a határok nélküli
meggypirosan ömlő
hömpölygésével
fátylak redőin
az időtlen dereng
az olajligetek
ilyenkor a legzöldebbek
rügycsomó dalol
a hajnal
végtelen ujjú párájában
értelem számára
feledhetetlen
nincs még

megérkezés
ha forrásba omlik
a vízcsepp
ajak számára
kimondhatatlan
leültem itt
a tamariszkusz alatt
költsd el a látványt
míg hozzák az ebédet
merőleges déli nap
a kikötőben senki
gondolat útjain
megfejthetetlen
millió alakban
az egyetlenegy
így tanul születni
fák tövében

A FA ÉNEKE

éber álom összecsomózza nyelved
némaságba üldözi kulcsra készen
nem találja kertjeiben hiányod
múltba avatva

mély gyökérzet istenek átka vagytok
földbe fúrva mennyei manna létet
loptok egyre elhidegült tagomba
furcsa világnak

hogyha mégis elnyeli lenn a sárba
pőre szirmom félve orozza nemlét
tarka tükre vissza se néz a múltba
min fog az átok

NYÍR

madártekintettel néz, ha azt kérdezed
virágot faragtak asszonyaik sírkövére
mert élni tudták, mit a bölcsek csak gondolni
beleremegve saját fehérségébe a halál
egy pontot sem jelöl végpontjának
kenyerét, vízét, levegőjét magába vette
az anyatej tisztaságát, a levél hangtalan
meglebbenése előtt nem elmenni a forrástól
megközelíteni csak egyféleképpen
a márvány tisztasága nem valódi
hogyan lehet a szerelemben elveszíteni
kibírhatatlan lenne

HÁRS

ércnevetése hasítja a csöndet
fény-apokalipszis kőtömböket morzsol
hegyoldalba markoló fájdalom

kigyúlna éjjel is nyári nap
villámból hasadt tűz
ha papja lenne

FENYŐ

elszíntelenedve az égre néz
hiányát ezzel láthatóvá teszi
minden levele, tűje és ágacskája
masszív, égő, áradó, egyfajta súly
azt a pontot nézi, oda és csak arra
helye az elhamvadtan lógó világból
legalább távol van ez az ide, ez az itt
fáradt lovak szélnyerítése az utca
feketezöld hárfa a tó
nem magyarázza sem vér, sem alkat
sem emlék, sem sors
azt a pontot nézi, hol emlék, hol sors
törhetetlen fémfuvolái
ha legalább bele lehetne betegedni
túl lenni a halálon
kristálytűinek jégszorításán szánakozás nélkül
földje fekete, puha, de terméketlen
éppoly kevéssé meleg
bolyhos barnái kifakulófélben
a part a világban lévő hely szakadása
ágait a kastély konyhaépületére borítja
állatok bánata terül szét
hegy, patak, szarvas részvét nélküli
fajdkakas a világ arca
üres könyvbelek kiürült lapja világít
minden tűje, ágacskája, koronája és törzse
maga elé mered a domb
megszólal az éjszaka-hangszer

Győrffy Sándor

AZ ÉPÜLET-SEBEK GYÓGYÍTÓJA

„Egy sötét világból jöttem, és most elvakulok a fénytől,
vagy rabbá tettek engem, és nem láthatom az én világomat?”
Makovecz Imre [1]

Megrendülten értesültünk a szomorú hírről, elhunyt Makovecz Imre. A Teremtő pontosan mér és ítél, ezért csupán gyarló emberi gondolataink szerint ment el ő korábban, mint kellett volna. Életműve úgy teljes, ahogy előttünk áll. Hiszen tudjuk mi is: minden egyes napunk végeztével úgy térjünk nyugovóra, mintha utolsó napunk lett volna. Vagyis életünk és munkásságunk bármikor lezárható, hiánytalan egész kellene, hogy legyen. A váratlanul ért hír csak megerősíthet bennünket ebbéli hitünkben.

Makovevz Imre világszerte ismert és elismert épületeiről itt most nem kell részletesen szólni. A kortárs magyar építőművészet legnagyobb formátumú megújítója, az organikusnak nevezett építészeti irányzat elindítója olyan egyedi, össze nem téveszthető művekkel ajándékozta meg népünket, amilyenekre Koós Károly óta nem volt példa. Művészetfilozófiája, alkotói módszere, teoretikus és pedagógiai munkássága is sok szállal köthető a korábbi mesterhez, továbbá Rudolf Steiner gondolataihoz és építészetéhez, akit Wright-tal együtt mesterének tekintett.

Az ősi hitvilág és mitológia – amelybe beletartoznak a magyaron kívül a többi keletről nyugatra vonuló népvándorlás kori népcsoportok mítoszai is – motiválta szimbolikus épületei gyakran emlékeztetnek bálványokra, ölelő karú, kitárt szárnyú madáremberekre. Az archaikus népi építészet hagyományainak tanulmányozása, a kollektív tudattalannak a hely szellemében való felfedezése mágikus tulajdonságokkal ruházták fel műveit. Mind az épületek külső megjelenítése, szerkezeti rendszere, struktúrája, mind azok belső terei az emberi formák és arányok univerzális jellemzőinek hordozói. Többször alkalmazta a centrális vagy spirális elrendezést, a kupolás megoldást, amely az ősi magyar jurtákhoz hasonlóan a kozmoszt szimbolizáló, de praktikusan használható építményként jelenik meg.

Műveinek szinte kivétel nélkül alapja és sarokköve a szellem és az anyag örök kettősségének ősi tudása és ezen tudás használata, ami a szellem elsőbbségéből indul ki. Úgy vélte, az ember elveszítette valaha volt élő kapcsolatát a föld és a kozmosz erőivel, a mitológiai aranykor harmóniája eltűnt, Atlantisz elsüllyedt. Az ég és föld között lebegő tiszta kristály az emberek bűneitől feketére válva a földre zuhant, és Kába-kővé vált. A folytonos „fejlődés” vágyától hajtott mai ember új eszmék, új szellemek alkalmazásával egyre sűrűsödő katasztrófákat hoz önmagára, holott ismerhetné Hamvas tanítását: „Amit az újkori ember kultúrának nevez, nem intenzív művelés, mindössze túlméretezett idealitás. (…) A szellem nem éri el az életet, az élet nem éri el a szellemet. (…) Az erők nem az új szellem feltalálására, hanem az örök és egyetemes szellem megvalósítására valók. Ezt az örök és egyetemes szellemet őrzi a hagyomány, amely kezdettől fogva kinyilatkoztatásszerűen minden népnél megvolt, megvan és meglesz.” [2]

Habár már a mitikus korban létezett Atlantisz elsüllyedése is szimbólum, jelzés és figyelmeztetés volt a mindenkori ember számára, a mai kor gyermeke tovább rombolja a természetet és környezetét, a túlzsúfolt, levegőtlen városok lakója az érzelmi sivárság sivatagában vegetál. Az építészek jelentős része segíti ezt az életellenes állapotot, az üzleti érdekek kiszolgálásával, a hagyomány és a Föld erőinek szolgálata helyett. Közülük csak a kiválasztottaknak adatott meg a felismerés, a megértés, a cselekvő tudás és erő képessége.

Makovecz Imre – egyike a kevés kiválasztottnak – alkotásaiban a Föld és az Ember szellemi egységének visszaállítására törekedett. Birtokában volt az ősi tudásnak, építőművészként gyógyította a Föld ember ütötte épület-sebeit, építményeivel összekapcsolva a lentit a fentivel.

Miként az általa legkedveltebb építőanyag, az életerős, egészséges fa gerince, törzse közvetít az életet biztosító, stabilitást adó gyökerek és a virágot illatoztató, termést, gyümölcsöt hozó korona között, úgy közvetített ő is kultúránk, hagyományaink gyökereiből táplálkozva, műveit az örökkévaló Teremtőnek és az emberben valahol mégiscsak meglevő szeretet szellemének ajánlva. Minden munkájában fellelhető ez a tiszta forrásból fakadó kommunikációs készség, és mások biztatása hasonló párbeszédre ember és természet, ember és kulturális múltja, ember és jövőbe vetett bizodalma, ember és embertársai, ember és Isten között. Ő írja: „Az ég egyesülni akar a földdel. Érvényesülni akar az a tüzes vonzalom, amely kifejezi, hogy ami fent van, az van lent is, és ami lent van, az van fent is."[3]
Mi, különböző műfajokban, stílusokban, felfogások és célok szerint alkotó művészek és egyéb értelmiségiek, akik csoportosulásunk elnevezésében is vállaltuk a legkisebb elcsatolt terület, a Muravidék kulturális értékeinek közvetítését, nem feledhetjük, hogy a lendvai Kultúrház tervezője is korunk legnagyobb magyar építőművésze volt. A Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület tiszteletbeli tagja: Makovecz Imre.

Felhasznált irodalom
1 Makovecz Imre: *Múltbeli / jövőbeli épületek és tájak.* Im.: *Új Atlantisz felé.* Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum, Budapest, 2000. 156.
2 Hamvas Béla: *Őskori és újkori kultúra.* Im.: *Scientia sacra I.* Medio Kiadó, 229, 231, 232.
3 Makovecz Imre: Im. 159.

Horváth Ödön

A SZÉPSÉG SZERETETE

Bennünk van-e még? Van-e igényünk a Szépre, a szemet gyönyörködtetőre? Van-e kedvünk hozzá, hogy a szépet műveljük, elősegítsük? Eljutottunk-e odáig, hogy elmélkedünk, szebb környezetről álmodozunk? Emberhez méltó világról.

Jaj, mi, az elmúlt évtizedek formálói tudjuk: a szépet, a nemeset, a jót hányszor meggyaláztuk. Mennyire inkább a csúnya, a gonosz, az embertelen szolgálatába szegődtünk. Az elmúlt században soha nem tapasztalt mértékben gyűlöltük egymást, acsarkodtunk egymásra. Ennyi vér még sohasem hullott, ennyi könyörtelenség még sohasem söpört végig az emberiségen. Hol siklottunk ki ennyire? Miért kerültünk ilyen messzire a Szépség szeretetétől?

A Szépség ugyanis harmónia, rend, bölcsesség, világosság. A Szépség varázslatos, lélekemelő és igaz. A Teremtésből fakad, egységében, összességében érettünk van. Azért, hogy gyönyörködjünk benne, nemesedjünk általa. Az ember a Szépség gyermeke, annak szülötte. Az ember testén és lelkében a Teremtő elgondolása szerint minden szép. Minden harmonikus. A mozgás, a működés, a kiteljesedés. Az ember teste a világ tükre. Az ember lelke a Teremtés csúcspontja. Ilyen magas az emberi nem lehetősége! Az elmúlt évtizedekben mégis mást találunk. Az ember a szépnélküliség útvesztőiben bukdácsol. Nem találja, elveszítette helyét. A Káprázatos, az Éjszaka fényei csalogatják. Egyre inkább hódol nekik. Velük szeretkezik. Közben odavan. Ugyancsak odavan. Egyre több szemét veszi körül. Egyre több a hulladék, a törmelék. A fogyasztás szemete, a megunt holmikat eldobáló társadalom hulladéka, a tönkrement kapcsolatok törmeléke.

Az ember ott áll közöttük. Kezében a falakat bemocskoló festékszórójával, szobrokat, lépcsőfeljárókat, épületeket rongáló kalapácsával és széles bakancsával. Ezzel a bakanccsal mindenre rátapos, ami nem az övé, mindent széttapos, ami egyben van, mindent összetapos, ami a közösség tulajdona. Az ember odavan. Ugyancsak odavan. Nem tisztel semmit. Kiönti a szemetet az utcára, a faluvégre, rádobálja a virágokra. Elpusztítja a padokat, a várófülkét, a hulladékgyűjtőt, a telefont. Kővel dobálja a közvilágítás lámpáit, kettétöri a frissen ültetett facsemetéket, felgyújtja a füvet, bokrokat, fákat, és hősnek képzeli magát. Röhög és boldog, mert hősnek érzi magát. A Szépség ellen viselt háború hősének.

Az elmúlt évtizedekben számtalan hős kapott kitüntetést. A hősi harcban a Szépség ellen. A népirtásokat, a mészárlásokat végrehajtó, a gyűjtő- és menekülttáborokat kialakító, a fegyvereket gyártó és szállító, fegyverrel kereskedő, fegyvert csempésző alakulatok hősei. Derekas munka van a hátuk mögött. Ezek a hősök perzselték fel több száz év létesítményeit és lelkét. Most is itt vannak. Itt munkálkodnak. De nem csak közöttünk, sajnos bennünk. Gyakran hódolunk nekik, ó hányszor behódolunk nekik! Ki más lehetne felelős tetteinkért?

A Szépség pedig csak nyomokban maradt meg. Még ott van a tavaszban, a virágok nyílásában, a zöld mező feletti ég kékjében, de meddig? Mit teszünk azért, hogy a Szépség velünk legyen, közöttünk maradjon? Mikor fordulunk felé? Áhítozva, hogy gyógyulásunk legyen, kigyógyítson kábulatunkból? A csúnya, a gonosz, az embertelen bűvöletéből. Egyszer talán itt lesz az ideje, hogy újra a Szépség útját járjuk. Amikor hozzá igazítjuk lépteinket. Hol az a kor? Milyen messze van még? Ki adhat választ?

Talán tekintsünk magunkba. Valahol az elveszített alján ott kuporog a szükséges áhítat, a szükséges alázat. A gyermek áhítata. A gyermek Szépség iránti igénye. Az elpusztíthatatlan, kisajátíthatatlan vágy, hogy egyszer mégis minden a helyére kerüljön. A vágy, hogy emberként élhessük emberhez méltó világban. Békében, egyetértésben, harmóniában. Egymással, önmagunkkal. Az önzetlenség világában. A kölcsönös megértés, az egymás iránti türelem világában. Ahol nincsen se durvaság, se közönyösség. Se becstelenség, se haszonlesés, se könyörtelenség. Csak Jóság és bölcsesség. Belátás és együttérzés. A Szépség birodalmában.

Bárdos István

Lábik János művészetéről, dossziékban lapuló rajzairól

„lassan összeáll a kép…”

Zalaba Zsuzsa: Lábik Jánosnak

Párkányban él születése óta, ám szellemi hazája Esztergom, ahol iskolába járt, és ahol néhány évtizeddel később olyan társakra lelt, akik befogadták, alkotó munkára serkentették. Munkásságának két legfontosabb vonulata, a művészetszervezői és festőművészi tevékenység.
Kiállítások sorát szervezi szülővárosának Művelődési Házában, a Párkány Városi Galériában és szerte Szlovákiában, Magyarországon és másutt. Ezek meghatározó hatást gyakoroltak Párkány és környéke művészeti életére. Mindig fontosnak tartotta, és ezért a gyakorlatban segítette a Duna bal és jobb partján élő amatőr valamint hivatásos művészek egymásra találását. Jelenlétével, művészetével példát mutat arra, miként lehet és kell eredményesen ápolni a határmente emberi és kulturális kapcsolatait. Közreműködésének eredményeként gyakran került sor esztergomi és párkányi művészek közös tanulmányútjaira, alkotótáboraira. Talán a két település testvérvárosi kapcsolata sem jött volna létre Lábik János nélkül. Csak örülhetünk annak, hogy a Képzőművészeti Klub elnökeként tudásával, tapasztalatával, és ami mindennél fontosabb, töretlen energiájával évtizedek óta szolgálja Párkány kulturális életét.
Festőművészként olyan párkányi személyiség, akinek kiemelkedően gazdag és értékes munkássága meghatározó szerepet játszik Párkány és tágabban vett környéke képzőművészeti életében.

Most azonban nem az előbbiekről, hanem a tehetségével jól sáfárkodó, a képzőművészet mesterségét szabadiskolákban, alkotótáborokban elsajátító művészről szólunk.
Arról az őstehetségről, akinek festőállványáról olyan művek kerülnek le, amelyek segítségével szépként, fenségesként vagy éppen líraian kedvesként élhetjük meg mindazt, ami a számunkra ismert vagy ismeretlen környezetből figyelemre érdemes. Színeit pasztelles árnyalatok uralják. Festményeinek hangulata nyugodt, csendes.
Témái között a víz, a folyó, az erdei táj, az Európa számos országát összekötő Duna játssza a főszerepet. Az olykor dokumentarista pontosságú grafikáin, festményein felragyog az Ipoly, a Garam és a Duna-menti táj minden szépsége.
Vásznain pompázó mezővé, rétté, ligetté, erdőrészletté, folyóvá, patakká válik a Duna-táj. Szinte minden kompozíciója békét, szeretetet, harmóniát, derűt sugároz.
Lábik János együtt lélegzik a fákkal, bokrokkal, éggel, földdel és a vízzel. Kedvelt kompozíciós formája a horizontális, centrális képszerkesztés. Lapjain a hegyek, völgyek, folyók kontúrjai határozzák meg a táj karakterét. Ezt ékesíti az évszakok jellegzetes színvilágából, a fények játékából táplálkozó gazdag koloritja, melynek belső lüktetése nyomán felsejlenek a festőt megihlető táj fényei, hangulatai.
A képek struktúráját, kompozíciói feszességét a rajzokon megjelenő bokrok és a fák adják. Ezek a rajzokon minden felesleges részlet nélkül, táblaképein viszont a piktúrájára jellemző gazdag kolorittal ékesen jelennek meg. Lábik számára a dús vegetációjú táj maga a rejtély, a talány, és a mítosz, a folytonosan megújuló természet.
Rajzai a szelíd pannon vidék erdőit, facsoportjait, olykor ezek között megbúvó házait, vízfolyásait idézik. Ám, ha táblaképeit, pasztelljeit vagy akvarelljei is megjelennek lelki szemeink előtt, akkor bizonysággá válik számunkra, hogy a fák, a csalitosok és az erdők hangsúlyozottan az élet központjai, a patakok, folyók forrásvidékei pedig a tudás, az élet és a szakralitás menhelyei is.
Lábik János fái azért érdemesek figyelmünkre, mert magukban rejtik egyéni és kollektív tudatunk titkait, és egyben a tárgyi valóságban is megjelenítik az emberi lényegünket: a géniusz, a lélek és a test egységét, harmóniáját, vagy diszharmóniáját.

Wernke Bernát

VÁNDOR, HA SZÉPRE SZOMJAZOL

Vándor, ha szépre
szomjúzol, s
éhes szemed
körötted
forog, pereg
minden kecsest
fogad, mit hord
párkánynál a
súlyos duna, s
arra tovább, hol
zeng a bozót
s görög az
ipoly
hegyekből helembánál
előmereszkedék
akár völgybe
tapadó fényesség
még akkor is, ha a
legnagyobb folyónkhoz
képest csekély
kicsit messzébb
visszafelé, hol
sosem leszegett
füzek tündökölnek
kövesdnek
rejtjelet, s a gázlón
partot mos
ringatón
sápadt tolongón
akár felduzzadt
derék patak a
garam, – s e lágy áramlás
hévvel vigasztalás
integető neszből
bomló, fojtott
bátor tovafolyás
hol felhőfolt
felette, árnyasan remeg
s a parti úton
szálló est
illata lebeg
és suttogó fényben
hever hegyek
kőkemény jötte
s vándor máris
rádcsapong
s szívedbe
kavarog
tudod, e sokat
szenvedett föld
erre e vidéken
talán jobban
gyötört, kicsit nehezebb
mint ahol lángfüttyel
indul, bölcsőtől a
kezdet, s mint igaz
velőt, komisz
füsttől, az ittélők
szemgödrébe
befészkelődtek
a vigyázba intő
gyökerek...
de pont e meredek
adja az alkotó
kezébe az
ecsetet, hol a
szín, mozdulat
lágy indája regél
s hálával hull
vászonra az
egész vidék
távolba szökő
partok
hol az fogta
gallyak fáradtba
fakadása
andalog
tűnődj el vándor
hol már lekaszált
a rét, s ez
évben több sarjút
már nem remél, de
fonnyadtság forrásának
nyoma sincs
még október színét
hordja a nap
vonuló madarakra
olvad,
mielőtt zabolátlan
hamuba hajtató

ragadások vezettettnének
egykor forró völgyek
helyébe, fordulj a
szolid
hegyekbe, rádverődő
szárnyverdesés
visszahoz az özönlő
galagonyás felé
kicsind és garampáld
között, a kérőn leselkedő
örök öröm, újra-újra
rádköszön, s tünődő
tova-tovamerüléssel
tapaszt megint-megint
e földhöz, s a kurta
áradat
sosem vérszegény
zuhatag, délben dúsabb
a sugár,de
tovahordása majd
sárgásba tompitja
magát, és az elárvuló
átmenet könyörgőn
tűnődésre késztet
a még láthatatlanból
kidomborodó fohászok
a nyíló délutánt első
langyosodó rajtja
szánakozóba roppantja
nem csak a világos
csap hamar arább
hanem a mából is
tegnap lesz
hamarján
s minden perc
cseppje közelebb
visz az estbe, s árkát
szélesíti a felénk
tátongó elnyelő
végtelenség
de a jegenye nem
csitulhat, sosem
derengve éget, s
szétrágja a jövendő
messzeséget, s
duzzatagba emeli
báját, a nyersülő szél
azért, felénk hozza
kicsírázó pelyhét
s a nyurga levelek
ívek, mielőtt barna
lombba dőlnek
egy utolsót fel-fellobbannak
mint aszályból a nedvek
sosem ernyetegbe, és
ez mindig-mindig
így maradjon, mint ránk-ránk
ágaskodó
pillanatok

mellékdal

hát vándor
mindezt újra láthatod
párkányban, a tűzoltó
utcában, nem messze onnan
hol buszok jönnek-mennek
embereket, hírt hoznak, visznek
talán a messzeségbe, s ott
egy takaros házban, annak is
a felső sarkában, egy barátságos
asszonyka, s maga a művész
is fogad, kinek arcáról, pazarul
a mosoly sosem árvul
s jó borával traktál, csak
vigyázat ám, ha visszafelé
tartasz, mert a lépcső
már szigorúba
bomolhat, s
szép képekkel szőlőnedvével
tele, felemelt lelkedet
zuhanva perdíti a
földszintre, van itt a
teremben erre precedens

Pozsgai Györgyi

LÉLEGZŐ VILÁG

Madár János: Gyöngyök lélegzete

„Ha valaki zöld ágat növeszt a szívében, előbb-utóbb rászáll egy madár"
kínai közmondás

Rokonlelkek vagyunk, vagyis a másik gondolataiban, érzéseiben, hangulataiban ráismerünk a magunkéra. Madár Jánossal rokonlelkűek vagyunk azért is, mert mindkettőnket megragadnak a nyírségi tájak, érezzük a föld illatát, a természet lágy lélegzetét. Bennünk kanyarog a Tisza, halljuk csobogását, megcsodáljuk a Bükk s a Mátra fenségét, s mindketten együtt lélegzünk a természettel. Amikor elkezdtem olvasgatni a *Gyöngyök lélegzete* című kötetet, folyton-folyvást az járt a fejemben, hogyan is képes valaki ennyire együtt létezni a tájjal, olyannyira egymást átölelve, amennyire sugárzik a könyv lapjairól. Szinte lüktet az érzelemgazdagság, amely elénk tárja életének legigézőbb pillanatait. Olyan különleges szerelmes verseket olvashatunk, amelyek magukba olvasztják a világmindenséget. Együtt lebeg az élet a halállal, a szeretet a békével, a haza az egész kozmikus nagysággal. Egy összefüggő zenei felépítmény részesei lehetünk, amit az is erősít, hogy nem tagolódik a kötet ciklusokra, mintegy megőrizve a szimfonikus költemények csodálatra méltó ívét. Évszakok futnak egymásba, a születés, élet és elmúlás színtereit idézi elénk a versek világa. Az újjászületés a teremtésre való emlékezésben ölt formát. Anyagiságunk a kozmikus értelemben vett Földhöz kapcsolódik, mint ahogy elmúlásunkkal az anyaföld ölébe hajtjuk fejünket. A kötetet három pillér tartja: a szerelem, az élet és a család. Ez a hármasság világlik a versek összességéből, minden pillanatban ott munkál az olvasó lelkében.

A szerelem számtalan jelentéskörrel rendelkezik, ami sugallja, hogy többről van szó, mint tisztán szerelmi költeményekről. Olyan telített ez a szó, hogy világlélekként minden létezőt magába foglal. A szerelem élmény a költő számára, amelyből szebbnél szebb műalkotások születnek. Tanítványaimnak gyakran mesélek arról, hogy milyen szerepe is van az élménynek életünkben. Azért tartom ezt fontosnak, hogy tudatosítsam bennük a gyönyörű pillanatok értékét, képesek legyenek átélni saját csodáikat, és nyitottak legyenek másokéra is, amelyek sok esetben, versekben, regényekben, zeneművekben vagy képzőművészeti alkotásokban jelennek meg számukra. Talán értőbben fordulnak a művészetek felé, ha az élmények lecsapódásából keletkező bensőséget, személyességet, szorongást, indulatot felismerik. Mindannyian birtokunkban tudhatunk élményeket, ám csak keveseknek adatott meg, hogy abból létrehozzanak valami mások számára is sokatmondó művet. A kötet ívelése alapján a pozitív és negatív élménykör az idővel karöltve halad előre. A harmónia sohasem marad egyedül, rendszerint beszűrődik a külvilág. Amikor azt hisszük, nyugodt derűvel hajthatjuk álomra fejünket, lerombolja az idilli világot valami rajtunk kívül álló dolog. Ahogy telik az idő, úgy pusztulnak el bennünk az illúziók. A költő az Édent látja maga körül, melyből az ember kiűzetett, semmi sem a régi, a szépség, erkölcs, szeretet semmivé válása elveszejti a lelket. Az idill folytatása az Édennek, melyben védelmet remél a szerelem: „Elárvult ajkadhoz emelek / naponta egyet a tiltott gyümölcsből, / és a kezünk összenő; / mint a tüzet, / lángokra gyújtott arcunkat / beteríti az idő." .

A szerelem a természeten keresztül válik teremtő erővé. Az évszakok állandó ismétlődése az újjászületés hitével kecsegtet. A táj emiatt varázslatos tavasszal. Az ősz és a tél is gyönyörűség az embernek. Ugyan mélabút érez, amikor meghallja a természet elmúlásának hangjait, de erősíti a tudat, hogy minden újra kezdődik. A természet önmagát újjáteremti, és ez reménnyel

tölt el mindannyiunkat, hisz megélhetjük önmagunk reneszánszát. Mindaz, amit teszünk, érzünk és átörökítünk másokba, továbbviszi az életet. A versek is Isten adta teremtőerő lenyomatai. A lélek és gondolat szoros egységében születik meg egy olyan költői életérzés, amely két ember boldogságát megosztja mindenkivel. A kapcsolat kezdete az egész teremtés kezdete: „A teremtés kezdetén ott voltál, / és én ott voltam melletted. / Arcodat sokáig csodáltam, / s kezed a szívemre tetted, / érzem ma is a fényt…" *(Megjelöltél)*. A kezdet és a folyamat ez a képsor – a felfoghatatlan múltban kezdődő és a még ma is tartó élet.

A keleti országrész tájait is a szerelem metaforájának tartja a költő. A táj elemeiből azokat választja ki, amelyek összefüggnek kettejük érzelmeivel. A táj arca mindig más. Hol fénnyel teli szépség, hol hófehér tisztaság vagy színes pompában lebegő őszi világ. A szerelmet visszhangozzák a hegyek, a mezők és a természet kozmikus részecskéi. Látom a Váci Mihály által is kedvelt gyalogutakat, melyeken a mezítlábas barangolások oly jól esnek, a meleg homokkal érintkező talpunk alatt lüktet a földi élet, a mindenséget átszövő anyag. Látom a Nyírség minden rezdülését, a távozó és visszatérő tájakat, amelyek úgy futnak előttem, mintha egy vonat ablakából szemlélném őket. Látom, hogy „A Kecskés-patak / lágy vizében csobog a múlt." Mert az idő a tájban, természetben megnyilvánuló evidencia. A költő szinte beleplántálja a hegyekbe, a fenyvesekbe az örökkévalóságot: „A Mátra és a Bükk fenyvese örökké éljen / mert a csönd fekete súlya alatt / – szívünk bealkonyul." A „nagybátonyi fenyőtüdejű hegyek" őrzik a kozmosz lélegzetét. Tele van a táj élettel és szent akarással, hogy ez a Föld otthonunk lehessen.

A tengeri és folyókat elénk táró képek állandóan váltakoznak. A hatalmas víz az élet és a szabadság határtalanságát sugallja, fenség, mely uralja a Földet olyannyira, hogy már maga a „végtelen szerelem a tenger." A földközeli képek egyre egyetemesebbé tágulnak, mintha a megsimogatható tájtól a kozmikus „tájak" felé távolodnánk, és csak a nagy ősök áldása kísérne minket.

A szerelem bensőségét a szülőföld ölelő karja oltalmazza. Méltósággal átélt szerelem ez, mivel fennköltfogalmakhoz kapcsolja őket a költő. A haza és a szülőföld közül az utóbbi képzete a személyesebb. A bölcső, születési hely, mely mindig hazavár. Együttérzés az ott élőkkel, közösségvállalás. A gyengédség megnyilvánulásának érzem, a „tenyérnyi haza" kifejezést. A földhöz tartozás melegét sugallja. A hazai tájak, a természet és a szerelem teljes egységben jelennek meg a sorokban, ugyanakkor nem feledkezik meg a nyírségi és palóc emberek ízes tájszólásáról sem – olyan párhuzamot von a természet és az emberek között, amelyben a tavaszi ég anyanyelve a fény. Lám a lírai nyelvészet csodája Madár Jánosnál így érvényesül. A szülőföldről tekintve végtelen a világ. A haza a költő lelkében felelősség, küldetéstudat és a megőrzés szándéka. Fogalomköre összeköt más népekkel, a világgal, a kozmikus egésszel. Hol van a helyünk? Örökké sugallt kérdései a kötetnek.

S mi az, ami leginkább összeköti a létezőket? A természet, mely megnyilvánul a tájban, az emberi lélekben, a Föld összes élőlényében, mert az ember is csak része a természetnek. A panteisztikus természetimádat fenséges szerelemérzéssel kapcsolódik össze. A víz, a fény, a föld illata, a táj, mind magához ölelik a költőt, majd amikor a végtelenséget kívánja elérni, a kozmikus világ hatalmasságával azonosítja érzéseit és a világ iránti szeretetét. Olykor úgy képzeli, hogy az emberi megnyilvánulások hatással vannak a természetre: „Elkezdtünk énekelni, és egyre fényesebbek / lettek a tavak. A víz ezüstös tükre / fölött csillagok szálltak boldogan" (*Holdfény*). Különös, ahogy egy-egy versen belül is felvillannak a természet elemei sorba állítva, sajátos filozofikus körforgást magába zárva (Pl. fény – tenger – sirály – zúgó folyó – hömpölygő ár – kagyló – csillag – szív – fény). A szelíd haláltudat is természeti sugallatként jelenik meg. „A Nap hozzánk sötétül." Mégis ott a remény, amely megtanítja újra csodálni a világot, az érzéseket, a szépet és a jót. Mintha Nemes Nagy Ágnesnek válaszolna daccal: „Megtanultam / újra a tavaszt." *(Újszülött föld)*. A költőnő *Fák* című versében hasonló módon a természettől való tanulást, a természetre való rácsodálkozás értékét hangoztatja. „Tanulni kell. A téli fákat." Madár János a tavasztól tanul.
A természet körforgása viszonyulásaink változását is érzékelteti, miközben a teremtőerő megnyilvánulása: „Épüljön tenyerünkből új / tavasz." *(Csillagok lázában)*. A természet emberarcúsága ugyancsak magával ragad, („fenyőtüdejű hegyek", „növények ábrándozása"). A színek sokfélesége is általában a természethez kötődik. Az örökké változó színvilág párhuzamos a költő hangulatával. A zöld képzete a fákhoz, erdőhöz vonzza a szemet, a nyári színorgia a virágok lágy táncát sugallja. Az ősz csodálatos rokonszínei a melegséget és a termőföld teremtő erejét jelentik számomra. A tél friss hava a tisztaság utáni sóvárgást hirdeti. Ám ott vannak azok a színek, melyek a szenvedélyre, az indulatokra irányítják figyelmünket: a vörös, izzó sárga, melyhez leginkább a tűz kapcsolódik. A fekete pedig a kozmikus világ félelmetes temetőjéhez. A bizonytalanság, a rossz előérzetek is olykor színfüggőek.
A kozmosz és a földi tájak gyakran egybemosódnak. Szinte kitágul a szerelem jelentésköre térben és időben. A makrokozmosz a végtelen világ, a mikrokozmosz elemei pedig apró kicsi pontokba sűrűsödnek. (csillag – rügy, fény – gyöngy, arc – Hold, Nap). A bibliai Éden almafáit a szabolcsi almákkal állítja párhuzamba. Vagyis a mítoszi időt a valóság földi léptékű létezőjéhez rendeli. Olykor madáchi hangvételű, szívszorító képekkel fejezi ki a bolygótól való távolodást, miközben csak a nagy elődök áldása kíséri.
Csodálatos ez a rokonlelkűség, amelyet nagy költőink lélekké halkult csengései közvetítenek. Olykor egy-egy verssor parafrázis. Hagyománytisztelet, a művészet, a kulturális értékek előtt való főhajtás minden költőelőd szeretetteljes lélekidézése. Mennyire lágyan hullámozik az *Ómagyar Mária-siralom* figura etimoligicája egy kis változtatással, („virágnak virága" – „virág a virágra"). Kosztolányi: *Akarsz-e játszani?* című versében a halállal való játék villan elénk, míg Madár János így kérdez: „Szerelmet játszani, / látszani jössz-e?" *(Szerelmet játszani)*. Mintha a halállal szemben az életigenlés, a szerelem védelme kerülne előtérbe. Egy kedves Illyés-versem *(Szekszárd felé)* mondanivalóját viszi tovább a költő a következő sorokban: „Vigyázz kicsi öklére, / benne szorítja egyetlen jövőnket." *(Édenkert)*. Az élet továbbadása, a folyamatosság, úgy jelenik meg, hogy közben a „szent család" harmonikus örökkévalósága lebeg az emberi lélek felett. Sorolhatnám a nagy alkotókat, mint József Attila, Ady Endre, Csokonai, Nagy László, Váci Mihály. Az ő útjuk követése vallomás Madár János részéről. Az érzelmek mellett a tudat is magához édesgeti a maga párhuzamát, amely az elkeseredettség, kilátástalanság megvillanó példája. Apollinaire „halni készülő nagy rétje" már kitágul, és az „ég is halni készül".
A szerelem teljessége a fénnyel való azonosításban is megnyilvánul. A fény a megfogható és megfoghatatlan közötti állapot, az elemek királya. A végtelen világosság, a szabadság, a szellem uralkodása. A sok jelképhez Madár János is hozzátesz néhány szimbólumot és metaforát. A címadó versben például: „Gyöngyök lélegzete a fény". Akárha a levegőt jelentené, az ember számára nélkülözhetetlen evidenciát. A fény az elemekben felfedezett szerelem. Az elsődleges

és másodlagos fényforrások (Nap-Hold) mind más-más hangulati tényezők: „Elhoztad nekem…/ az egyetlen fényt, / és tengernyi ég szállt felénk." Sokkal intenzívebb képzettársítások kapcsolódnak a mesterséges fények leghatásosabbikához, a tűzhöz: „mert tűz és himnusz, / tűz és himnusz menthet meg / minket egészen." (*Mindenek megszentelt útján)*. A fénnyel való azonosulás, a fényben létezés és a teremtő erő hármassága tartja az ég felé a versek világát.
Sajátos hangvétele van a szerelem megváltó erejének. A megváltás a tisztaság fényét hordozza, az összes bűneinktől való megtisztulást. Az őszinte szerelem, egymás tisztelete, az élet hatalmának átélése olyan védelmet jelent, amely segít átvészelni a külvilág viharait. A „ketten együtt" érzése oly nagy erővel zúdul a lélekre, mintha az egymás iránti kötődést a végtelen térségbe nagyítaná a költő. A tisztaság, a bűntelenség utáni sóvárgás átitatja a verseket, mégpedig úgy, hogy a szeretett társba plántálja azt az erőt, amely kettejük megváltásának záloga. A kitakart arc, a nyílt mosoly, a tiszta homlok a bűnök lemosásának magasztos eszméjét hirdetik. Az ártatlanságot mint egy kezdeti állapotot sugallja a költő. Nemcsak emberi vonatkozásban beszél erről, hanem a világ dolgait is szeretné visszahelyezni a bűn előtti állapotba: „Elgurulnak / és visszajönnek a legszebb tájak, / hogy szíveddel ártatlan földeket várjak." *(Egymást ölelő kezeink)*. A tisztaságvágyhoz rendeli Madár János az érzelmeket és a szenvedélyt. Ezért olyan áldással teltek a versek akkor is, amikor a felfokozott érzelmek vagy a szenvedély tüze uralja őket. Azzal, hogy a vallomás a környezetre vetül, tompulnak az éles, viharzó lelki hullámok. Ugyanakkor egyszerűségében is fenségérzettel párosul a két ember közötti kapcsolat.

A költemények hangulatvilága széles skálán mozog. A bensőség meghatározza a hangulatot, atmoszférát. Derű, nyugalom, idill, egy-más személyiségének tiszteletben tartása világlik ki a sorokból. Amikor a múltra emlékszik a költő, nosztalgia helyett az újra átélés örömét sugározza. A természeti képek más-más hangulatot ébresztenek. A derűt leginkább a haláltudat árnyékolja be. Azon töpreng, vajon lesz-e kinek átadni az értékmegőrzés feladatát. Nagy szerepet tulajdonít a hagyományozásnak, a továbbadásnak. Ez nyilvánul meg gyermekeibe vetett hitében is. Mint, ahogy maga a költő mindent megtett, hogy továbbhaladhasson elődei megkezdett útján, úgy reménykedik abban, hogy az ő utódai is továbbvisznek belőle valamit.
A költemények filozófiáját a természetközelség, az időhöz való viszonyulás határozza meg. Az idő Madár János számára a tájban, természetben megnyilvánuló evidencia. Amikor a környezetbe helyezve beszél kapcsolatairól, óhatatlan, hogy az elmúlás mindig ott lebeg a sorok között. A megvalósíthatatlant szeretné elérni: egy lenni társával és a mindenséggel. A versekben sok sejtető elhallgatás van, amelyek olyan hatással bírnak, mintha egy gondolatsort vagy csendben, önmagában folytatna, vagy egy a némaságban elkezdett gondolatot hangosan kezdene el kinyilatkoztatni. A kötet második részében többször gondol vissza a régi eseményekre, érzésekre, hangulatokra, ez váltja ki benne az életigenlést. A sorok között izzik

a nagy kérdés: mit hagyhatunk rá a későbbi nemzedékre? A megbicsakló érzelmek fegyelmezik önmagukat, és a haláltudat átalakul a halál elfogadásává.
Nem lehet nem szólni arról a családcentrikus szemléletről, amely az idő múlásával párhuzamosan egyre jobban megtölti a költői látásmódot. Madár János számára a folytonosság igazi jelképe az együvé tartozó család. Apa, anya, gyermek, unokák együtt adják az élet paraboláját – mindenki belekerül az egymás utáni szerepekbe, és ahol összefogás van, ott kölcsönös szeretet uralkodik: „gyermekeink / majd örökbe fogadnak minket." *(Vallomás a Mátrában)*. Micsoda szép példája ez az egymásrautaltságnak! A gyermekekbe vetett hit – a rájuk való támaszkodás lehetőségének természetes megnyilvánulása. A család az otthon, amely mindig hazavár.
A költői kifejezőerő leglátványosabb jelensége az a kulcskifejezés-rendszer, amely megadja a kötet sajátos ívét. Ezek: szülőföld, szerelem, fény, gyöngy, lélegzet, megtartás, tűz, tenger, arc, tenyér, felemelés, csillag, remény, csönd, idő. Számomra ezek a legszuggesztívebbek. A versek szóképrendszere is nagy erővel hat. Gyakori a konkrétból az absztraktba való átmenet, sok a meghökkentő képzettársítás. A motivikus képek tudatunkat egy-egy hangsúlyos jelenségre irányítják. Ilyenek például a csonttal összefüggő látomások, amelyek a keserű iróniát erősítik. A hangulatfestésben nagy szerepe van az újszerű szókapcsolatoknak, az értelmezésben pedig az ellentéteknek, paradoxonoknak és a szimbólumoknak. A versek szinte becézik az anyanyelvet, gyengéd szeretetet sugallnak a szerző szűkebb pátriájának sajátos tájnyelvi elemei iránt. A nyelvi ízlést dicsérik az eufemisztikus kifejezések, melyekkel tompítja, lehalkítja az érzelmekben jelentkező túlzásokat. Különös színt visz a versekbe a szóhasadás alkalmazása (ág – ég, szólok – szállok, játszani – látszani). A formai sajátosságok művészi, mesterségbeli tudásról tanúskodnak. A hangsúlyos, magyaros verselés önmagában is a szülőföld iránti elkötelezettségről vall. A rímek tökéletesek, érezhető, hogy nem „keresett" megoldásokról van szó, hanem ösztönös zenei, hangzásbeli érzékről, amely még hitelesebbé teszi a versek tartalmi vonatkozásait. A gondolatok folyamatosságát erősíti a rendszeresen alkalmazott anjambement, amely sorok és strófák között egyaránt megfigyelhető. Változatos versformák fordulnak elő a versszakra tagolt verstől kezdve a szabad versig. Különösek azok az írások, amelyek egy-egy szót mintegy címmé emelnek, és ezzel egy helyzetet állítanak előtérbe.
Tartalom, forma és nyelvezet szépséges összhangja ez a verseskötet. Álljon itt zárásképpen egy idézet, mely a költő őszinte vágyának tükörképe, és engem különösen megragadott: „Unokáink ha lesznek még, / önfeledten, szépen sírjanak egykoron! / Játsszanak és nevessenek fölöttünk, / ne érje szelíd szívüket korom!" *(Itt mindennek arca van)*.

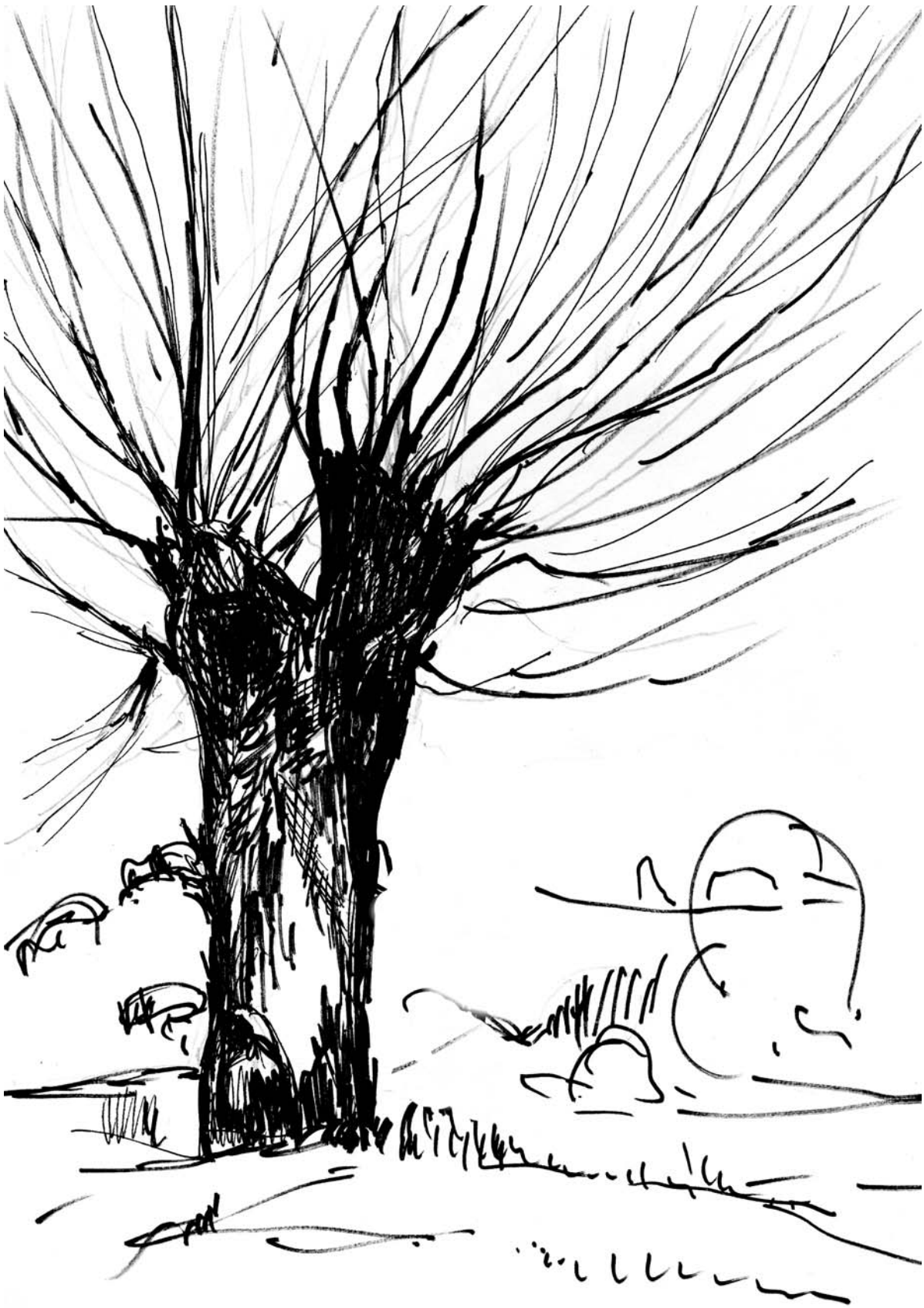

Madár János

Megjelöltél

A teremtés kezdetén ott voltál,
és én ott voltam melletted.
Arcodat sokáig csodáltam,
és kezed a szívemre tetted.

Érzem ma is a fényt, Kedves –
láztól gyönyörű ujjaidat.
Hajnalok csöndes félholdjait,
ahogy szemed jövőnkre mutat.

Első sírású gyermekeink
legszebb álmait hozom el neked.
Értük, fölfénylő örömeinkért
őrizem minden lélegzeted.

Mert te vagy nekem a világ
tűzben tündöklő drága éke.
Gyászos jajokban elárvult
létemnek egyetlen menedéke.

Hűségtől csillogó szerelmem.
Csillagtól édes anyanyelvem.
Éneknyi hazám is te lettél.
Engem örökre megjelöltél.

Könyvekbe zártalak

Könyvekbe zártalak,
mint a legszebbik verset.
Szavak emelnek magasig,
egyetlen kegyelmet

Mert te ölelsz már nekem
tüzet és tengert.
Hogy megcsodálhassam
a mindenséget, az embert.

Gyermekeink ártatlan szemében
mennyi jövendő!
Tavaszi fény, kicsike arcuk,
sorsunkra lobbanó kendő!

Integetnek fák, szelek,
egymáshoz görbülő ujjaink felé.
És mi kiállunk boldogan
a meztelen ég elé.

A Hold és a csillagok
– mi vagyunk.
Minden mozdulatunkat
a meglazult felhőkre hagyunk.

Ujjaid az égig érnek

Szélrajzolta táj –,
szeptemberek őszi álma.
Hull az időtlen falevél,
mintha a csönd is fájna.

Sebzett utak kanyarognak,
szívedhez feketül az éj.
A csillagok érted élnek,
ártatlan arcodtól ne félj!

Mire megvirrad homlokod,
világot markol kezed.
Ujjaid az égig érnek,
hogy elérjék emlékezeted.

Egyetlen

Te ott állsz a fénylő fák alatt.
Ajkadon gyönyörű csönd az ének.
Nekiütődik egy árva csillag
az éjszaka sötét szögletének.

Mert a falakban megered arcunk,
szívünkre árad a tenger.
Egymásért örvénylünk szüntelen.
Világot megváltó tenyereddel.

Már csak te adhatsz jövőt.
Halálig kitartó kegyelmet.
Keselyűk éles karmai ellen
emberhez méltó fegyelmet.

Végezetlen

Minden dolgunk végezetlen,
tekintetünk – a sanda lét.
Szemünktől félő istenek
őrzik az égnek üvegét.

Átlátszó éjszakákon,
mikor a csönd csak létezik,
eljön az árnyék és feketül,
kihűlő fényhez érkezik.

Ne reszkess édes – vétkemen!
Szemedtől lettem árva.
Lelenc a kő, a nyelvem is
vigasznyi versekbe zárva.

Éneknyi időmet tékozold,
ha fölgyújtott véremhez érsz.
Csuklóm lüktet hazányi tájban,
földemet érzem, visszatérsz.

Hegyek elomló szívében
várlak, lépteid elé térdelek.
Imádkozom hű sebeinkért,
jöhetnek értünk kék telek.

Lélegzetünkre hull a hó,
ránk terítheti jövőnket állig.
Egymás tenyerében tüzet
tartunk, elélünk mindhalálig.

Tenger és csillag

Lélegzetünk a víz csobbanása.
A folyók szemünkké lesznek.
Hegyekhez hajlik minden ág.
A fákon madarak ölelkeznek.

Homlokod igézetében csönd
morajlik és megtartó kegyelem.
Arcod gyönyörű emléke zúg
egekhez árvult szívemen.

Éneknyi idő

Ezek a fák is mi vagyunk,
megérinthető még a kezed.
Ujjaid rácsait emeled homlokomra,
csillag legyen szép emlékezeted.

Az ég most bennünk tornyosul,
mintha magadba zárnál engem.
Engedj szíved alól –
csöndesen fölfelelnem.

Éneknyi idő minden élet,
öklöd a mellemen édes halom.
Áldott tenyered félholdjait
ártatlan fénnyel vigasztalom.

A beszűrődő hajnalokért
vajúdik arcunk szüntelen.
Fájdalom és gyógyfüvek közt
tengernyi sebünk bűntelen.

Gyöngyök lélegzete

A virágok örökre kinyíltak bennünk,
miénk a remény legszentebb hatalma.
Tengernyi csönd, jövőhöz szegült ének,
tűz, ég – mintha fényesen takarna.

Mintha elringatná szívünket
a meztelen tájban tündöklő lét.
Tavaszok gyönyörű lázában élünk,
ránkteríti a fa hatalmas levelét.

Lombok időznek tenyerünkben,
madarak szólítanak egybe minket.
Zengő ágak alatt – kipirulva –
osztjuk szét arcunkat, örömünket.

Boldogan lobog győztes dalunk,
magasodnánk új csillag elé.
Szemünkben tüzek lángolnak,
és elindulunk szépen a végtelen felé.

Székely András Bertalan

LOKÁLPATRIÓTA SÉTA LAKÓHELYEMEN

„Magyarok jönnek. Fájt, kimondhatatlanul fájt, hogy mindenből kirabolva, kipusztítva lévén, mit sem adhattam eleibek. Jönnek pedig mi szerent Klapka tábornok segédje Sághy és Kiss hadnagy jelentvén, hogy Klapka hozzám jön éjszakára. Ez elmaradt, mert a Táborban hált. Elébb említettemi Urak azonban nálam maradtak. És olvasó csodáld ők akartak engem házamnál megvendégelni hozván sonkát, kenyeret, kulacs bort, mi nékem persze nagypénteken nem kellett. E nagylelkűség példáját méginkább húsvét vasárnapján adták, midőn némely kárvallott részére szép summa pénzt tettek össze."

A fenti sorok az isaszegi római katolikus egyházközség Historia Domusából valók, s az 1849. április 6-i csata és az azt követő napok hangulatát idézik. Ez a városka az én lakóhelyem, immár hetedik éve, amelyet feleségemmel magunknak választottunk, amely befogadott bennünket, s ahol igencsak otthon érezzük immár magunkat.

Állok a település legmagasabb pontján, a némi eufemizmussal Szoborhegynek nevezett magaslaton. Mögöttem az 1901-ben emelt Honvédszobor, Radnay Béla gyalogos huszárja, aki bal vállán a zászlót tartja, jobb kezében, kivont kardjával pedig az ellenséget keresi. A talapzatán az ütközetben részt vett hős tábornokaink portréja: Görgey Artúré, Damjanich Jánosé, Aulich Lajosé és Klapka Györgyé.

Magamba szívva a kristálytiszta levegőt, körülhordozom tekintetem a látóhatáron. Amerre a szem ellát, végig a Gödöllői-dombvidék vesz körül. Balra a hátam mögött, a dombon túl Pécel városa, ahová még kijárnak a pesti kék buszok Rákoskeresztúr központjából, azután Ecser, Maglód, Gyömrő.

Előttem a mintegy három kilométer hosszan elnyúló Isaszeg. A dombokra felnyúló, kanyargós utcácskák java része a Pécel-Gödöllő főútvonallal párhuzamos, vagy arra fut rá. A városközpontot – az egykori ófalut – az a gyönyörű virágágyásokkal körülvett körforgalom és környéke jelenti, ahonnan a harmadik irányba, Dány felé indul az út. Az út mentén, az Isaszeg külterületéhez tartozó Szentgyörgypusztán állomásoztak a csatát megelőző éjjelen Damjanich János seregei – a helyet 1921 óta kőkereszt őrzi. A hármas útkereszteződésnél áll a katolikus Újtemplom, mellette védőszentjének, Szent Istvánnak a mellszobrával. A templommal szemben az első-második világháborús emlékmű, körülötte Hősök és Áldozatok Emlékparkja, amely még a kommunizmus és a nyilasterror áldozataira, valamint a trianoni diktátumra emlékeztető monumentumoknak is helyet ad. A csomópont fontos középülete még a „százéves" iskola, amelynek bővítési munkálatai javában folynak.

Kissé balra a horizonton Isten újabb hajlékának képe tárul az ember elé – a valóságban jó negyedóra séta választja el a kettőt –, az Árpád-kori alapokon álló, román és gótikus jegyeket magán hordozó, komolyzenei hangversenyeknek is otthont adó, gyönyörű Öregtemplom. Az este kivilágított műemlék a város egyik jelképe, akár vonattal, akár közúton érkezünk a főváros felől Isaszegre, rögtön ez tűnik a szemünk elé. Körülötte a domboldalon fejfák erdeje: a temető. Ha tekintetünk kissé jobbra mozdul a körforgalomról, feltűnik a református „Szabadságtörekvések emléktemploma", amelyet a szabadságharcos csata 100. évfordulójára emeltek, épp hat évtizede.

A Gödöllő felé vezető út jobb oldalán, a lombok között húzódik a második legnagyobb hazai hadiüzem, ahol harckocsikat javítanak, a síneken túl pedig a Szent István Egyetem kisállattenyésztő telepe, növénytermesztési kutatóintézete, halas- és horgásztavak sora a felduzzasztott Rákos-patakon, s főképp a természetvédelem alatt álló valkói erdő. Amíg az égen a gödöllői repülőtérről felszállt vitorlázó és motoros repülőgépek, sikló- és sárkányrepülők tűnnek föl, Gödöllő városa mögött a távolban már a Börzsöny csúcsai.

A hely szelleme azonban visszaszólít a Szoborhegyre, amelynek oldalában immár két évtizede újrajátsszák a 160 év előtti csatát. A dicsőséges tavaszi hadjárat több állomását érintő eseményt mindig pontosan azon a napon idézik föl, amikor annak idején történt. Így mi Isaszegen évről-évre, jeles hadtörténész élő közvetítésével, több száz, korhű öltözetbe öltözött huszár, népfölkelő, császári katona, lengyel légiós, bajor hagyományőrző, harisnyás székely határőr összecsapását tekinthetjük meg, puskaropogás, ágyúdörgés, lovak nyerítése kíséretében. Ilyenkor több ezren látogatnak el hozzánk, hisz messzi földön számon tartják a csatabemutatót. A városban egyébként számos hagyományőrző lovas egyesület működik, mintegy húsz helyen sajátíthatják el a lovaglás fortélyait a vállalkozó szelleműek.
Hátrafordulok a lenyugodni készülő nap sugaraiban aranyló Honvédszobor felé, és lelki szemeim előtt azonnal megjelennek évente háromszor – március 15-én, április 6-án és október 23-án – itt összesereglő helybéli és távolabbról érkező százak, az emlékmű rácsát ellepő, nemzetiszínű szalagos koszorúerdő. Ilyenkor diákok, ismert művészek és népviseletbe öltözött énekesek, táncosok adnak ünnepi műsort, a település vezetői vagy felkért polgárai emlékező beszédei mellett. A 90-es években – amikor már lehetett – 1956-os kopjafát is emeltek, néhány lépésre a szobortól.
Az emlékművek mögött, a Királyerdő területén zajlott a tulajdonképpeni csata, a csapatok felvonulása. Az oda vezető erdei út mentén jó néhány honvédsír és emlékhely áll, számuk a XX. század elejétől napjainkig újabbakkal gyarapodik. Többek között az ismeretlen lengyel kapitány obeliszkje, amely két nyelven állít emléket a magyarokkal vállvetve harcolt lengyel légiósoknak, az isaszegi vasutasok által épített síremlék és a Makovecz Imre által tervezett Emlékező angyal, amely az aradi vértanúk mártíromságára figyelmezteti az utókort.
Lassan lesétálok a dombtetőről, s belegondolok, vajh hány település éltetheti ilyen mélyen „zivataros évszázadaink" hagyományait. A domb tövében a Damjanich és Csata utca sarkára érek, de a szomszédos meg távolabbi utcák is mind a históriánkra utalnak: Roham utca, Klapka, Görgey, Aulich, Bem, Március 15., Április 6., Széchenyi, Kossuth, Batthyány, Wesselényi, Deák, Rákóczi, Bercsényi, Esze Tamás, Zrínyi Ilona, Thököly, Martinovics nevét egyaránt viseli közterület. S ahogy megyünk vissza a régebbi korokba, úgy találkozunk szembe Hunyadi, Mátyás király, Kinizsi Pál, Báthory, Dobó István, Dózsa György, Szent László, Szent Imre, Szent István, Botond, Árpád és a hét vezér, majd az elcsatolt Kolozsvár, Nagyvárad, Temesvár, Pozsony és Kassa utcanevével. S ekkor még nem is szóltunk a zene, az irodalom meg a tudomány nagyjaira emlékeztető helyszíneinkről…
Akarva-akaratlan még a határainkon túli testvérkapcsolatait is szabadságharcos településekkel kereste s találta meg a város. A Bécs hívására betört orosz csapatok ellen fegyvert fogott székely hősök küzdelmének a színhelye, a Nyergestető alatti két falu: Csíkkozmás és Csíkszentmárton után, a bácskai Kishegyes, a szabadságharc utolsó győztes ütközetének helye, a Drávaszögben Kossuth tábori papjának, Ács Gedeonnak a szolgálati helye: Csúza, a Felvidéken a Kassa melletti Kenyhec – amihez közel szintén harcok zajlottak 1849-ben, a hidasnémeti híd birtoklásáért –, s végül az isaszegi hősöket adó lengyelség egy nagyközsége, Bojanów lett a város partnere.
Jó dolog tehát a XXI. században isaszegi polgárnak lenni. Nem a múltba révedő, de azt tisztelő s a jelen helytállásaihoz a történelemből erőt, öntudatot merítő nép él itt. Este tíz óra előtt a városháza épületéből az Il silenzio néven ismert katonai takarodó hangjaival a fülünkben térhetünk nyugovóra. A nemrég emelt Ave Maria feliratú kápolna falán tót és sváb nevek vannak többségben, az „őslakosok" mai leszármazottai között is számosan szláv hangzású vezetéknevet viselnek, de büszkék magyarságukra, és óvják mindazt, ami a szülőhelyükre, Isaszegre s a hazájukra, Magyarországra emlékezteti őket. Isten tartsa meg jó szokásukat!

Szász István Tas

KÖZÉP-EURÓPAI SZŐTTES

Székely András Bertalan, a Kárpát-haza szerelmese, ismét megrázta szellemének képletes meggyfáját, s mi „rozsdás" kötényeinkbe gyűjtögetjük az utóbbi idő gondolatokban gazdag és túlélést ígérő termését.

A szelíd tekintetű tudós, kinek néma jelenléte is hitelességet sugároz, valóban Közép-Európa s abból is elsősorban a Kárpát-medence hűségese. A föld eme számunkra legfontosabb tájának televényében szerteágazó gyökerei ezen belül is mintha elsősorban a Kis-Szamosok balladás világa felé kapaszkodnának nedvekért és a szelíden körültekintő, lelkeket emelő tisztaságú, aggódó pillantása is arra kószálhat gyakorta, ahol atyai nagyatyja született. Nem kizárt, hogy ez csak részben tudatos, de minden bizonnyal elrendeltetés-szerű, hiszen szerzőnk Gyulai Pál „nép-nemzetiségének" felvállalója és Venczel Józsefék *Hitel*jének – Széchenyitől Makkai Sándoron átszűrt és Németh Lászlót is magáénak érző – „szolgálat szellemében", meg a „magunk revíziójának" fontosságát ismerve működik. Nem egyszerűen csak dolgozgat, alkotgat, elmélkedik, rácsodálkozik, felmér, összegez, be- és felmutat, hanem egyszemélyes intézmény módjára: működik. Az, ahogyan ezt az – Európa megmentésére ma még talán képes – földrajzi egységet vizsgálja, ahogyan hol itt, hol amott bukkan fel gondolatban vagy személyesen, hogy szelíd megfontoltságában is határozott hangon figyelmeztessen arra, miszerint az itt élők sorsát, múltját-jelenét-jövőjét, gondolkodásukban, mozgásukban nem csak centripetálisan, de centrifugálisan is meg kell vizsgálnunk, jelzi, hogy ő nem csak a miénk. Székely András Bertalan egész Közép-Európa értéke, őt magát idézve: „tágabb hazafia" vagy Gáll Ernő nyomán ismét reá hivatkozva: a „sajátosság méltóságának" őre. Közép-Európa népei – s közülük különösen a Kárpát-medence lakói – igenis, szakrális közösséget alkotnak. S addig, amíg ezt fel nem ismerik, őket is fenyegeti az, ami az egész öreg kontinenst. A felhígulás, a színek összemosódása, a szépen csengő és sajnos általuk álságos szándékkal szajkózott multikulturalizmus éppen ellenkező hatásokat kiváltó kohója. Az eltűnés.

Hogy a *Közép-Európai szőttes* című, határokon innen és túl élő kisebbségekkel egyaránt és egyféle mérlegen mérve foglalkozó kötete újabb fontos kapaszkodó lehet azok számára, akik a szerző emelkedett szellemében óhajtanak élni és alkotni, gondolkodni és szolgálni, immáron tagadhatatlan tény. Szerzőnk e könyvében is triptichonba foglalja a bemutatandó termést. A könyv három fejezetcíme: *Közélet és identitás, Kisebbség és művészet, A hely szelleme.* Számos rövidebb-hosszabb cikk, tanulmány, esszé, beszéd sorakozik a könyv 280 oldalán.

Közélet és identitás

A szerző minden bizonnyal nem véletlenül, 2004. december 5. tragikus felütésével indít *(December ötödike – szégyenpír az ötödik évfordulón)* és György Attila csíkszeredai író „magyar országot" kereső szavára csattanós választ ad, mikor a Közép-Európai Intézet kilencvenes években végzett felmérésének eredményit közli. Eszerint az anyaországnak csupán 12 százaléka büszke magyarságára, míg Erdélyben ez 77 százalékot tesz ki. Kiderül, hogy Erdély-ben több magát valóban magyarnak tartó magyar él, mint a hivatalos Magyarországon. Hol van hát akkor a „magyarok országa"?

Ennél jócskán több optimizmussal tölthet el a következő beszámoló *(Civil kisebbségkutató műhely a Pilisben)* melyben egy nagyszerű civil szervezeti kezdeményezés határokon átnyúló tudományos értékkel bíró tevékenységét mutatja be. A Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület az egész Kárpát-medence kisebbségeinek gondjaival foglalkozik. Az egyesület tevékenységét átfogóan, de mégis röviden bemutató írásból megismerhetjük az igazi civil szerveződés mibenlétét, amely határokon átnyúló jelentőségű tudományos műhelyt volt képes felépíteni. A példaként felmutatott érdekes témák közül kiemelném az összmagyar

területek nyelvváltozatainak a tudomány sáncai közé való beemelésére tett javaslatot. Természetesen a közös érdekek jegyében. De érdekesen írnak a kétnyelvű oktatás gondjairól is. Például arról, hogy miként válik ennek keretein belül a bilingvizmus emlegetett célja, diglossziává, vagyis hogyan jutunk oda, hogy csak a magyar gyermek tanulja meg a többségi nyelvet. De itt is felrémlik a kutatásokból a magyarságvállalás kopása. Megtudjuk, hogy a felvidéki magyarok felsőfokú végzettsége a szlovákokéhoz viszonyítva csak hattizedes arányt ér el. Érdekes adalék a szlovákiai magyar irodalom szimbolizálódásának megfigyelése. Feltérképezik az idegen nyelvű iskola nemzeti közösséget romboló hatását. Nyomatékosan figyelmeztetnek a jól kidolgozott tannyelvi politika szükségességére a csupán melldöngetésből álló érzelmekre való hatáshoz viszonyítva. Kitűnően felismerik a nyugati politikusok hozzáállásának képtelenségét, amikor nem tesznek különbséget az agresszor és az áldozat között.

Harmadikként a szerző előadását olvashatjuk, amelyet a *Románok és magyarok egymás mellett és együtt Európában* című szimpóziumon mondott el: *Kisebbségek és kisebbségügy Magyarországon, a honfoglalástól a szabadságharcig*. Már a bevezetőből alapvető fontosságú információt kap az olvasó: azok a csoportok, akik előbb is találkoztak a pluralizmussal, jóval könnyebben illeszkednek be a diverzitás európai világába. A kezdetekről írva, jelzi, hogy a mindenkori Magyarország területén élők e kedvezőbb helyzetben levő csoporthoz tartoznak. Az Árpád-házi uralkodók a kor szokásai szerint és érdekeik alapján is támogatták idegen csoportok megtelepedését. Erre utalnak Szent Istvánnak a fiához intézett intelmei is. A torz történelemoktatás minden hatása ellenére állíthatjuk, hogy az etnikai türelem szelleme végigkövethető történelmünkön, egészen az újkorig. Hasonló terjedelemben alig akadhat az olvasó jobb összefoglalójára a magyarhont évszázadai során belakó népességnek. Minthogy magyar–román együttélésről szóló megbeszélésen hangzott el, külön öröm számomra, hogy az örökösen megszokott defenzív és magyarázkodó hang helyett a tények logikus és cáfolhatatlan sorjázására szorítkozik.

Az előbbi tanulmányhoz csatlakozik a Bâlcescura és Kossuthra, illetve az 1849. július 14-i magyar-román megbékélési tervezetre emlékező beszéd: *Polgárháború után megbékélés: magyar-román kézszorítás százhatvan esztendővel ezelőtt*. A tények összefoglalása után a napjaink számára levonható következtetésekkel zárja gondolatait. Olvashatjuk *A magyar–román együttélés évszázadairól, dióhéjban* című dolgozatát is. Dióhéjban ezt a bonyolult történetet (történelmet) aligha lehet leírni jobban. A román–magyar kapcsolatokról szóló írások sorát egy valódi megbékélésre törekvő értelmiségi, a méhkeréki származású Roxin László történetével zárja, akinek igazi és következetes hungarus szelleme és ennek megfelelő munkássága miatt el kellett szenvednie nemzettársai méltatlan bántásait is. Érdekes lehetne munkássága nyomainak követése a mai Romániában. Feledés, ellenségesség vagy lassan kialakuló megértés, elfogadás lesz-e a sorsa.

Ezt követően a szerző a nyugati végekre vezet el minket. Először a muravidéki magyarság egyik markáns vezetőjének, Göncz Lászlónak *Egy peremvidék hírmondói* című interjúkötetét mutatja be, amelyből megtudhatjuk, hogy a kisebbségi lét szenvedései ott is a más elcsatolt területeken tapasztaltakhoz voltak hasonlatosak. A Varga Sándor emlékkönyvhöz készült

tanulmány is a Muravidékkel foglalkozik. Címe: *Az elszakítástól az önszerveződésig*. Mint alcíme is mutatja: „egy politikus életútján keresztül" mutatja be a terület kisebbségtörténetét. A muravidéki kisebbség kiemelkedő politikusának a története valóban végigkíséri ennek a kislétszámú, de igen bonyolult sorsú közösségnek az életét. Érdekes adalék, hogy a sok megkülönbözetés mellett, Szlovéniában – a belgrádi ellenhangokat mellőzve –, egy időtől fogva pozitív diszkriminációban részesítették a magyar és az olasz kisebbséget. Figyelemreméltó Varga Sándor figyelmeztetése: „A nemzeti létet harc nélkül nem lehet megőrizni, még a legjobb alkotmányos és törvényekkel rendezett társadalmi közösségben sem".
Az *Akikért nem szól a harang* című írás lényegét is alcíme tartalmazza: *Vészjelzés egy süllyedő hajóról.* Tárgya a horvátországi magyarság sorsa, különös tekintettel a Drávaszögre. Lábadi Károly munkásságának és a Drávaszög magyarsága megmaradásáért folyó küzdelem tanulmányozásáról írott könyvének a bemutatása közben bizony reám telepedett a reménytelenség. Lehet-e képes egy közösség ekkora terhet épen elviselni? Nem véletlen, hogy Trianon óta a Horvátországba szakadt magyarság lélekszáma a hetedére apadt. Elkeserítő, hogy egy kis értelmiségi réteg egymással folytatott harca miatt a társadalmi és egyházi életben egyaránt jelentkező megosztottság is tovább csökkenti a megmaradás esélyeit. Alapigazságokkal ismerkedünk, olyanokkal, hogy a közösségi megmaradásnak nincs alternatívája, vagy hogy az atomizálódás egyenlő az eltűnéssel. Mindazonáltal egy új, a nemzeti szolidaritás elvét felismerő Magyarország segítségével még lenne remény. Mert ha az ősi identitástudat szorongóvá válik, az a cselekvőképesség elvesztéséhez vezet.
A következő írásban már nyugat felé tekinthetünk ki. A szerző Trianon legelképesztőbb övön aluli ütésének az elszenvedőit vizsgálgatja két család, négy elhivatott magyar munkáját bemutatván. Dr. Somogyi László és Somogyi Attila apa és fiú. Az apa felvidéki gyökerekkel sodródik Burgenlandba az etnikai tisztogatás egy másik hulláma nyomán, s ott a magyar identitás valóságos apostola válik belőle és a nyomdokain haladó fiából. Megtudhatjuk, hogy bizony a boldog Ausztria nagyon is tudatos homogenizációs módszerekkel érte el az eleve kisebbségben levő magyarság beolvasztását. E sorok írója ebben már régen annak a bizonyítékát látja, hogy ez a minden határunkon túl folyó szisztematikus munka éppen ott vezethet leghamarabb eredményre, ahol hiányzik a „megtartó rácsodálkozás" vagyis az anyaország vonzerejének a fölénye. Mert az ember bizony önző és a mindenáron való túlélést kereső lény, ha igaz, hogy kényelmesebben lehet „ott túl élni" akkor bizony az a homogenizáció e legbékésebb módszerét szolgálja. Ezért igaz az, hogy minden ilyen kísérlet legnagyobb ellenszere egy erős és vonzó Magyarország lehetne. Radics Éva egy Magyarországon megélt pedagógusi pálya után, 1984 óta él Burgen-landban. Úgy itthon, mint új lakóhelyén elismert, többszörösen kitüntetett pedagógus, a nyelv őrangyala. Munkájának érdekes részlete az ott feledésbe merült német, de hungarus tudatát egy életen át őrző, 48-as Wimmer Ágoston emlékezetének a felébresztése. Csodálatos példája a magyar sors és nyelv vonzásának az, amint ez a bajor szülőktől származó ember magyar patriótává lett. Leánya, dr. Radics Éva a zenetudományok és a zenepedagógia művelője, az Európa-szerte ismert grazi professzorasszony. Elképesztően széleskörű munkásságában érezhetően erős pillér a magyarságtudata. Szavaiból most csak egy mondatot emelnék ki: „Mi nem akarunk szürkén beleolvadni a népek tengerébe, hanem önmagunkat akarjuk ajándékozni az emberiség javára". A globalizációt szolgáló, neoliberális rémálmát alvó Európa vajon mikor lesz képes a gondolkodás e magaslataira emelkedni, s tudja-e, hogy ez lenne a saját megmaradásának is az egyik biztosítéka? A fejezetnek szomorú epilógusa a burgenlandi egyházi és az ausztriai oktatáspolitikai „nyomás" példáinak a felemlítése. Természetesen mindkét esetben a homogenizációs nyomásról beszélünk. Az Ausztriában nyíltan nem deklarált, de a jólét csalóka árnyékában következetesen folytatott állami homogenizációs irányzatnak ellentmondó civil kezdeményezést ünnepeltek Salzburgban. A 10 éve működő Osztrák–Magyar Társaság jubileumán mondott beszédet a szerző, amelyet a helyzethez méltó módon igazodva, magyar és német nyelven is beválogatott kötetébe: *Új közép-európai hídépítés.*

A fejezethez tartozik a szerző 2009. október 23-án a bázeli Sacré Coeur templomban elmondott beszéde: *Csillagunk október 23*. Az emigráns magyar közösséghez szóló írás szerteágazó szempontokra figyelő összefoglalója a forradalomnak. Igen fontos következtetésként jegyzi meg: „Veszteségeink erőforrásként is működnek". A záró írás címe: *Együttélés, kulturális kölcsönhatások a Kárpát-medencében*, amelyben Ortutay Máriának, a *Ruszin Világ* szerkesztőjének a magyar-ruszin kapcsolatokkal, és a hazai kisebbségi léttel kapcsolatos kérdéseire válaszol, igen tárgyilagosan. Egyebek között, érdekességként, megtudhatja belőle az olvasó, hogy az Ukrajnában máig megkérdőjelezett nemzetiség, a ruszin, igen jelentős számban ma is Magyarországot tekinti anyanemzetének. Magam is úgy érzem, hogy a „gens fidelissima" talán több figyelmet érdemelne a nagyobbik testvér részéről. Csak nyerhetnénk általa.

Kisebbség és művészet

A fejezet első írásának címe: *A magyar kultúra napjának margójára*. A rövid írásba a himnuszunk vázlatos története is bekerült, s a kultúra dolgában figyelmeztető sorokra bukkanunk: „…a kultúra nemcsak tudást, műveltséget hordoz, hanem erkölcsöt is jelent". Az *Élő és éltető örökségünk* című beszédét 2009-ben a Magyarországi Németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Körének kiállításán mondta el. A népművészeti hagyomány jelentőségét méltatva, nem felejtkezik meg az általános következtetésekről. E sorok íróját különösen megörvendezteti annak kiemelése, hogy a közösség megtartó ereje az ember számára az egyik legfontosabb támasz ma is. De figyelmeztet az egymás és önmagunk ismeretének a fontos-ságára is, például éppen az európai kapcsolatépítésben. Az *Együtt jobb* című beszédét Pomázon mondotta el 2008-ban, egy interetnikus kulturális bemutató megnyitóján. Újra aláhúzza Magyarország évezredes befogadó jellegét és azt, hogy ma sem a homogenizálás, hanem a sajátosságok megőrzésének fontosságát elismerő és támogató magatartás jellemzi az országunkat. Sajnos ezzel majdnem egyedül vagyunk az éppen minket bíráló Európában. A következő öt beszéd olyan kiállítás-megnyitókon hangzott el, amelyeket a Belváros-Lipótvárosi Nemzetiségek Házában rendeztek. Zsombori Erzsébet selyemfestményeiről a *Virágok, madarak, zene* című írás szól, *A fiú esete a viasszal* annak a megnyitónak a címe, melyben Kozma Simon viaszdomborműveit méltatja. *Mi minden fér meg egy személyben?* a címe Demeter Zayzon Mária képeit méltató, és a gazdag tudományos munkásságot magáénak tudható „tudós-művésznőt" megismertető előadásnak. Végül e sorozat utolsó darabja a *Van szerencsénk,* amely Berényi György gyöngyfa-kiállítását és a műfajt ismerteti. A gobelin világába vezet be minket: *Egy gobelin-kiállítás margójára* című megnyitójával, melyet Tóth Jánosné, Fazekas Éva munkáiból rendeztek. Ezek az előadások a szerző művészetekre is érzékeny belső világáról árulkodnak. Gálfy-Bódi Tamás istenes verseinek a méltatásából rájöhetünk, hogy a költészet vidéke sem idegen szerzőnk számára. A költő munkásságát nemcsak elemzi, de ráérez az erdélyi gyökér sajátos (közös) ízeire is.

Most a szerző sokoldalú munkásságának az egyik kedvenc gyermeke következik. Beszámoló sorok az alábbi címmel: „Kárpát-medencei református honismereti tábor tizedszer". A könyv-

ismertető számára itt jelenik meg igazán Székely András Bertalan, a fáradhatatlan. Krisztusi szeretettel gyűjti maga köré a gyermekeket és ifjakat, és immáron tíz éve szervezi e tábort. Hogy milyen sikerrel? Nehéz azt leírni. Számomra egyszerűbb elképzelni, hiszen két csoportban is tarthattam nekik előadást a házi múzeumomban, s a csillogó fiatal szemek érdeklődése mindent elmondott nekem „András bácsi" munkájának az okáról és eredményeinek a fokáról.
Már szinte csodálkozni kezdtem, hogy még nem bukkan fel az írások között a színház is. És nem csalódtam. Az írás címe: *Nemzetközi színházi esemény – országon belül*. Szerzőnk nem tagadja meg magát. Nemzetiségi színházi találkozót köszönt őszinte örömmel. Ezután két olyan írással találkozunk, amelyekben műfordítókat ismerhetünk meg. Nem csak a fordítók munkájának az értékeit tudjuk felmérni, de a sorsukból fakadó érdekes személyiségük is kibontakozik. A *Párhuzamosak találkozása – nem a végtelenben* Lakatos Mihályról és az általa fordított Ioan Groşanról szól, illetve: *Lengyel Ferenc és Blaga-fordításai.* A hetvenéves Gyivicsán Anna professzorasszonyt köszönti az *Egy kisebbségi kultúrakutató jubileuma* című írás, amely e szerteágazó életmű – röviden szinte megoldhatatlannak látszó – ismertetését is felvállalja.
A huszonegy esztendős Muratáj köszöntése című írásban megismerhetjük annak a kapcsolatrendszernek a fejlődéstörténetét, amelynek eredményeként a szerzőnk tiszteltbeli muravidékivé válhatott. *Megmaradni anyanyelven* a címe annak az írásnak, amely Zágorec-Csuka Judit új könyvéről és a könyv szerzőjének a nagy ívű munkásságáról szól. Bár Szlovénia kisebbségpolitikája példás, az ottani magyar közösség is a harmadára csökkent Trianon óta, és a folyamat a politikai környezet javulása ellenére (paradox módon talán éppen amiatt) folytatódik. A nyelvcsere felé halad a közösség többsége.
A következő írás (*Egy hídverő a déli végekről*) utószó Szilágyi Károly *Mesélek egy tavaszról* című délszláv műfordításokat tartalmazó kötetéhez. Székely András Bertalan kedvcsinálója hallatlanul érdekes anyagot sejtet a cím mögött. *Megrendült levél Vajda Gábornak a túlvilágra* a címe annak a nekrológnak melyben egy összmagyar gondolkodású, hatalmas életművet maga után hagyó, délvidéki barát halálára emlékezik. A fejezet utolsó írásának címe: *A gólya csőre meg a megmaradásunk.* Székely András Bertalan a művelődésszociológus és kisebbségkutató szemszögéből mutatja be Dr. Burány Béla néprajzkutatót *Mé piros a gólya csőre?* című könyvének a megjelenése alkalmából. A szerző legnagyobb érdemének népünk biológiai pusztulása gondjának a tudatosítását látja. Életművét Németh László-i teljességűnek véli.

A hely szelleme

A triptichon harmadik fejezetének első írása a *Lokálpatrióta séta lakóhelyemen* címet viseli. A szerző nagy szeretettel írja le a történelmi emlékekben és arra emlékezni is akaró emberekben bővelkedő városkát: Isaszeget. *Határokon átnyúló kézszorítás* a címe egy olyan kiállítás megnyitójának, amelyet Sándor János székelyszentistváni fafaragó és a fiatal isaszegi „fényképkészítő", Kalocsai Richárd *Értékek találkozása* című kiállítása előtt mondott el a szerző a budapesti Kossuth Klubban. Az *Akik jó hírünket viszik* című írás három, isaszegi vonatkozást is hordozó kötet megjelenése alkalmából született. Futó Tamás grafikusművész és Aszódi Csaba meg Király Katalin érdekes szakácskönyveket készítettek, míg Ando György és Horváth Endre megírták a *Szlovák néprajzi gyűjtemények Magyarországon* című könyvet. Megtudhatjuk, hogy hazánkban 57 szlovák tájházat tartanak számon.
Trianonról röviden beszélni nagyon nehéz. A 2007-es isaszegi beszédében Székely András Bertalan bebizonyítja, hogy ezt is lehet, méghozzá méltósággal és tanulságokkal. A beszéd címe: *Felkiáltó-jelünk: Trianon*. Aki viszont testvérvárosi kapcsolatok építésével akarja szolgálni a határok légiesítését, az Isaszegtől és a szerzőnktől kérjen eligazítást. *Eredményes népi diplomácia Isaszegen* című írásában a testvérvárosi összefogás megszervezéséről, az uniós pályázatok lehetőségéről és az általuk szervezett fesztiválról ír, majd közli Illényi Mária vele készített interjújának a szövegét. Az *Ünnepeink és hétköznapjaink megrontóiról* című rövid írás egy olyan jajkiáltás, melyet a neoliberális tombolás éveinek következménye, a vandál romboló szellem elszabadulása váltott ki a lokálpatriótából.

A templomépítők dicsérete a helyi református templom hatvanadik évfordulójára született. 2007-ben rendezték meg Isaszeg református templomában azt a Nagy Gáspár-emlékműsort, amelynek bevezetőjét szerzőnk mondta. Címe: *Keresztény és nemzeti költő a XX. század végén*. Az ismertető szöveg olyan időket idéz, melyekről a ma körülöttünk élő generációk fiatalabbjai bizony vajmi keveset tudnak. Ugyancsak az isaszegi református templom adott otthont 2008-ban Kercsmár Zsolt énekmondó Balassi-műsorának. Ennek a bevezetőjét is Székely András Bertalan mondta el *A reneszánsz és a Biblia jegyében* címmel. Felhasználja az alkalmat, hogy utolsó szakrális királyunk, Mátyás, és a magyar reneszánsz korát felidézze. Hasznos és útmutató kísérlet most, mikor a céltudatos „deheroizálók" nem kímélnek fáradságot a múltunk feledtetése, s ha ez nem sikerül, a bemocskolása ügyében. A templomi sorozat újabb – szerzőnk tartotta – bevezetője *A bábművészet mint az evangelizáció eszköze* címet viselte. A *Magyar zsoltár* című előadás 2009-ben hangzott el Meister Éva *Psalmus Hungaricus* című pódiumműsora előtt. Az erdélyi művésznő munkásságának a bemutatásával egy egész erdélyi művész-, sőt értelmiségi generáció sorsára ismerhetünk rá. Azt is megtudhatjuk belőle, hogy azok, akiket a sorsuk az anyaországba kergetett, nem maradtak tétlenek, s itt is ugyanazt az ügyet szolgálva élték, élik életüket.

A Szentlélek annyi, mint Jézus Krisztus itt és most közöttünk. Bennünk – idézi Tőkés István kolozsvári teológiai professzort a szerző *Pünkösd: a keresztyénség és a magyar összetartozás ünnepe* című írásában, mely az Isaszeg Önkormányzati Tájékoztató számára készült. Számtalan népi szokásnak is hordozója ez az ünnep, de számunkra a legérdekesebb az, hogy 1444 óta tart a Csíksomlyóra, Mária tiszteletére született zarándoklat. Mára már félmilliónál is több – mindenféle felekezethez tartozó – magyar érkezik oda, s egyedülálló módon bizonyítja összetartozásunk élő igényét. 2004. december 5. szavazásnak nevezett félrevezetése helyett, elég lett volna megtekinteni az eltelt évek csíksomlyói zarándoklatainak a képeit. A *Sorsközösségben* című kistarcsai, 2008. március 15-én elhangzott beszédében nem csupán a büszke harci tényekre, a szabadságharc szellemére emlékezik, hanem az elkötelezettségének megfelelően, érdekes idézetekkel is figyelmeztet a kárpát-medencei összetartozás letagadhatatlanságára. Az utolsó írás az: *Egy testvéri gesztus, és ami mögötte van* címet viseli. Ezt az írást iskolai tananyagba ajánlanám. Nemcsak arra példa, amit a Teleki Pál szellemében induló magyar nemzetiségi politika tett volna, tehetett volna Kárpátalján, ha a történelem másként nem dönt, hanem arra is, amit más visszacsatolt területeken tenni akartak s részben tettek is, a nékik adatott rövid idő alatt. Sajnos kívülről ennek ellenkezőjét hirdetik, s mi nem sokat teszünk ennek megcáfolására.

A kötet Függeléket is tartalmaz. Ez két előző Székely András Bertalan-kötet (a *Határhártyák* és a *Népben, nemzetben*) recenzióját mutatja be, és egy, a szerzőnkkel készült televíziós beszélgetést idéz, dr. Körösi Máriával.

Egy könyvismertetésnek számos módja lehet. A szakma bizonyára foglalkozik is ezekkel a lehetőségekkel. Jómagam azonban „az olvasó" akartam maradni. Így aztán a sokoldalúságot, a sokféle információ érdekes jelenlétét azzal is próbáltam jelezni, hogy írásról-írásra mentem végig a köteten. Végül arról győződtem meg, hogy Székely András Bertalan sokrétű tehetsége, elkötelezettsége, tárgyilagossága és nem utolsó sorban szeretete nélkül aligha lehet valaki hiteles és magas színvonalú kisebbségkutató.

Zágorec-Csuka Judit

ŐSI HUMUSZBAN

Vlaj Lajos költőnek

A drága föld színtelen,
de terem szőlőt, almát,
búzát, napraforgót,
mint a sivatagi kutak
homálya elapadt
a gyönyöre, már nem
öltözteti öregedő
lelkem, a szellem
vendégei idegen
tanyákon keresik
a tudás szentélyét,
az Olimpuszig már
nem lát el szemem,
szépségét elnyelte
az éj, kietlen a
táj, nem álmodik
már a lelkem.

Átok-e vagy áldás?
Köves barikád?
Vagy igét őrző oltár?
Ősi humusz.
Belőle nőttem én,
Belé is süppedek.

A TÜKÖR

Bernjak Erzsébetnek

Gondolatainkban élünk,
nyelvünkbe temetkezünk,
szárnyak nélkül is repülhetünk
piros pipacsok díszitette
zöld mezőkbe, elázhatunk
a lila esőben, lehetünk hableányok
is,
de a titok megmarad titoknak.
Az Éden titka,
a Pokol titka,
a te tükrödben a te
tükörképed titka.
Egy virágos rét,
megpihenhetsz benne
a Bánffyak vára alatt,
behunyt szemekkel,
nyelvünkbe temetkezve.
Itthon vagy a Bánffyak
vára alatt nyelvedbe
temetkezve, újra
itthon.

VIHAR UTÁN

Göncz László költőnek

Nem állt meg az idő,
nem nyugodt meg a lelkem,
a lélek időtlen fekete földjén
nincsenek csataterek,
csak végtelen rónaság,
az Uráltól hallatszó
lónyerítés, s az ígéret földje
valahol a Kárpátok alatt,
az éden a csodaszarvasok
nyomaiban, üres tanyák
és ormótlan sziklák közt,
valahol a rénszarvasok
friss patakjainak a közelében,
vihar után, szélcsendben,
harangoznak, és én is
megállok az időben,
sehol a sereg, elfogyott
a dúsgazdag legelő,
elmúlt s szétesett
egy kép, életfoszlányaim
üres templomok
reggeli fényében,
a hazatalálás egyszerűsége
a mobiltelefon sípszavaiban,
a haza ott, ahova naponta
bekopogok, zárt ajtók
közt kutatva, újra és újra,
valahol messze az anyaméhtől,
s közel a földhöz, valahol
az ismerősség és az ismeretlenség
határán, valahol a lelkemben,
ott belül, kútjaim mélyén,
tulipános kertemben, kék
felhők alatt, valahol
a vérereim folyása

HIDAK

Franci Just irodalomtörténésznek

Ha hidak vagyunk
legyünk erős hidak
a hidatlanságban,
együtt öleljük át
a Murát, tegyük
átjárhatóvá,
legyenek útjaink,
sugárutak ösvények
helyett, itt legyen
a mi helyünk,
templomunk és
temetőnk.

Elmúlt hatalmak,
és elmúlt forradalmak,
könyvégetések,
határhúzások sáncai
mögött évezredek
szélcsöndjében
folyik a Mura,
sodorja az iszapot,
a nádasok titkait,
a füstöt, az aranyat,
mint egy élő
koporsó, bennünket
is sodor vörös
pipacs és kék
nefelejcsvirágok
tengerébe, sodor,
sodródunk, sorsunkat
tartja a tenyerében.

TAVASZVÁRÁS

Szúnyogh Sándor költőnek

Már nem kezdhetem elölről
az acélrostos álmok szövését,
emlékeim keserű íze elvész
a ködben, a tavaszi olvadás
is elpárolgott, már nem tudom
elkezdeni az elejétől, nincsen
tavaszvárás, sem a nemzedéke,
nincsen következő lépés,
az el nem ért és kihagyott
álmaink közepette útjainkat
mossa az ár, kiestem a körből,
Halicánum már nem üzen,
kelta kohászok sem izzítják
vérem, tél van bennem,
zöld tavaszvárás helyett,
a vers agyagtábláival
gyászolom a tájat, nem
voltam fáklyavivő s nem
tudom, ha szerettek.

BÚCSÚ

Gábor Zoltán festőművész
halálára

Véget ért egy út,
ösvény, kiúttalanság,
útnélküliség, vakvágány,
átmenet az ismeretlenségbe,
átmenet a semmibe, életed
odaát, életem ideát.

ÉJ

Sötétben botorkálva,
keresve a fényt,
a szalmalángot,
aranyba öltözött
pirkadatot,
vaksága lehúzta,
levette róla
a terheket,
elvette a teljességét,
kükloposzi
tehetetlenségében
gátakat tört az
óceánokba,
s eljutott az
apró csillagokhoz
melegedni,
átölelte a holdat,
s újjászületett.

Kaiser László

A TÓ

I.

Ki tudja, miért, nyaranta
a tónál lett egy új világ,
s néhány napra, talán hétre
ránk szakadt a vadszabadság.

Falkamagányból ítéltek
egymásnak minket a habok:
tizen-huszonéveseknek
ígértek igaz holnapot.

Más lett ott a sörnek íze,
s más volt a lány, ha engedett,
valami cinkosság avatott
felnőtté gyorsan gyermeket.

II.

Önmagánál több volt akkor,
több volt, mint víz és napmeleg,
több volt, mint a csobbanások
s habokban derűs emberek.

Több volt a tó, mint önmaga,
talán maga a kegyelem,
hullámoknak ölelése:
partok között a végtelen.

S túl a vízen, túl a parton
– mindenki onnan érkezett –
egy korszak hordta szennyesét:
hazugságot és végzetet.

BŰNRE KIÁLTÓ

Lárma e korban mérge a dalnak is,
így marad árván
dalnok is, népe is, így marad bátor
a gyáva, a félénk,
így marad jóra kevésnek a gyatra
barátja, a gyarló.
Álmom a csönd, az a béke előtti, a
bűnre kiáltó.

DEPRESSZIÓ

Semmibe fut az összes gondolat
nincs más csak a tettől az iszonyat

Nem volt és nem lesz soha otthonod
a békés álmot ébren álmodod

Senki sincs veled a világ ellened
önmagad lett a végső fegyvered

Tudásod ha volt örökre elveszett
asszony nem vált meg csupán a végzeted

Állat sem vagy az evést sem élvezed
a végső pusztulás helyét keresed

Nincs remény és mindig így marad
az Isten nélküli égbolt alatt

SZELÍDEN ÉRDEMES

Nagy Gáspár emlékének

Talán mégis
szelíden érdemes,
Krisztus sír és Gandhi
Érted is éhezik,
hangos szó nincs,
ostor a szögön,
Te már anyaföldben,
mi még anyaföldön.

Kaiser László

Németh László és Berzsenyi

Hatások fonják be, kísérik életünket. Az ember a maga irányított csapásán túl: ötvözet, melyet a sok kis, netán kacskaringós utacska formál, melyek egy nagy úthoz, Németh László szavával élve: vállalkozáshoz vezetnek. Kik voltak rád nagy hatással, s megmondom, ki vagy – ez a halálosan komoly játék fátumszerűen csupaszít minket ha nem is pőrére, de mindenképpen vetkőztetve és tanulságosan. S minél nagyobb a szellem, annál bátrabban vallja s vállalja a hatást és hatásokat, legyen az ember, könyv környezet, bármi.

Németh Lászlót, akit evidens módón a legnagyobb magyar alkotók közé sorolok, sőt, szellemi és erkölcsi zseninek tartok: óriási mennyiségű kulturális hatás érte, az egyszeri emberi életben hihetetlen nagyságú tudást halmozott föl, a humán dolgoktól a természettudományos műveltségig, a nyelvek ismeretétől az elképesztően széles körű olvasottságig. Nem véletlen ugyanakkor, hogy gazdag életművében néhány név folyamatosan fölbukkan és jelen van, számos alkalommal hivatkozik rájuk, olyanokra, akik egyrészt vulkánszerűen és kiemelkedő módon hatással voltak az emberre és íróra, másrészt azokra, akiknek „vállalkozása" rokon az övével, s végül azok magasodnak a szövegekben, akik hasonló „életreceptet" kínálnak, hasonló „növéstervben" gondolkodnak. Személyes példát előhozva: a hetvenes évek közepén Grezsa Ferenc előadásait hallgatva Szegeden belém égett a mondat: Higgyék el, életük minden kérdésére választ ad Németh László életműve. Vagyis ez a válaszadás visszaköszön, vissza kell hogy köszönjön azoknak a válaszaira, akikhez Németh László fordult. De miképpen ő is küzdött a mindenkori válasz megfejtéséért (erre a Berzsenyi-könyv is példa), mindenkinek küzdeni kell, a sematikus és a könnyebb ellenállás irányába mozduló értelmezés nem vezethet sehova! Hogy írta Németh: „A mű nálam csak érintő az élet görbéjéhez, eredményei nem alkalmazható tanítások, csak figyelmeztetések."

Kik voltak tehát, akik művükkel és személyükkel, mondhatni az úttal (hiszen az út is mű!) Németh Lászlónak „figyelmeztetést" adtak? Kik azok, akik ennek a kivételesen nagy ívű, mennyiségileg, minőségileg lenyűgöző gondolkodói és alkotói életmű pilléreinek tekinthetők, és hozzájárultak a kiteljesedéshez? Hogy fogalmazott Németh? „Ha munkásságom lényegét egyetlen kérdésben kéne összegeznem, az az lehetne: van-e értelme az adott nagy nehézségek közt az erkölcsi harcnak?" Tehát kik azok, akik az sugallták az írónak, hogy az erkölcsi harc vállalása kötelesség, s ez már eleve életgyőzelem, eredménytől függetlenül… A névsor lenyűgöző, még akkor is, ha csupán a legfontosabbakat említjük. Az ókori görögség nagyjai, Tolsztoj, Gandhi, Albert Schweitzer. A magyar irodalomból? Elsőnek Ady, aztán Széchenyi és Bartók, Szabó Dezső, Móricz Zsigmond, a régebbi magyar irodalomból főleg Csokonai, Katona, Kemény Zsigmond, Tolnai Lajos és persze Berzsenyi.

E neveket sok minden összeköti, és sok minden szétválasztja. A vitathatatlan hatalmas tehetségen túl jellemző rájuk a vívódó jobbítási szándék önmagukkal, közösségükkel, tehát az emberiséggel szemben is, de főként az, hogy bár kimagasodtak korukban és korukból, nem, alig, vagy nehezen értették művüket, törekvéseiket, megannyi gáncsoskodás, szellemi és olykor nem csupán szellemi erőszak kísérte a tágan értelmezett útjaikat. Sokat foglalkozott velük Németh, sokszor emlegette őket, de könyvet háromról írt: Széchenyiről 1942-ben (róla egyébként drámát ugyanebben az évben), Móricz Zsigmondról (1943-ban látott napvilágot a Turul Kiadónál) és Berzsenyi Dánielről 1937-ben, amely kötetben 1939-ben jelent meg a Franklin Kiadónál.

Az eddigiekből is egyértelműen kitetszik, hogy Berzsenyi kiemelkedően sokat jelentett Némethnek – a miért, és miért éppen akkor született a vele foglalkozó könyv kérdésre kell bővebb választ adnunk. 1937-ben, tehát a megírás idején harminchat éves Németh, tizenkét esztendős írói múlttal a háta mögött (1925-ben „robbant be" a magyar irodalomba a *Horváthné meghal*

című Nyugat-pályadíjnyertes novellával) már a kor izgalmas alkotója, értelmiségije. Kenyérkeresete az orvosi munka, s bár szépíróként fedezték föl, és Osvát Ernő, a *Nyugat* legendás szerkesztője is ebbe az irányba próbálja tolni, ő, szinte igazolva levelében megfogalmazott elképzelését, miszerint „a magyar szellemi erők organizátora" szeretne lenni, kritikákkal, tanulmányokkal keresi s jelöli a helyesnek vélt utat; közben azért szépíróként is bizonyít: 1929-ben a *Napkelet* folyóirat közli a méltatlanul kevés fényt kapott *Emberi színjáték* című regényét. Több lap munkatársa, majd a *Nyugat* vezérkritikusa, egészen a folyóirattal és Babits Mihállyal történő szakításig. 1932-re eljut odáig, hogy elképzeléseihez, minőségelvéhez, eszméihez, szenzibilis és mélyen tisztességes alkatához neki megfelelő partnereket nehezen találhat a trianoni tragédia után lassan épülő, de szellemi életében vagdalkozó Magyarországon; ennek krónikája az 1934-ben megjelent *Ember és szerep,* s ennek a fölismerésnek gyümölcse az 1937 tavaszáig egyedül írt és szerkesztett *Tanú* folyóirat. Vallotta: „Maláriás vidéken nem lehet büntetlenül élni: ha nem betegszem meg a maláriától, megbetegszem a kinintől." Vallotta, de tett is ellene, hiszen a diagnózis felállítása akaratmozdító erő is. A *Tanú* mellett fantasztikus munkabírással dolgozott, ekkor született a *Magyarság és Európa* (némely gondolata a Bezsenyi-könyvben folytatódik), a *Gyász* című,sokak által legtökéletesebbnek tartott regénye, *Ortega és Pirandello* című tanulmánykötete, szóval, ontja az írásokat. Közben szervez, organizál, a népi írók ideológusa, a Rádióban az irodalmi osztály vezetője, 1934-ben Fülep Lajossal és a jó barát Gulyás Pál debreceni költővel megindítja a *Válasz* című folyóiratot, 1935-ben csatlakozik az Új Szellemi Front reformmozgalomhoz. A harmincas évek közepére, és az ő harmincas éveinek közepére nem csupán életmű van már mögötte, hanem kész a gondolkodó, szellem embere, az író, a magyarság sorsának aggódója, a magyarságnak receptet adója s bizonyos mértékig alakítója.

Bár az esszé kísérlet, Németh László esszéiben, még a terjedelmileg legkisebbekben is, mindig összegez egyben. Összegez valamit önmagából, vagy éppen önmagának és a világnak, az írás tárgyának és témájának ürügyén iránytű-mondatok fogalmazódnak meg. Végképp összegező a Berzsenyi-könyv, szerény címe, a *Berzsenyi* csupán a költő vezetékneve, ám a költő és munkássága, életének árnyai és csúcsai részletesen, teljességre törően állnak össze a személyességet vállaló stílusban. Összegező, mert visszatekint a kötet a Berzsenyit megelőző évszázadokra, megrajzolja a költő korát s kortársait, a XVIII. század vége s a XIX. század első harmada oly ellentmondásos időszakát, Ferenc császár uralmának idejét, a jakobinusok kivégzésétől az ezt követő lassú levegővételekig, majd vizsgálja a további évtizedeket, eljutva a XX. századhoz, a harmincas évekig, megfogalmazván az örök Németh László-i kérdést: az alkotó szelleme hogyan épült be mába. És összegező abban is, hogy a gondolkodó Németh szinte minden eddigi szemléleti sarokköve benne van a műben, mindaz, ami már híveket és támadókat szerzett, de az is itt van csírájában, vagy éppen kibontva, amit később „bábáskodott fényre" – hogy az ő szavával éljünk. S tájleírásaiban is összegez: Vas és Somogy megye, Egyházashetye, a viszonylagosan édeni Sömjén és persze a zord Nikla szellemét, a hely szellemét idézi meg, benne Berzsenyi ettől nem elvonatkoztatható művészetét, életmódját, alkatát.

A Németh László-i életmű egyik csúcsa ez a Berzsenyi-könyv, tisztáztuk, hogy nem előzmény nélküli, s hogy mennyire forró és lüktető az alkotói köldökzsinór a kötet szerzője s a kötet tárgya között. De nem előzmény nélküli olyan szempontból sem, hogy Németh korábban, már 1936-ban foglalkozott a költővel. Előbb a *Berzsenyi útja* című írásában; ebben nem csupán alkotói pályát rajzol meg, hanem azt a fontossági sorrendet, ha úgy tetszik, ívet bizonyítja, mely a költőt jellemzi, s melynek stációi: lélek, gondolat, mesterség, s melyeket – legalábbis egy részüket – hiányol még nagy alkotóknál is. Nem elég a mesterség tudása, sőt, a tehetség sem, kell valami fundamentális nagy hátország az emberben - ez a tétel végigvonul Németh pályáján, s ez nála mindenkire vonatkozik, nem csupán művészre. A másik írás, az *Esték Sümegen* igen érdekes és egyedülálló számvetés. A Berzsenyi-könyvre készülvén Németh egyedül bebarangolta azt a vidéket, azt a földet, melyhez a költőt „élete és költészete kötik". Jól felkészült. Az út során „lelke fürtjeit megöblítette" a Dunántúl eme részeinek jellegzetességeiben, a „legszebb kultúrtájnak"

nevezett Kemenesalja és Sömjén atmoszférájában s a sötétebb tónusú Nikla világában, amelyet Berzsenyi, az „elvadult Diogenész", a száműzetés helyének nevezett. S ha már művek: meg kell említeni tényként és érdekességként, hogy Németh jó tíz évvel később – mennyi minden történt ez idő alatt a nagyvilágban és Magyarországon – *Berzsenyi ürügyén* címmel emlékbeszédet tartott a *Válasz* folyóirat és a Berzsenyi Társaság kaposvári Berzsenyi-ünnepélyén.

Maga a nagy mű, a *Berzsenyi*, melyet Vekerdi László az első „Tanú-túli hosszú-esszének" nevez, valójában monográfia – Németh László módra. Tudományos fölkészültség, adatgazdagság, ugyanakkor számos kitekintés és persze új szempontok gazdag tárháza. A hat fejezetből (1. Sopron ellenében, 2. Ember a műhelyben, 3. Nikla és Széphalom, 4. Összeomlás, 5. Önigazolás, 6. Kiaknázatlan) álló írás nyilván nem csupán Berzsenyi személyével és műveivel foglalkozik, a személy és művek fogadtatásával is. Hiszen utána kellett járni annak az irodalomtörténeti ténynek, hogy ez a fénylő tehetségű költő, aki a kor ellenében az egykori eszméket és ideákat hiányolja, és Kazinczy barátsága, Döbrentei Gábor védő szavai nem voltak elegendők, hogy elfogadják súlyának megfelelően, nem beszélve Kölcsey bántó és gyógyíthatatlan sebet okozó kritikájáról, szóval meg kellett vizsgálni ennek okát. És Németh egyértelmű választ ad. Előtte leszögezi: Berzsenyi nagy lélek volt, nem irodalmi író, ő „a költészet metrumos diétája volt, ahol azért szólal föl az ember, hogy nemzetét emelje". S ha így van, márpedig így van, akkor egy betegség, egy szellem, a magyar irodalomra jellemző kór az oka. S mi ez? Németh megint pontosan fogalmaz, olyannyira, hogy a saját korára is érvényes, de napjainkra is: „A magyar irodalomnak valóban legnagyobb betegsége a literátorszellem, amely az elhagyott és benőtt magyar források közt lajtos kordékkal ide-oda szaladgáló emberkék uralmát teremtette meg az amúgy is gyér szomjúságokon." Íme a magyarázat, s egy Széchenyi kellett, jellemző módon nem irodalmár, hogy Berzsenyi kivételes nagyságára valaki tévedhetetlenül rámutasson.

A Berzsenyi fő gondolatmenetében ott van az addigi Németh László, az útkereső, a lázadó, a receptfölmutató. (Meglepő, hogy korabeli kritika egységesen dicsérte a művet, hiszen korábban megannyi támadás érte hasonló gondolatok miatt. Talán a *Tanú*t odahagyó írót üdvözölték inkább, mintsem a mű értékeit, igazságait.) De benne van a későbbi Németh is. Hiszen a nem sokkal ez után íródott, s oly sok ellenséget szerzett *Kisebbségben* ott van az az alkotói jelleg, amit a *Berzsenyi*ben fölmutatott, a mély magyar típus, természetesen erkölcsi értelemben. S a nagy vihart kavaró *II. szárszói beszéd* is visszanyúlik a *Berzsenyi*hez. De az egész további pálya, a „literátorszellem" ellenében teremti meg a művekben a maga „emberfaunáját", a minőségi embert, akinél nem elég, hogy tehetséges. Hogy mondta pályája vége felé Németh? „A Minőség, ahogy én értettem, nemcsak az értelemben, az egész biologikumban akar visszhangot kiváltani… magatartás, életvitel, emberi atmoszféra. A Minőség nemcsak eszme, utópia: antropologikum." Vagyis olyan ember, aki vállalja az erkölcsi harcot, a személyiség megőrzését. A műveket pásztázva: Kárász Nelllitől a drámák hősein át Égető Eszterig, Kertész Ágnesig. Mind – mutatis mutandis – Berzsenyi is, hiszen a maguk „növésterve" szerint emelkedni, emelkedtetni akarnak…

Nagy Zopán

HAIKUK

Alvó, ősi tó.
Neszekkel teli emlék.
Kiszáradt tükör.

Az ég tükre volt.
Száraz folt a pusztaságban.
Nap égette ki.

A föld koporsó
Benne gyakran fordulunk...
Az ég koporsó.

Régen értettem:
A bölcsőben véget ért
Nagy bölcsességem...

Átok-változat:
Élő maszkot növesztek
Vonásaimra...

Csillámló eső
Tört cseppjeiben hullik
Kőre az arcunk...

Füstös zakókban
A föld alatt borozva
már nem öregszünk.

Csont-bőr sátraim
(belülről világítsak)
Ma meggyújtottam...

Azelőtt egyben:
Kül-testemet nyúztam le
Démoni kegyben.

Útja megszakadt.
Szemén nedves ködfátyol.
Benne szakadék...

A Valóságok
A titokzatos foltok
Szemeim mögött.

Szemeim mögött
A titokzatos foltok
A Valóságok.

Éber álmában
A holtban élő hangya
Mindent megmozgat...

Nincsen elmúlás:
Holt macskában gepárd fut.
Bennem pedig más...

llattól bódult
Szédült szirmaidat már
Gyökerek isszák...

Cseresznyefánkat
Te, ki föld alatt pihensz:
Tövig lerágtad...

Délcegen lépked.
Csak egy dolog tétova:
Hófehér botja...

Folyó a kertben
A hídoszlop gömbjében
Buddha megpihen.

Vagy nem pihen meg
A gyöngyszem belsejében
Buddha a kertben.

A földön fekszem.
Arcomon át bogarak
Jönnek a fényre...

Létem töredék.
A híd átfolyt alattam
S léptem víztelen...

Alig ért hozzám,
Homlokomra úgy zuhant:
Áttetsző kavics

Győrffy Sándor

A láthatatlan láttatása

„Amikor a nap a rák jegyébe lép, június huszonegyedikén, a fülemüle azonnal elhallgat. (…) A mámor elmúlik, de a csoda megmarad. *Alles stehet im Wunder*. Az átvalósulás nem befejezhető mű." – olvashatjuk Hamvas Béla *Jázmin és olaj* című írásának utolsó soraiban.[1] Ha elfogadjuk az „átvalósulás" be nem fejezhető, vagyis mindig volt, mindig lesz voltát, és ennek figyelembevételével próbáljuk felfogni, megérteni és értelmezni a művészi alkotómunkát, akkor több irányba is elindulhatunk. Kutathatjuk az alkotót magát, szintén különválaszthatóan testi ill. lelki-szellemi alakulását, vizsgálhatjuk az alkotás folyamatát az ihlet születésétől a mű elkészültéig, illetve annak átalakulásait immár az alkotó akaratától függetlenül. Bármelyik témához közelítünk is, egy biztos: időben történő metamorfózisról beszélhetünk. Az idő pedig végtelen, mint a Hamvas-féle átvalósulás, se kezdete, se vége. Ebben a vég nélküli folyamatban kell megragadnunk azt a konkrét „átvalósulást", amely az idézett alkotó lelki-szellemi alakulásait jelöli ki, és végigjárhatjuk a lélekhordozó test ugyancsak a végtelenből jövő és oda távozó útját.

Imreh Tibor festőművész 2010. június huszadikán, az ikrek jegyének utolsó napján a testi átvalósulás legfontosabb pillanatához érkezett. A művek létrehozásának mámora elmúlt, de megmaradt a bennük rejtőzködő isteni jelenlét csodája. E képek a számukra rendelt időben, amit képidőnek is nevezhetnénk, akár a lassan lepergő homokszemek, a megdermedt időpillanatok „átvalósulásaiként" tárják elénk a keletkezés, a létezés és a pusztulás finom szimbolikáját. A művész kétségbeesett próbálkozásait, hogy a valóság útvesztőiben felidézze az abszolút tisztaság elérhetetlen vágyakozását. Ő is többféle utat járva próbálta elérni műveiben a világ egységes egészként való láttatását. Egyrészt a természet megközelítésének útján, annak alakzatait szemlélve, majd az észlelt formák absztrakciók segítségével való újjáteremtése által. Nem ismerve, de megérezve a nagy tájfestő, Caspar David Friedrich tanácsát: „Hunyd be testi szemeidet, hogy először lelki szemeiddel lássad meg képed. Aztán hozd napvilágra, amit a sötétben láttál, hogy visszahasson másokra, immár kívülről befelé."[2] A külső és a belső látás összhangja, a létező és a lét egymásra utaltsága, egymásra hangoltsága hívja létre a világot megnyitó kulcsot, a műalkotást.

A tudomány és a technika folyamatosan gyorsuló, egyre nagyobb méreteket öltő, fejlődésnek nevezett változása mind nehezebb helyzetbe hozza az életerejüket az egység és teljesség megidézésére áldozó elhivatottakat. Kepes György írja: „A művészek ebben az új, lüktetően változó és modern világban szinte hontalanok. Még inkább azok, mint embertársaik, hiszen képzeteik, eszméik és bizalmuk egy régebbi világban gyökerezik, amely kisebb volt, nyugalmasabban és lassabban változott."[3] Talán éppen ezért, ők azok, akik elsőnek jelzik a vészt, figyelmeztetnek a végzetes következményekre. Az ipari táj mechanikus, romboló ritmusa iránti ellenszenvük kifejezéseként műveikben a kozmosz végtelen tágassága, a körülöttünk még fellelhető élővilág iránti csodálat és alázat jelenik meg.

Imreh Tibor, a világ változásaira érzékeny figyelemmel és erőteljes kritikával reagáló festő 1985 körül, úgy gondolva, hogy addigi műveivel nem tudott hatékonyan fellépni a természetrombolás ellen, új utakat és művészi kifejezési formákat keresett. Érdeklődése a keleti misztika, elsősorban a *Zen*-buddhizmus felé fordult. Felfedezte magában a belső élet értékeire való nagyobb odafigyelés hajlamát, a nyugalmi állapot elérésének, a meditációnak szükségét. Ennek az életfelfogásnak és életmódváltásnak rendelte alá nemcsak a napi gyakorlati teendőit, hanem – ami talán még fontosabb – képzőművészeti kifejezőeszközeit is.

A buddhizmus nagy számú, esetenként egymástól lényegesen különböző változatai között a Zen a későn kialakultak közé tartozik. Eredete Kínában keresendő, a *Csan*-tanításban, amely

szerint Buddha azonos a világmindenséggel, annak minden egyes elemével. A Csan-szekta elsősorban a mester és tanítvány közvetlen kapcsolatára épült, ami a nézetek, magyarázatok, irányzatok sokféleségét hozta létre. A japán szerzetesek által Kínából behozott, egymással is rivalizáló új szekták a japán sintoizmus végtelenül egyszerű, dogmákat nélkülöző hagyományával szemben látványos szertartások rendjében terjesztették összefüggő, kidolgozott világmagyarázatukat. Kezdetben az arisztokrácia körében, majd a kolostorok elterjedésével országszerte. A Zen előtti buddhista korszak legjelentősebb alakja Kóbó-Daisi, költő, festő, kalligráfus, a hagyomány szerint a japán fonetikus írás megalkotója. A Zen két fő irányzata közül az egyszeri, hirtelen történő megvilágosodást hirdető *Rinzai* megalapítója Eiszai Myoan volt, míg a hosszan tartó elmélkedést igénylő *Szótó* elindítója a teológus-filozófus író, Dógen Kigen. Ő írja: „Buddha útját tanulmányozni annyi, mint saját magunkat tanulmányozni. Saját magunkat tanulmányozni annyi, mint megfeledkezni saját magunkról. Hogy saját magunkról megfeledkezzünk, az kell, hogy a külvilág érvényesüljön bennünk. Hogy a külvilág érvényre jusson bennünk, az kell, hogy szabadjára engedjük saját »magunk« testét és lelkét s egyben »mások« testét és lelkét is."[4] A szabadjára engedett test és lélek a végtelen térben és időben, a kozmosz rendjében keresi látványban megfogalmazható megjelenési módozatát, a művészi képet, amely összekapcsolja az emberek külső és belső világát. A Csan-buddhizmus puritán eszmerendszeréből fakadóan, miszerint Buddha jelenléte folyamatos és állandó minden élő és élettelen lényben, tárgyban, a természetábrázolás válik központi témává. A megjelenített táj vagy annak kiemelt részlete, pl. fák, virágok metaforikus értelmezést kapnak, gyakran költői hangulatok, érzelmek szimbolikus látványjelzései. Az emberábrázolás többnyire az ábrázolt személy egyéni tulajdonságait igyekszik előtérbe helyezni, esetenként eltúlozva, karikírozva azt. Jellemző a dísztelen, hangsúlyos kontúrokkal, vonalakkal szerkesztett, majd csupán a fekete tus finom árnyalataival, bravúros folttechnikával, speciális ecsetekkel vékony merített papírra festett

képalkotás. A fákat, faágakat ábrázoló művek kedvelt témája a bambusz, a fenyő és a szilvafa. Ugyancsak gyakoriak a különböző virágok, pl. krizantém, lótusz, mályva festői ábrázolatai. Eme többnyire síkban ábrázolt képek kiemelik tárgyukat környezetükből, a grafikus megfogalmazásra és annak minőségére figyelve. Hszie Ho így ír a festmények szemléléséről az V. század végén: „Elsőnek a természet igazságát igyekezzünk felfedezni bennük, azután az ecsetvonások jelentését keressük, és ha szemtől szembe a képpel el tudunk feledkezni az ecset és tus működéséről, akkor a festményt már meg is értettük."[5]

Mind a Csan, mind a belőle kifejlődött Zen eszmerendszerének, tanításainak rögzítési módja, továbbadási lehetősége az írásművészet közvetítésével vált lehetségessé. Mégpedig egy különleges, igen bonyolult, nehezen tanulható, kevesek számára érthető, de ugyanakkor szinte végtelen variációs lehetőséggel rendelkező írásmóddal. Ezt a minden teremtés, élő folyamat alapját képező ritmus képpé élesztésének dekódolható üzenettel bíró, művészi szinten való megjelenítését nevezzük kalligráfiának. A hagyományos kínai kalligráfia, mint vizuális műalkotás, egyenrangú a festészettel, az alkotó egyéniségének és sajátos stílusának felismerhető jegyei adják egyediségét, ecsetvonásainak szépségét. „Az íráskép, mint minden grafikai esztétikum, például a vonalrajz is, azáltal válik esztétikai jelenséggé, hogy emberi mozgás lenyomata. A rajz esztétikumában is az első összbenyomás: a kompozíció, az egész szerkezet felépítése, egyensúlya, harmóniája, arányai és egysége. Ugyanez az esztétikuma a kalligráfiának is. (…) A vonal remegései, az egyensúly apró megbillenései, a modorosságként is számon tartott apró szabálytalanságok, a közöstől, általánosan elfogadottól való eltérések hordozzák az egyéniséget."[6] A kínai kalligráfia öt fő irányzata közül a minden idők legnagyobbjaként tisztelt Vang Hszi-cse munkásságával indult „fogalmazó" *(caoshu)* stílus az, amely a legszabadabb ecsetkezelést megengedve kiindulópontja lehetne modern korunkban nyugaton elterjedt, az olvasható írástól eltávolodott absztrakt kalligráfiának.
A japán kalligráfia a kínai írásmód átvételére épült, amelyet a két nyelv közötti lényeges grammatikai különbségek ellenére is sikerült beépíteni a japán szótagírásba. A szépírás művészetének három irányzata alakult ki, amelyek közül a „kurzív" vékony, hajlékony, lágy stílus felelt meg leginkább az „írástudók" festészetének. Ezek a művészek, költők, tudósok alakították ki a Zen-stílust, a szabad megfogalmazású, lendületes ecsetkezelésű Zen-képet. Jelentős képviselői voltak: a tanító, író Hakuin, aki egyszerű vonásokkal megrajzolt képein Zen-történeteket illusztrált közérthető módon; Tórei, a Zen szimbólumainak, jeleinek megalkotója; a Zen-filozófus Bankei, az első absztrakt kép, az Egy és a Minden egységét szimbolizáló *enszó*, az ecsettel húzott kör festője. Gyakran jelennek meg a képeken annak szerves részeként különböző feliratok, szövegek, a kép címe, a kép témájához vagy hangulatához illő vers, amelyek úgyszintén kalligrafikus értékekkel bírnak A Zen-kép fontos és egyenrangú része a pecsét, a kalligráfia kiegészítője. Elhelyezője egyrészt az alkotó, aki így szignálja a művet, másrészt a festmény tulajdonosa. A Zen-képet készítő művész nem az ábrázolt világ külső látványára fordítja figyelmét, hanem önmagára, az alkotás aktusának minél tökéletesebb véghezvitelére, a mű minőségére és formai egységére, az ellenpontos szerkesztés kölcsönhatásaira, az állandóság-változás egyensúlyára. Nem lehet véletlen, hogy a modern nyugati művészet számos képviselője számára vált a kalligráfia a festészet új értelmet adó forrásává, ihlető formát, érzelmi telitettséget, filozófiai és gondolati szabadságot magába foglaló ősképpé. Sokan fedezték fel benne a magas szintű képi esztétikumot, és vált az absztrakt festészet egyik napjainkig élő jelentős irányzatává. Világszerte legismertebb képviselői a Távol-Keletet beutazó Henri Michaux, Marc Tobey és Morris Graves, majd Jackson Pollock volt, Magyarországon a kalligrafikus absztrakció jelentős alkotói voltak pl. Kürthy Sándor és Korniss Dezső.
Imreh Tibor 1985-ös életmód- és stílusváltása sem volt előzmények nélküli, Már fiatalon érdeklődött Japán tradicionális értékei iránt, akkor még a sport területén, cselgáncsozott, jó eredménnyel. A Zen hagyomány része a *busido*, a „harcos útja", a szamurájok harcművészetét és erkölcstanát összefoglaló elnevezés. Ahogy a harcos egybeforr a karddal és az íjjal,

„feloldódik a fegyverben", úgy a festő is egybe kell, hogy forrjon az ecsettel és a festékkel, hogy „magától" fessen az ecset. *Kínai erdő* című műve, amelyen „…bambuszbozótból tűz az esti nap fénye"[7], egyik legfontosabb darabja eme alkotói periódusának. A 12 részből álló és összeszerelhető képegyüttesen magányos, avagy csoportokba összefogott bambuszok kontrasztos, ugyanakkor mégis lírai ritmusa folytat párbeszédet a kalligrafikus írásjel-imitációkkal. A bambusz az ősi ikonográfiában a szegénység, az alázat és az állhatatosság szimbóluma. Az írástudó piktúra kezdetén az ún. irodalmár festészet kedvelt motívumaként jelent meg jellegzetes szárával és leveleivel.

Imreh Tibor művei között fontos helyet foglal el egy, a hazai piktúrában kevesek által művelt műfaj, a pecsét festményen való alkalmazása. Már korai sokszorosított és egyedi grafikáin használta az akkor még szöveges pecsétet. A Zen által ihletett képek többségén együtt jelenik meg a pecsét és a kalligráfia. A pecsétképek motívumainak monoton ismétlődései – a számtalan kis Buddha-rajzolat – a végtelen örök idő szeretetteljes türelemmel megjelölt pillanatai, a láthatatlan láttatására szolgáló kis mozdulat-töredékek. Hiszen minden művészet a kezdetek óta a láthatatlan megmutatására törekedett, az embert ábrázoló képek, szobrok is arra szolgáltak, hogy az ábrázoltat kiragadva földi dimenziójából egy felsőbb, tisztább világba emeljék. Ahogy Cse-Tao írta: „Az ecsetnek az a dolga, hogy kiemelje a dolgokat a káoszból."[8] A Zen-kép kortalan. Az alkotó belső világának átvalósulása rögzítődik a képen, és kiszabadítja az idő fogságából, „mert a belső valóság nyelve, amely előbb létezik, mint a művészet, de amelyet a művészet hoz felszínre, mit sem akar tudni az időről."[9]

Imreh Tibor kalligráfiái egy modern, nyugati festő életérzéseinek, érzelmeinek, a tiszta harmónia megteremtése iránti vágyának jelzései. Nem a megismerés kényszere, hanem az önfeltárás, a lélek kinyilatkoztatásának eszközei. A kalligráfia mai szemmel nézve nonfiguratív, absztrakt művészet. Az évszázadokra visszatekintő Zen-festészet kései rokonai a XX. században világra

jött gesztus-festészet legnagyszerűbb alkotásai. Végezetül álljon itt a Hamvas-kortárs Harold Rosenberg gondolata a művészi „átvalósulás" befejezhetetlen voltáról: „Az akció sohasem befejezett; de befejezettségre törekszik és személytelenségre. (…) A gesztus-festészet valamiféle maga teremtő, maga formáló, magát a transzcendensbe vetítő tevékenység; ez pedig elválasztja az önkifejezéstől, mert az *én* feltétlen elfogadásán alapszik, minden sebzettségével és mágiájával. A gesztus-festészet nem »személyes«, jóllehet közege a művész egyéni adottsága." [10]

Jegyzetek:

1 Hamvas Béla: *Silentium.* Medio Kiadó, 79.
2 Beke László: *Caspar David Friedrich.* Corvina Kiadó, Budapest, 1986. 11-12.
3 Kepes György: *A közösségi művészet felé.* Magvető Kiadó, Budapest, 1978. 94.
4 Miklós Pál: *A Zen és a művészet.* Magvető Kiadó, Budapest, 1978. 62-63.
5 Miklós Pál: *A sárkány szeme.* Corvina Kiadó, Budapest, 1973. 84.
6 Miklós Pál: I. m. 64-65.
7 Vu Csün: *A hegyekben.* I. m.: *Klasszikus kínai költők I.* Európa Könyvkiadó, Budapest, 1967. 635.
8 André Malraux: *Az obszidián fej.* Magvető Kiadó, Budapest, 1976. 190.
9 André Malraux: I. m. 191.
10 Harold Rosenberg: részlet az *Action Painting,* 1958 c. kiállítás katalógusából. I. m.: Herbert Read: *A modern festészet.* Corvina Kiadó, Budapest, 1968. 328.

Zágorec-Csuka Judit

Nap

Felszállt a nap, de nem ragyogta be a tájat,
szomorúan tekintett a lenti fenyvesekre,
havas bércekre, forró homoksivatagokra,
kietlen zöld oázisokra, kék tengerek
sötét barlangjaira, lehunyta a szemét,
álmodott, mert megvakult volna, ha
belenéz a saját fényébe és magányába.

Sivatagi szél

Isten sem tudhatta terveidet,
a szelek is csak sodortak,
kifelé ebből a zivataros
nyárból, a tél messze még,
üres a horizont, kietlen a táj,
kietlen a lelkem, félek, hogy
elvisznek a szelek, nem
kapaszkodhatok meg
benned, elvisznek
Istenhez.

Horváth Gáborné

Lelkiismeret és felelősségtudat Váci Mihály prózájában

Toldi feltámadása c. kötete nyomán

„Használni akartam, nem tündökölni."
Váci Mihály: Eső a homokon

2008 nyarán első ízben találkoztam a kelet-magyarországi Váci Mihály Társaság tagjaival, és ígéretet tettem, hogy a legközelebbi táborozáskor bemutatom a költő prózai munkásságát. Életrajzi adatokkal és versekkel csupán esetenként és indokoltan szolgálok, hiszen az alkotói életutat a köri tagok jobban ismerik, mint e sorok írója. Az ösztönzés azonban a Váci-családdal való személyes ismeretségemnek is köszönhető. Az ötvenes években Váciné Juhász Mária tanárom volt az ELTE-n. Az orosz szakomhoz kötelezően felvett szakkollégiumon a XIX. századi orosz klasszikusokat tanította. Férje halála után Mária Nyíregyházán meg-meglátogatta az idős szülőket. Főiskolai tanárságom révén akkoriban magam is a városban laktam, s örültem az ígért találkozásnak. Váci Mihály kedves, idős szülei barátsággal és szeretettel fogadtak. Máriával pedig szakmai tapasztalatcserét is tartottunk, hiszen szakterületünk egy és ugyanaz volt. Barátságunk később családi okokból (költözés és betegségek miatt) megszakadt. A hetvenes-nyolcvanas években azonban a költő műveit nem feledve – jövet-menet a Fekete-tengerre – a tilalmak ellenére, családunk megtette önként vállalt kötelességét. Magyarázható e tény azzal is, hogy férjemnek „földije" volt Váci Mihály, és azzal, hogy ő „Kolozsvárt érettségizett" 1944-ben.

A manapság fellelhető anyagokból kitűnik, hogy mind a kortárs barátok, mind az irodalomtörténészek Váci Mihály prózai munkásságát verseivel egyenértékűnek minősítették. A prózai művek teljességgel egybegyűjtött kötete azonban csak halála után jelent meg *Toldi feltámadása* címen, az alkotótárs és jó barát Simon István szerkesztőmunkájával és nyolc oldalas tanulmányával 1972-ben. A kötet címe az egyik novelláéval azonos, eseménye igaz történet. Megtaláljuk még a prózai írásokat Váci Mihály *Összegyűjtött művei*-ben is. Ebben a kötetben foglalta össze Juhász Mária irodalomtörténész elhunyt férje alkotói életútját. Kisebb prózakötete előbb is megjelent az alkotói életszakasz közepe táján. (*A zsezse-madár*, Tanulmányok, cikkek, vallomások. 1960–64.) Folyóiratokban, újságokban is rendszeresen publikált.

A prózaműfaj sokfélesége egyrészt akkor bővült, amikor a szerző a tanítóskodásból feljebb lépett, Budapestre költözött. Megyei, majd minisztériumi tisztviselőségének és képviselő mivoltának köszönhetően nyilvánosan is kiállhatott. Élmények, tapasztalatok, felismerések – a szülőföld önéletrajzi elbeszélő-novellisztikus témái mellett cikkek, tanulmányok, esszék, portrék, lírai vallomások, lírai riportok, felszólalások, beszédek nem csupán szépirodalmi, hanem kortárs művelődéspolitikai programot adtak a nép kulturális felemelkedésére. „Versei mellé felsorakozott mind tömörebben a próza, Váci Mihály költői-emberi hitének szép dokumentumgyűjteménye. Ezt kapja most az olvasó először, együtt ebben a kötetben" – írja Simon István mint szerkesztő, a *Toldi feltámadása* c. kötet előszavában.

Váci Mihály magán- és közéletének meghatározó eseménye lett Juhász Máriával kötött házassága. Idézzük: „Pesten 29 éves koromban találkoztam a szerelemben azzal az emberrel, aki szétszórt életem lobbanásait összefogta egy szenvedélybe, és aki nélkül szinte reménytelennek látszott nekivágni a költészet tévedező ösvényeiről az irodalom sokfrontú harcainak."[1] Simon István pedig mint sorstárs, kortárs és személyes jó barát, mondhatni „rendet rakott" a sok száz oldalas prózavilágban, és a kötet anyagát 4 nagy fejezetben rendezte el: *Új barázdák* (aktuális tanulmányok, esszék, portrék, vallomások), *A Körúton túl* (program és hivatás fejezete a hazáról,

az irodalmi tennivalókról és találkozásokról, változatos, többféle publicisztikai variációban), *Gyalog a porban*, és *Rózsák a jégen* (vallomások, novellák a szülőföldről). Ez utóbbi fejezetben található a kötet címadó novellája.
Visszatérünk az első fejezetre *(Új barázdák)*, ahol Petőfi, Bartók és Kodály, Fábry Zoltán, Illyés Gyula, Simon István portréja bontakozik ki Váci Mihály tollából. Minden egyes alkotói egyéniségnek az őáltala megválasztott, jellemző tulajdonságát és értékét méltatja. Petőfiben a világirodalmi nagyságot és világforradalmár személyiséget, Bartókban-Kodályban a nép kollektív művészi erejének a nemzeti kultúrába emelését, s hogy József Attila „költészetté emelte a társadalom nyomorát". Illyés Gyulát pedig a „pásztornépek első európaizálódott követének" nevezi. Az *Öregedés művészete* c. részben az utolsó életszakaszában járó író egyedi halál-értelmezését elemzi. A *Gyászfa* Radnóti-sirató, ugyancsak a halottakról szól, de már mint a történelem kegyetlen törvényének áldozatairól, akik a „háború térképén" meneteltek. Ez önmagáról is vallomástétel, hiszen 1944-ben Váci Mihálynak is része volt az őszi menetelésben, munkaszolgálatos volt.
A második fejezet, *A Körúton túl* a publicisztika műfajaiban íródott. A közírások sokoldalúak: a korabeli irodalomról, művészetről, bel- és külpolitikai eseményekről, a korabeli közállapotokról szólnak. Elemzés, vitázás, saját vélemény kifejtése – akár bírálat formájában is. (Színvonalát mindig az író tehetsége emeli szépirodalmi rangra, mint korábban pl. Ady Endréé.) Témái a következők: fiatalkori öntudatra ébredése és környezete, a tájvidék valósága (kamaszkor); társadalmi rétegek, „kasztok", a „gerincét roppantott népréteg" helyzete (pl. az édesapa alakja), a társadalmi rétegek érintkezési formái. Itt kell megjegyeznünk, hogy a versek és a prózai művek ismeretében gyakran találunk azonos témákat, személyeket, tájleírásokat, történéseket e körben. Az ugyancsak irodalomtörténész-jóbarát Kovács Sándor Iván így fogalmazza meg az alkotásmódot Váci-kismonográfiájában: „Az esszékben, irodalompolitikai írásokban is minduntalan felbukkanó költői látásmód a karcolat terjedelmű kisprózákat már teljesen áthatja. A mohos favödör, a gyalogút vagy a tanyatemető – hogy a címekből kölcsönözzünk – már kész versmotívum, az efféle tárca-kezdés pedig különösebb nehézség nélkül akár versbe tördelhető"[2]; Budapest és az írótársadalom (a költészet kötelessége), a költészet és ünnepe, munkás-ankétok, a vidék és az irodalom, a provincializmus valódisága, az amerikai magyarok kultúrája. A valódi népművészet és értékei (zene, kézimunka, szövés, faragás, mese- és történetmondás).
Váci Mihály számára legfontosabb volt a „tanyák és a tanyasi gyermekek megmentése". Országgyűlési felszólalása (*A tanyáktól az egyetemig*) 1963-ban megdöbbentette a képviselőket. A tanyasi iskolák helyzete, tanulóinak tragikus és nehéz sorsa, a sorkosztos tanító tapasztalata, az analfabétizmus felszámolása, a falusi-tanyasi irodalmi és civilizációs kultúra hiánya mind-mind „történelmi versenyfutásnak" számított az író számára. Valóság volt, amin változtatni kellett. ő így érezte, s továbbította. Használni akart, és nem tündökölni, – így fogalmaz *Eső a homokra* c. versében. Az országgyűlésben Kádár János megemlékezett a bányászok hősies munkájáról. Egy tanyasi iskolából küldött levélben pedig ez állt: „Kis tanyasi iskola a miénk. Jöhetett akármilyen hideg tél, sok pajtás hét kilométerről is eljött, hogy ne mulasszon és tanuljon." Váci Mihály lelkiismerete szerint ezek a gyermekek is hőstettet hajtanak végre: „Ezek a gyerekek hét kilométert gyalogolnak, hogy tanuljanak. De tovább kell gyalogolniuk. Az iskola hét kilométerre van. A gimnázium száz kilométerre. S hány kilométerre van az egyetem? (…) De bírják-e a gyaloglást a gimnáziumig? Bírják-e az egyetemig? Történelmi versenyfutásról van itt szó". „A parlamenti padsorokban meglepetten forgatták fejüket azok a képviselők, akik az ilyesféle közvetlen megnyilatkozásoktól vagy elszoktak már, vagy még zavarba jöttek. Váci észrevette a szemernyi konfliktust, s úgy reagált rá, hogy még egyénibben érvelt; de a tüske, hogy rosszul értették némelyek, benne maradt" – írja az *Előszó*ban Simon István [3] A neheztelés mellett azonban mégis valami megindult Kelet-Magyarország felemelkedéséért. Létrejött a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola. Először I-II. évfolyam nappali + 2 évfolyam levelező tagozattal,

majd 1967-től felfejlődve III-IV. évfolyamos nappali tagozattal, megegyezően a többi magyarországi tanárképző tantervével. (E sorok írója 1967-től, mint tanár, a nyíregyházi főiskola levelező hallgatóitól értesült a vidéken már észlelhető kedvező változásokról.) A főiskola gyakorló iskolája mellé pedig felépült a tanyasi kollégium. A még fennmaradó súlyos gondokat azonban Végh Antal *Erdőháton, Nyíren* c. szociológiai kötete – köntörfalazás nélkül – újból az ország elé tárta.[4] Váci Mihály további hatása a kortársakra még kidolgozatlan. Kovács Sándor Iván Váci Mihály pályakép-kismonográfiáját a tragikus haláleset után már két hónap elmúltával befejezte, ugyanis jóval korábban, még Váci életében elkezdte. Így prózájának alapos elemzése, irodalomtörténeti helyének meghatározása a jövő kutatóira vár. Váci Mihály hatásvizsgálata tehát az irodalmi-eszmei hagyatékát őrző mai író- és kritikus-nemzedékek megoldandó feladata.

E sorok írója személyes ismeretségi körében Csikász István (1900–2001) balassagyarmati költő, író, festőművész, alkotói munkásságában lelt fel Váci Mihályéhoz hasonló motívumokat, őt nem utánzó hazafias felelősségérzetet és tettrekészséget. Idézzük fel Ezerkilencszáz-kilencvenhatodik levelének *Dísztávirat* című verse kezdő szakaszait, „melyet kis Jézus születése napján pengeti lantján a költő" az ezeréves évfordulóra: „Kis Magyarország, / karácsonyfáid alatt állok: / angyalos szárnyaiddal / betakarsz engem itt a télben – / ajándékaidat nézem: / hegységeidet, bársonyerdőket / meg szabad széles mezőket // zúzmarás öregembereket látok / gyapjúkendős asszonyokat / és gyertyás Betlehemeket – / falovakat meg elcsöndesült várost / s dúdolok bűvölőt, regőséneket: / ráolvasással szerzek én / összebúvó kis országom neked / a jövendőre sok mindeneket // lélekvándorlásos / meg több mint ezer éve / évszázadonkint többször is / ránk testált és kötelező / honfoglalásunkra: születésnapodra / ezennel kívánok / sorrendezetten / ahogy a naptárban / nap napra jön: ezerszer igazi ünnepet"[5].

A *Gyalog a porban* és a *Rózsák a jégen* c. harmadik és negyedik fejezete lírai elbeszélés- és tárcanovella-gyűjtemény. Alapélményei, alaptémái mindig az utazásokon átélt élményekhez, vagy korábbi emlékezésekhez kapcsolódnak, esemény- vagy tájleírás formájában. A szülőföld szeretetét, az emberi jóságot s az igazságosságot tudatosan megválasztott stílusban írta meg, sokszor anekdotikusan, vagy lírai részletességgel és költői szókinccsel. Témaköreiben itt is kapcsolódnak egymáshoz a versek és a prózai írások, melyek maradandóak és örökéletűek. „Próza hagyatéka segíteni fogja még az utánunk jövő nemzedékeket is, hogy az ő álmában derengő jövő már valóban emberivé varázsolják. Úgy, hogy nemcsak várják a csodát, hanem teszik azt, amiből csoda válhat. A versek mellett prózai írásai ezért is számot tarthatnak a maradandóságra" – fejezi be előszavát Simon István a *Toldi feltámadása* c. kötetben. Igaz hazafiságra, tettrekészségre, lelkiismeretre és csodákra ma is szükségünk van. Ugyanúgy szükségünk van.

Jegyzetek:

1 Kovács Sándor Iván: *Váci Mihály*. Akadémiai Kiadó, Budapest 1972. 33.

2 Kovács Sándor Iván: I. m. 89.

3 Simon István: *Előszó.* I. m.: *Váci Mihály: Toldi feltámadása*, *Összegyűjtött prózai írások*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest 1972. 5–12.

4 Végh Antal: *Erdőháton, Nyíren.* Magyarország felfedezése sorozat, Szépirodalmi Kiadó, Budapest. 2. kiadás, 1975.

5 Csikász István: *Levelek Bálint Úrhoz 1991–1998*. Békétász KKT. Balassagyarmat, 1998. 104.

MIKEH TIBOR
VM

Horváth Ödön

Rád várnak

A Te kezed nem szűnik meg alkotni,
ó rózsakelyhek Ura, a pataknál
szirmaikat nyitogató virágok
Fejedelme, a fákra kúszó repkény,

a szúrós bogáncs, a pázsitból hetykén,
sárgán kivilágló pitypang, az árkok
szélén égő pipacs, a kertek alján
magba szökő csalán, a rikoltozni

kezdő fajdkakas, a búzamezőben
kalászokon ringatódzó madárkák,
az ég, a föld, a megcsodált tágasság,

a feltámadt szél, mélység és magasság
Örök Királya a Te jöttöd várják
a nyomorultak végső szükségükben.

Gyönyörűség

Gyönyörűséggel tölt el ez a kéklő
egével kitárulkozó világ:
a lágy tavaszi napsütésben fénylő
habfelhők s körben a májusi fák.

Romlandó test, agyagba visszatérő,
örülj, ujjongj; nézd, nyílik a virág,
s nyílik a tér is; újra visszatér ő,
a létből száműzött líraiság.

Illatok, madárhang, zöldülő rétek!
A magát kinyilatkoztató Lélek
minden váratlan rezzenésben ott van.

Eddig téli álomvilágban éltünk,
most valóság lett újjászületésünk;
nagyon régen volt részünk ennyi jóban.

Ott fenn a hegyen

Emlékszel még arra a madárhangra
ott fenn a hegyen? Május környékén volt.
Valószínűtlenül kéklett az égbolt,
a síri csöndet semmi sem zavarta;

s akkor megszólalt földöntúli hangon
párját csalogató színárnyalattal
valahol a fák feletti magasban
egy átszellemült dal. Még most is hallom.

Rejtélyessége ott vibrál fülemben,
s merész gondolat kerít hatalmába:
Isten dalolt abban a csöpp lélekben.

Ő énekelt az örök szerelemről,
hogy mielőtt utolsó percünk eljön,
nyíljunk meg a legteljesebb csodára.

Utolsó sugarakban

Váratlanul kigyulladt a határ:
a nap utolsó, rőt sugarait
lövellte szét a tájon. Szinte jelre
a zord árnyékok mind kipirosodtak.

Öröm suhant közénk, szinte dalolni
szerettünk volna, de rigócska mondott
búcsút a napnak; akkor éppen feltűnt
a csobbanó folyóvíz kéklő tükre.

Az ég szürkülni kezdett a hegyeknél
megszűnt a gyorsan csökkenő sugárzás.
Áhítatos csönd lett; ím egy csapásra

megváltozott kedélyünk, lágy borzongás
fogott el, sóhajtottunk; észrevettük
a kelő holdat a fűzfák között.

Parázs mellett

Kihunyt a tűz, most a füst szárnyal
felfelé csöndben. Nézzük, nézzük.
Ilyen a lélek s halk madárdal,
miközben a múltat idézzük.

Életünkben, ha végig éljük,
van részünk búban és csodában.
A legszebb, hogy sokat mesélünk
mindenről szép egymásutánban.

Tudjuk, senki sincs biztonságban!
Az embert sok-sok minden éri.
De ha kibékül a halállal,

már nem fél, s nem csak hajtogatja,
hogy nem fél; hanem hisz a régi
szónak: „eljutsz a túlsó partra!”

Kötetlenség

Lelkünk, ha megszabadulhat a testtől,
tükörsima vizek fölött lebeg.
Nem törődik vele, hogy szürke lett
körötte minden. A volt emlékekről

nincs tudomása, nem kell visszatérni
a múltba. Nincs múlt. Se jövő. Csak szárnyal
az ismeretlenség felé magában.
Száll, száll. Soha többé nem kell átélni

az utolsó kockáig léte filmjét.
Egy dolga van, hogy messze jusson innét!
Messzebbre, mint az elképzelhetetlen

nagy messzeség, ahol a vég kezdődik,
és többé semmi meg nem ismétlődik;
nincs értelmes és nincsen értelmetlen.

Nincs sok idő

A lét sikolya a teret betölti.
Egyre borzalmasabb. Tónusa fáj.
Még kis idő, és olyan fokon áll,
a romlás, mint a Vízözön előtti.

Állapotunkkal jó volna törődni,
nehogy végleg befedjen a homály.
Nagy lesz az éj, még nagyobb a muszáj;
ha a világ majd elkezd füstölögni.

Rendületlenül hittük: az igazság
még szóba jön; lesz új becsületkódex.
Vallottuk: a rossz után minden jó lesz!

De terjed a nemtörődöm hanyagság;
vele akadunk össze éjjel-nappal;
lassan felfogjuk, bizony szörnyű baj van.

Kufárok áldozata

Kufárok szöge kezében, lábában.
ők ostorozták. Töviskoronát is
nyomtak fejébe. Egyik oldalában
lándzsájuk hegyének nyoma. Banális

oka van, hogy keresztre feszítették.
A templomtéren sátruk árnyékában
mindennapos munkájukat végezték:
árultak kecskét, juhot, bárányt, párban

galambot, pénzt váltottak. Volt mit tenni.
Akkor ott terem feltűnő alakja;
a sátrakat feldönti, szétzavarja

az állatokat, és Isten házában
szitkozódva, kötélből font korbáccsal,
durván elkezdi őket ütlegelni.

Pécsi Sándor

KŐBÁLVÁNY VISSZANÉZ

Kővé válni, az ásványi tudatvilágba alámerülni, mit jelent? Lót asszonya visszanézett a lángoló Szodomára és sóbálvánnyá dermedt. A Medúzára nézni nem lehet, aki megpillantja a tekergő kígyós fejű gorgót, kővé válik. Perszeusz, a Pallasz Athénétől kapott pajzs tükréből visszanézve, vágja le a szörny fejét. A feladat: könyörtelenül le kell sújtani, különben kővé dermedünk. Athéné pajzsa az objektív, elfogulatlan szemlélet.
A héber hagyományban a kőnek jó jelentése is van. Jákob feje egy kövön nyugszik, midőn álmában megpillantja az égig érő lajtorját. A Kabala irodalma szerint ebből faragta Mózes a Törvénytáblát, és ez a kő lesz Salamon templomának sarokköve. A Kabala diszkrét tudatállapotokat különböztet meg, melyeket az Életfán ábrázolt entitásokhoz, a szefirákhoz kapcsol. Jákob miután megküzdött az angyallal, szemtől szemben meglátta a Teremtőt. A Kabala tanítása szerint ez a legmagasabb tudatszint, amit halandó elérhet, a Debekut. Egyetemes parancs: fölkapaszkodni az égig érő lajtorja garádicsain. Az állati tudat alatt növényi, alatta az ásványi tudat helyezkedik el az Életfa ábráján. Szodoma az ásványi szintre taszítja az emberi tudatot, ezt jelenti a sóbálvánnyá vált asszony története.
Az Ígéret Földjére vezető út a tradicionalista kultúra és művészet, melyet e kor valóságélményéhez kell adaptálni. Stílusjegyeit indirekt módon, a kettős tagadás elvén szeretném meghatározni. Szodoma formanyelve és anyaghasználata pontosan definiálható. Egy nép bátran keresztülgyalogol a tengeren, követi vezérét, ha elhiszi, hogy kiválasztott. Egy nép fegyvereit, szerszámait elhajigálja, gyárait, földjeit elkótyavetyéli, ha elhiszi magáról, hogy bűnös, sok ezer éves őstörténete kitalált, még írni is a latinoktól tanult. A recept egyszerű: fertőzd meg kultúráját, ne tudja, honnan jön, hol van, ne tudja, mi történik vele, dermedjen kővé. Ez egy spirituális háború, nem csak életre-halálra megy. Athéné pajzsán pimasz gorgó-fejek tükörképe. Égő Szodoma a merülő kapitalizmus. Álművész szellemi bűnözők, visszaélve az alkotói szabadsággal, látszólag kaotikus, valójában precíz, szervezett irtóháborút viselnek ellenünk, az igazak, a beavatottak ellen. Mert mi vagyunk a föld sója.
Korunk vulgáris popkultúrájának formanyelvét és toposzait a néhány évtized előtti avantgárd alkotta meg: ország-csúfító graffiti rajzok csiricsáré piktogramjai először a New York-i absztrakt expresszionista festők vásznain jelennek meg az 50-es években. Néhai performance-ötletek a mai reklámfilmeken térnek vissza. Avantgárd performance a 90-es évekből, budapesti underground: két meztelen, tojáshabbal bekent, fiatal férfi ül egy hatalmas üstben. Három nő jön és elkezdik róluk lenyalni a tojáshabot. Művészet?
Serrano amerikai képzőművész installációja, 90-es évek: egy Krisztus-feszület, az alkotó vizeletébe beleállítva. Lángol Szodoma! Damien Hirst, az egyik leghíresebb brit popművész alkotása: „A Thousand Years": két részre osztott üvegvitrin, a két részt kis ablak köti össze, melyen keresztül legyek röpködnek ide-oda, a vitrin egyik felében cukros tál, a másikban egy már rothadó félben lévő tehénkoponya. Komoly sajtóvisszhang, kritikusódák, bankok vásárolnak tőle műveket font-százezrekért. Bolondok hajója....
Ursula osztrák szobrásznő. Monumentális tengeri sünre emlékeztető faszobrokat alkot. Egy fagömbből csillagszerűen, két méteres, hegyes karók állnak ki, a mű nincs rögzítve a padlóhoz. Mondom neki: „Ursula, ez veszélyes! A kisgyerek mindenre fölmászik, föl akar rá kapaszkodni, borul a szerkezet, és már föl is nyársalta!" Ursula nem gondol gyerekre: emancipált, feminista, értelmiségi nőtípus, kedvenc írója Jelinek. Ursula alkalmatlan a családi életre, anyaságra, saját magán kívül senkire nem képes odafigyelni.
Korunk művészetében a gátlástalan pimaszságon kívül szép szerepet kap a butaság is, Erasmus mester dicséretére. Joseph Beuys mondja: ,,Minden művészet". Leghíresebb performance-ának

címe: „Hogyan magyarázzunk meg egy festményt egy halott nyúlnak?” A performance: bemázolt képpel egy nyúltetemnek magyarázza a festményt. Butaság. Butaság az értelmetlenség is: Christo környezetművész 1995-ben becsomagolta a Reichstagot. Becsomagolta a párizsi Pont Neuf hidat, becsomagolta a kaliforniai tengerpartot, becsomagolt kisebb szigeteket. Dollármilliók tengerpart-becsomagolásra egy éhező világban? Semmilyen művészeti könyvben nem találtam, vajon ki finanszírozta ezeket a teljesen eladhatatlan műalkotásokat?

A buták után most az okosokról. A Vágtázó Halottkémek punkzenekar kibírhatatlan zenéjét azzal tudta eladni, hogy ők nem akárkik ám: csillagászok, fizikusok, kandidátusok, kisdoktorok, nagydoktorok. Tény, ahol megjelentek, ott kő kövön nem maradt, törtek, zúztak. Önimádat, exhibicionizmus, és valami nagyon kellemetlen, zaklatott, idegesítő kisugárzás. Érdekes jelenség: a zenekar frontemberének szabályos személyi kultusza volt: „az Attila azt mondta”. Valaki „fent” hallgatólagosan nekik is megengedte ezt a viselkedést, mint Demszkyéknek a szamizdatozást. Okosság: Jeff Koons a new yorki tőzsdebrókerből lett popművész, Ciccolina hites ura, 14 millió euróért adta el a három léggömböt ábrázoló szobrát, mint a *Beaux Arts* c. folyóirat írja. Éhen halt buta festők: Modigliani, Csontváry, Derkovits, Győri Elek.

Aki mindenáron híres akar lenni, elérheti, mint Jancsó, vagy a Vágtázó Halottkémek. És akkor mi van? A Kabala tanítása szerint az igazak a rejtőzködést szeretik, nem a föltünést. Az igazságért üldöztetést szenvedni, mint Bari Károly, a kitűnő cigány festőművész-költő, aki egy szovjetellenes verssorért börtönt, kínzást kapott: valami titokzatos kitüntetés. Jeremiás a gödörben. A sótlan bohém művész mit meg nem tesz a föltűnésért? Képes fejjel lefelé lógni, elásni, vagdosni, meggyújtani magát. A dilettáns módon megoldott akrobatikus elemek gyakran mentőautó-szirénázáshoz vezetnek, a hatás valahogy mégis mindig elmarad: némi sovánka tapsikolás. Andy Warhol-on kívül nem sok avantgárdosból lett sztár. De a hérosz típus, a nemzeti hős, egy pillanat alatt híres lesz, egy ország megszereti őt. Miért? A hősre mindig valami természetes lényeglátás jellemző, a hőstett rezgésbe hozza a mentális mezőt, a kollektív tudatot. A tojáshabnyalás, döglöttnyúl tanítás lényegtelen. De az afrikai gyerekkatonákat le kell szerelni, a szovjet címert le kell verni, a chilei bányászokat föl kell hozni.

Német nyelvterületen kitüntetett helyzete van Szodoma művészetének. Az ok: a holokauszt bűntudat. A múlt tabu, a német retteg attól, hogy őt bárki konzervatív klasszicistának nézze, mert az a fasizmus előszobája. A megbélyegzett ember mindenét elveszíti. Kővé dermedt civilizáció, táncolnak a gorgók. Martin Valser *Egy kritikus halála* c. regényében ábrázolja azt az inkvizícióra emlékeztető pszichológiai terrort, melytől Bach, Goethe népe szenved ma. A többség úgy szenved, hogy nem is tudja, mitől szenved, mert ehhez valami szellemtörténeti rálátás kellene. 2010-ben a duisburgi techno fesztiválon milliós tömeg, százak tapossák egymást halálra. 2010 műbotránya a *Lohengrin* Bayreuthban, az ünnepi játékokon. A szereplők patkányjelmezben, a díszletek a német nemzeti színekben. Wagner csak a „kiirtandó” teuton heroizmus. És zord, misztikus mélységei? Van ennél nyersebb, szájbarágós bűntudat-sulykolás? Ennél Nádas vagy Kertész sokkal tapintatosabb,

a bűntudat jól fizet, a bűnös engedelmeskedik. Kertész több helyen is megírja: a németeket a magyarokkal ellentétben kultúrnépnek tartja. Herman Nitsch 1957-ben alapított Orgia Misztérium Színházának előadásai a kereszténység és a kispolgári népelem megbotránkoztatását, kővé dermesztő sokkolását célozzák. Dolgozik a mentális mezőben a kővé dermesztő radiáció. Nitsch tud valamit, amit érdemes elemezni. A levágott megkínzott állatok vérével mázolt festményeit dollárszázezrekért sózza el gazdag sznoboknak. Günter Brus öncsonkító, önmegsebző, vagdaló művész, a „body art" feltalálója. Vér, vér. A bécsi akcionizmusról azt írja a szakkönyv: „Az adott szuperkonzervatív társadalmi közegben kell értelmezni." Céltábla az intoleráns kispolgár. Ha intoleráns, ezt miért tolerálja? Paradoxon. A nemzeti szocializmus periódusának ennél lényegesen igényesebb kultúrája volt, ismerjük be: Oswald Spengler, Knut Hamsun a nagy norvég író, Richard Strauss a birodalom udvari muzsikusa, Kolbe a neoklasszicista szobrász, Martin Heidegger, Emil Nolde, L. Riefensthal... Szodoma durván támadja a vallást, az egyházat, de egyes számú ellensége a morál. Az ember belső x, y, pozitív-negatív koordinátarendszerének tudatos összezavarása a célja. Ezt szolgálja a kötelező trágárság a posztmodern szövegirodalomban. Trágárságuk nem népies, hanem szervetlen, riasztóan életidegen. Persze, sohasem dolgoztak bányában, soha nem hallották, hogyan beszél a nép.

Az igazi irodalom élni tanít, eligazodni a világban. Szodoma szándékosan összezavar, tűzesőt rá. Érdekes jelenségre figyeltem föl. Kortárs irodalmunk panteonjában az ortodox posztmodernisták ragaszkodnak az összefüggéstelen szövegzagyvalék paradigmájához, mint Esterházy, Parti Nagy, Tandori... Az intelligensebb eresztés: Spiró, Kertész, Nádas időben kapcsolt. Az ő modoruk inkább valamiféle mikro-realizmus, naturalizmus. A posztmodern, grafomániás szövegmenés alkalmas a bomlasztásra, fertőzésre, de történelmi sérelmeket, parciális igazságokat nem lehet vele ábrázolni. A történelmi bűntudat-üzletben teljesen hasznavehetetlen. Oda dokumentum hang kell. Ehhez hasonló trend a kortárs festészetben: a Kossuth-díjas Fehér László hiperrealista és figurális eszközökkel ragadja meg a Nádashoz közel álló gondolatvilágot.

Ami az irodalomban a trágárság, művészetben a botránygyártás, az építészetben a környezetébe nem illeszkedő épület. Kifelé dőlő üvegfalak, kriksz-kraksz idegesítő montázsépületek, homlokzatszint-betartás nélkül. Mintha ki akarnának minket üldözni a saját városunkból. Az éles, hegyes, rideg, ormótlan formáknak mi a lelki üzenete? Az utóbbi 20 évben a Makovecz tervezőiroda nem kapott Budapesten komoly megbízatást. Az itt élő embereket senki nem kérdezte meg, milyen épületek között szeretnének élni. Az építészeti alkotás nem tud elfelejtődni, kimenni a divatból. Évtizedek múlva is nézni kell: Lehel téri Vásárcsarnok, Francia Intézet, Nemzeti Színház, Terror Háza, Sportcsarnok, a Cet. A legborzalmasabb az V. Kerületben tervezett „Zeppelin épület" lenne, Forster angol sztárépítész bűntette. Remélem, nem készül el, és ezért tennünk kell! Még a Nemzeti Színháznál is nagyobb kultúrbotrány, több szecessziós épületet, százéveseket akarnak lerombolni! Ráday és Rogán már a megépítés mellett vannak: országcsúfító kultúrakorrupció.

Ezek az ellentétpárok Szodoma és Kánaán művészetének legfontosabb jegyei:

Blaszfémia (Nitsch) – Szakralitás (Csontváry); Cinizmus (künikosz=kutyahitű) – Hit; Trágár – Tiszta; Pornográfia (Esterházy) – Életszentség (Molnár V. József); Intellektualizmus (Konrád György) – Egyszerűség (Sinka István); Butaság (Christo) – Intelligencia (Németh László); Szervetlen („Vaskefe" emlékmű) – Organikus (Makovecz); Destruktív (dadaizmus) – Közösségépítő (Gruntvig népfőiskola mozgalma); Elidegenedés (Jancsó) – Bensőség (Huszárik); Alanyi szemlélet – Tárgyi szemlélet; Irónia (posztmodern) – Őszinteség (József Attila); Individualizmus (Tandori) – Közösségi felelősség (Illyés); Csúnyaság (Időkerék) – Dekorativitás (Gödöllői festők); Deviancia (Vágtázó Halottkémek) – Autoritás; Érzelemsivárság (Bauhaus) – Meghittség (Szecesszió); Embertelen lépték – Emberi dimenzió; Emberellenes (Marinetti) – Tradiciót véd (Hamvas Béla); Kozmopolitizmus – Patriotizmus; Természetellenesség (krómacél, műanyag) – Természetesség (kő, tölgyfa); Családellenes – Családot védő; Összezavaró – Rendező; Amorális – Etikus; Kontárság – Mesterség; Korrupt – Intakt.

Csak a legfontosabb jegyeket soroltam föl, a sor folytatható. Van-e olyan stílusirányzat, mozgalom, törekvés a XX. Században és a jelenkorban, melyeket Szodomával és Kánaánnal azonosítani lehet?

Vegyük például az absztrakt festészetet. Egyik kategóriába sem sorolható. Az absztrakt társadalmi, emberi kérdésekben teljesen indifferens, alkalmatlan az emberélet problémáinak ábrázolására. Az absztrakt festők kivonulnak a társadalomból, remeték, néha remekműveket festenek, mint Piet Mondrian, ne öntsük őket ki a fürdővízzel. Ne öntsük ki a szürrealista festőket, kik nagy műgonddal festik elgondolkodtató, érdekes vásznaikat. Modernista építészet: pokol és menny. Békásmegyeri lakótelep, Otto Niemeyer: Sydney Opera. Egyik csoportba sem tartozik maradéktalanul, de a Bauhausra a szervetlenség, érzelemsivárság jellemző. Hiperrealista festészet: bátran a pozitív oszlopba írható, a 60-as évek amerikai hiperrealista festményeiről valami finom, hűvös, szomorú költészet árad. Aprólékos, szerény kismesterek, őszinte ecsetvonásokkal rajzolnak meg egy sivár, idegen, kihalt világot, ahol szinte már csak a tárgyak élnek. Az objektív valóság önmagában is misztikus, titokzatos. Magyar követőik: Fehér László, Méhes László.

Technikai kultúra: csak eszköz, a cél határozza meg, melyik oszlopba írjuk az adott objektumot. Az Internet, amíg nem cenzúrázták, végtelen, szabad, olcsó dimenziónak tűnt. A Pink Floyd-koncertek sok millió dolláros fény-lézer show-i a kultúrpesszimizmus finom dalszövegköltészetéhez kapcsolódnak. Csáji Attila az ezredfordulóra lézertornyot tervezett, spirálfolyosón hologramok a magyar történelmet jelenítették...volna meg. A torony helyett alkották az Időkereket, melynek magyar vonatkozása nincs. Irodalomban az állítólag létező posztmodern szinte teljesen a bal oldali, Szodoma oszlopba írandó. Umberto Ecot tananyaggá tenni: gyerekkínzás. A végtelen szürrealista képözön költészet hasznavehetetlen, Szodoma, Kánaán, egyik sem tud semmit kezdeni véle. Kassák: *A ló meghal, a madarak kirepülnek.* Többször elolvastam, nem tudom, miről szól. Hibás az operációs rendszer, nem számol az olvasó agyműködésével. A harmadik kép után, automatikusan kitörli az elme az első képet, hogy helyet adjon a következő képnek. Nincs benne semmi Szodoma, a kővé dermedés elmarad. A realista Kassák, a munkásköltő más, a *Mesteremberek* becsületes vers.

A tömegkultúrában mozog a legtöbb pénz, Szodoma ellenőrzése totális az összenőtt pop-, film-, reklámiparban. A reklámfilmek nem árucikkeket, hanem életmintákat hirdetnek. Az életével kezdeni semmit nem tudó ember körül a mentális mező bezáródik, mint a tér a fekete lyuk körül. Az önimádat globális vallássá lett. Body building, tetoválás, piercing, plasztikai műtétek, múmia-kozmetika, fitness, a fiatalnak maradás kultusza. Extrém étkezési szokások: anorexiamánia, napfényevés. Az egészségmánia hiánybetegségeinek toxikus hatása a kábítószerre hasonlít, sokan belehalnak. Babona azt hinni, hogy csak egy perccel is meghosszabbíthatjuk az életidőt, ami adatott. Az egó nem oszcillál.

A new age tömegkultúrához tartozik a hippi ezotéria: a beavatás nélküli jógameditáció áldozatait kellemetlen, szenvtelen arckifejezésükről lehet megismerni. Aki csak magán akar segíteni, az

a saját életét is elveszíti. Nem akarok a Nirvánában elmerülni: hatni, alkotni, gyarapítani akarok. A boldog embernek „dolga van a világban" Itt kell kihangsúlyozni az alanyi-tárgyi szemlélet ellenpontját. Önimádat. A világ legviccesebb embertípusa az úgynevezett költő: önmagába szerelmes, mint a body buildinges. Petrarca, Dante? Őszintén bevallja négyszemközt, hogy ő sokkal jelentősebb náluk. Aki hallotta már Baranyi Ferencet tíz percnél tovább beszélni, tudja: a Kossuth-díj nem hullott méltatlan koszorús főre, egy Homérosz-díj is elférne ott. Csak nagy költőket ismerek, mind a leges-legnagyobb. A nagy költők eltévesztették az évszázadot: „tetszettek volna" a XIX. Században születni, akkor istenítették a költőt, mint az 50-es években a focistát, 60-as években a beatzenészt. Miért kötelező a művészekért rajongani? Miért fontosabbak a tücskök, mint a hangyák? A katedrálisok korának kőfaragó mestere elfelejtette remekműveire a nevét bevésni. A kávéházkerülő népi író is ilyen középkori alázattal faragja monumentális remekműveit, gondoljunk Kodolányi tetralógiájára. Kinek dolga van a világban, szerényen teszi a kötelességét, megtalálja azt, amit Csíkszentmihályi Mihály „flow élménynek" nevez. Az áramlást. Aki a helyes úton jár, érzi az áramlást, oszcillál az egó.
A tömegkultúra-könnyűzenében egyes áramlatoknak megkegyelmezhetünk, a klasszikus rockzenét talán, egy kis jóindulattal, a jobb oldali oszlopba írhatjuk (*Őszintén akarok élni*, Piramis), a népzenei alapú, modern könnyűzene komoly érték, jobb oldali oszlop, visszük Kánaánba. De a punk, techno, gengszter-rap, a popzene többsége, sztárok személyi kultusza: biztos Szodoma. A szellemi bűnözők gyerekeinket drogozásra, bűnözésre nevelik ipari módszerekkel. „Ne tiszteld anyádat és apádat, hogy rövid életed legyen, itt a földön".
Ifjúságmételyezésnél szomorúbb a gyermekmegrontás. Már a Barbie babával kezdődik. A Móra könyvkiadó vámpírsorozatot ad ki tizenéveseknek, közben visszadob tájszavakból építkező gyermekverseket. Az ellentétpárok alapján bármely mű értékelhető, de az analitikus szemléletnél fontosabb az összbenyomás. Ha valamitől kővé dermedünk, az Szodoma, ha reményt ad az úton, érezzük az áramlást, Kánaán.
A XX. századból két olyan magyar, szellemi, művészeti mozgalmat tudok mondani, melyek maradéktalanul megfelelnek Kánaán föltételeinek.
A Magyar Szecesszió, a Gödöllői Festők mozgalma. Körösfői Kriesch Aladár, Nagy Sándor, Remsey Jenő. Szemléletében ide tartozik Kós Károly, Árkay Aladár. Csontváry is a szecesszió spirituális, szimbolista elágazása mentén fest. Közvetve Schmidt Jenő Henrik vonalán keresztül Hamvas is a magyar szellemtörténet ezen áramlatának folytatója. Kriesch Aladár és Nagy Sándor a párizsi Julian Akadémián töltött tanulmányaik idején ismerik meg az Art and Kraft mozgalmat, Ruskin és Tolsztoj tanításait. A magyar szecesszió több mint izmus. Világkép és életrecept. A magyar szecesszió nem dekadens, nekrofil, mint a bécsi, hanem életigenlő. Nagy Sándor jelmondata: „A művészet gyönyörű kitevője az életnek, de az élet maga a művészet". Önmagába visszatekeredő, növényi indamondat. A gödöllőiek polihisztorok: szépirodalomtól a bábszínházig, sporttól a pedagógiáig, mindenben a finom, érzékeny, nem forradalmi újítás hívei. Szövőiskolájuk a Ruskin-i konzervatív lázadás példája a gyáripar sivársága ellen. Ez ma is nagyon időszerű, már rég meg kellett volna szervezni a Mesterségek Iskolájának Hálózatát, elfelejtett mesterségek fölélesztését. Ez lenne a gödöllői szellem folytatása. Munkanélküliség van!
A Népi Írók mozgalma. Németh László, Kodolányi, Sinka, Veres, Illyés. Szigorú idők, Trianon után vagyunk. Megvetik a kávéházi életet, gyakorlati kérdésekkel foglalkoznak. Mit eszik a kisbéres, miért verik a kisinast? A józan tényvilág érdekes. A népi író nem vágyódik sztárrá lenni, egyszerűen csak meg akarja szerelni az elromlott társadalmat. Veres Péter: *Számadás*. Egy napszámos élete, árvagyerek sors, a háború. A saját életében felismeri az általános kérdéseket, és megírja. Sinka verseskötet cím: *Vád*. Illyés: *Puszták népe*. A valóság képtelenebb, mint egy Dali-kép. Van-e folytatásuk a kortárs magyar kultúrában? Igen, van! Organikus építészet. A magyar népi szecesszió egyenes folytatása, Lechner, Kós, Árkay, Medgyaszay nyomán indult el Makovecz, Csete. Örökség Népfőiskola, Magyar Hagyomány Műhelye: Molnár V. József, Pap Gábor, Szántay Lajos, Hintalan László. A 80-as években szerveződött tradicionalista iskola. Pap Gábor asztrálmítoszi

keretrendszerben elemez műveket, Szántay Lajos mitikus történelmet tanít, Molnár V. József a magyar népművészet, őshagyomány univerzumába vezeti be a hallgatóságot. Itt hallottam először: a magyar nem finnugor nyelv.
A Népi Írók mozgalma azonnali fölélesztésre vár! A Molnár V. József és Pap Gábor spirituális, szakrális szemléletét ki kell egészíteni Veres Péter és Németh László racionalizmusával. Itt Madár János író, költő nevét említem, akinek munkássága, szemlélete, gyökerei, érzelemvilága, felelősségérzete egyenes folytatása a népi írókénak. Vannak biztató jelek, Pécsett megalakult a Népi Írók Baráti társasága, Kodolányi emléke. Ács Margit irodalmár nagyszerű tanulmánya a népiek aktualitásáról. A népi író nem azt kérdezi, hogy írjak, mit írjak? Hanem azt: hogyan lehet élni? Az irodalom eszköz, nem cél. Ezért használja olyan természetesen a tollat, mint földmíves a kaszát. Nem önmagát írja, közösségi felelősségérzés hajtja. A népi írót ma is el lehet olvasni. Lehet? Kell! „Mit érdekelne engem a költészet maga?"
A probléma a „Holt vidék" életre keltése – ismét 3 millió koldus országa vagyunk. A nyomor kulturális nyomor egyben, a helyzet rosszabb, mint a 30-as években. Kulturális nyomort csak kultúra tud megszüntetni, nem pénz, ezért olyan lényeges beszélnünk a kultúra korrupciójáról! Ezt a szürreális valóságot kell átformálni Kert-Magyarországgá, azaz élhetővé.

A Kert-Magyarország az ökológiai szocializmus, az altruista, organikus társadalom víziója. A tankönyvekben reálutópiának is nevezik. Az ötlet Somogyi Imrétől származik. Kerékpáros vándorapostol, országjáró kertész, a hasura (gyékényből font palántavédő szerkezet) használatát terjesztette, melyet a bolgárkertészektől tanult. A Kert-Magyarország elképzelés szerint már néhány hektár is képes egy családot eltartani, a rettenetes munkanélküliség, cseléd-világ megszüntethető. Somogyi Imre elgondolása egy lehetséges megoldás a problémákra. Ami most van, az élhetetlen: roncs-telepek, latifundiumok, megélhetési cigány-bűnözés, Krisna-völgyek, pénzbehajtó uzsorások, új rabszolgaság megjelenése, „égig nyúló giz-gazok", magyar ugar, valami bizarr idegenség, tanácstalanság. Kapzsi vállalkozók föltalálták ismét a „puszták népe" rendszert, a cselédrabszolgaságot: a kapitalista pörölycápa-önzésnek nincs társadalmi kontrollja. Szalmazsákon kucorgó hontalan bérrabszolgák, 12 óra munkaidő, 7 nap munkahét, éheztetés. „Úgy kell nekik, miért nem tanultak?" – mondja a vasalt nadrágos középosztály. A problémalátó népi író ekkora szodomai butaságot soha nem mond. Ki mit tanul, az csak a családi háttér elvárása, determinált. Gondoljunk Németh László *Bűn* c. regényére. A népi irodalom feléledésének azért van jövője, mert a mai magyar valóság nagyon érdekes, izgalmas. Minek élményekért Tibetbe repülni?
Somogyi Imrét a nyírségi betyárivadék, autodidakta szobrászt, kertészt, a *Kert-Magyarország felé* c. könyv szerzőjét szovjet katonák 1945-ben egyszerűen agyonverték! Ki adott parancsot? Katona mindent parancsra tesz: szemkilövés, megerőszakolás. Véletlen, vagy bolsevik fekete mágia? Egyáltalán, ilyen fontos, globális feszültségek fókuszában élő emberekkel szoktak véletlenek történni? „Mióta éltem, forgószélben próbáltam állni helyemen." Egy József Attila csak úgy

véletlenül a vonat alá esik? Elmebeteg? A József Attila-versek nagy része a népi mozgalomhoz kapcsolható, összefüggő, kognitív költészet. Kristálytiszta logika a legutolsó betűig. József Attila kórképe elmegyógyász konferenciák örökzöldje, depressziónál és neurózisnál többet nem állítanak róla a szakemberek. A depresszió nem elmebetegség. „Fasiszta kommunizmus"-ról ír. 1937 a nagy tisztogatás éve. A birodalom hálózata külföldön is elkövet célzott likvidálásokat. Stephen Koch: *Kettős szerepben* c. könyvében leírja, a moszkvai Különleges Feladatok Főiskoláján képezték az ítéletvégrehajtó ügynököket. A célzott likvidálásokat általában öngyilkosságnak álcázták. Akárhogy is történt, a vörös-fekete mágia ott dolgozott József Attila mentális terében. A hálózat teljesen beépült a párizsi művészvilágba, a szürrealisták és Picasso kommunista párttagok voltak. Sztálin nem volt buta, fölismerte az avantgárd hasznavehetőségét, sok nagy művészkarrier mögött a hálózat segítsége áll: Aragon, a 68-as diáklázadások főkolomposa, Sartre, és bűntársai a hálózatnak köszönhetik karrierjüket. Az *Undor* nem válhatott volna magától híressé, mert unalmas. A mai francia állapotokat jól mutatja, hogy egy francia művészettörténész hölgyismerősöm René Guénon nevét sem hallotta(!), bezzeg az *Undor* szerzőjét ismeri. Sartre, a gyalázatos imposztor happeningje: levizelte Chateaubriand, a nagy francia romantikus költő sírkőkeresztjét.

Ez az írás a kultúra korrupciójáról szól, amely teljesen általános a nyugati civilizációban, nem csak magyar jelenség, de igyekszünk fölzárkózni, csomagoljuk a Reichstagot. Jelenleg a magyar kultúra intézményrendszere Szodoma kezében van! Egymást szembe dicsérik a képernyőn az imposztorok, Kossuth-, Munkácsy-, József Attila-díjakat osztogatnak egymásnak. A pályázati pénzek körül a szellemi bűnözők hemzsegnek. Zuschlag-Hagyó játéktípus! Film, könyv, kiállítás, színdarab: a pénzvisszaforgatás rendszere hasonló a kultúrában az autópálya-építkezésekhez. Milliárdok csurognak ki. A Nemzeti Kulturális Alap és a többi állami alapítvány milliói: Juliska néni adógarasai, a száz év múlva is visszafizetendő hitelek kamatos kamatai, unokáink adóssága. A Mozgókép Alapítvány százmilliói végignézhetetlen művészfilmekre, vagy még rosszabb kurzusfilmekre, mint a *Sorstalanság*, vagy a *Hídember*. Ma már egy jobb mobiltelefonnal is lehet művészfilmet készíteni. Nem az államnak kötelessége a kultúrát támogatni, hanem a kultúra kötelessége a társadalmat, az életet megmenteni. Erre a korrupt kultúra képtelen, mert nem tudja a hallgatót, az olvasót megszólítani. Erre csak az intakt, a primordiális képes. Talán az lenne a legjobb, ha átmenetileg, néhány évre, vagy örökre megszűnne az állami kultúrafinanszírozás! Ha ez a mostani, mesterségesen életben tartott antikultúra magától kipusztulna. Mint egy rákos daganat, úgy nyomja az egészséges szöveteket, az organikus kultúrát. És ez sokkal nagyobb kár, mint a pályázatokon ellopott pénz. A kultúra korrupt deformálása mérgezi, az ízlést, az életminőséget. A művészetből sugároznak ki a toposzok a tömegkultúrába, ahogy megmutattam a graffiti esetén. Ezért sokkal nagyobb a magas művészet társadalom-faragó szerepe, mint sokan hiszik. A kapillárisokban az áramlás egyirányú, nem a herceg szerelmes a kis cselédlányba, nem az elitgimnazista utánozza a kisinast. A juhász farag körtefából egy tilinkót, fúj rajta egy nótát, költ hozzá verset: organikus kultúrát teremt, és egy rézkrajcárt se kap Ferenc Jóskától. Filozófusnak nem kutatóintézet való, hanem hordó, tiszapalkonyai remetemagány. Zarathustra barlangja, nem 89 millió pályázati pénz!

Szükség van ennyi művészre? El tud tartani ilyen kevés hangya ilyen sok tücsköt? És ráadásul a punkzenész tücskök nagyon hamisan muzsikálnak ebben a keserves lagziban! A legnagyobb képtelenség, hogy a tücskök a hangyaboly fundamentumának hiszik magukat. Szerényen csak: „elitértelmiséginek". Festékkilocsolás, dada-szürrealista költészet, péniszmutogatás, hulladékinstalláció összedrótozás? Akkor a biokémia, vagy a kvantumfizika mi? A kortárs matematikában sokkal izgalmasabbak a problémák, mint a pályázati pénzekből mesterségesen életben tartott, kortárs szépirodalomban. Példa a fraktálok: olyan egyszerű függvényekből képzett, matematikai struktúrák, melyek bizonyos tekintetben az élet jeleit mutatják. A számítógép csodálatos, folyton változó, egyszerre rendezett és kaotikus sárkányszerű alakzatokat rajzol, mintha létezne az élet az anyagon túl is a cyberspace-ben, a semmiben. Mintha a számítógép Buddha tanításán

meditálna: minden üresség, az ürességből jön az élet...– és a szuperhúrok? Még a számítógép is képes magától, a semmiből organikus alakzatokat rajzolni. De egy rideg, geometrikus országcsúfítás, egy Vaskefe emlékmű megtervezése mi? Elszánt, tudatos fekete mágia. Átoknyíl, acélszobor az acélszobor helyén: Sztálin oroszul acél. A kultúra korrupciója. A kortárs szépirodalom majd akkor lesz megint izgalmas, ha az élet konkrét problémáit ábrázolja, mint a népi írók tették annak idején. Ha majd megkísérli a fehér mágiát, kipróbálható élet-alternatívákat mutat, boldogságreceptet. Az olvasó akkor, és csakis akkor érzi magát megszólítva, ha a saját életére ismer a műben. Lehet ilyet írni, az olvasás még mindig nagyobb örömforrás a filmnél vagy a számítógépnél. Szinte minden egyéni életprobléma típusprobléma, ettől olyan izgalmasak Németh László történetei.

Elitizmus, népiesek? Az elit szó önimádó használata háborús bűn. A paraszt szó egyetlen európai nyelvben sem használatos negatív jelzőként, csak a magyarban! Évszázados dzsentribűn, Trianon egyik gyökér-oka. „Kitántorgott Amerikába másfélmillió emberünk." Itt lehetett volna őket tartani egy kis fődde l, egy kis jó szóval. Csak 1902-ben 200 000! Tarisznyájukban egy marék szülőfölddel, sírva szálltak a gőzösre Fiuméban. Akkor is lett volna a problémákra megoldás, most is van! Le kell vágni a Medúza fejét! A Nemzeti Kulturális Alap és a többi állami alapítvány évente milliárdokat csurgat ki olyan parazita tücsköknek, akik mélyen lenézik a hangyát! Uram-bátyám-ságor-haver-hittestvér-kártyacimbora-vadásztársam kuratóriumban. Amit ád, abból a részét visszakapja, ez itt a rend. A hangya vidéki kisember, paraszt, munkás, tanító, ápoló, ács. Névtelenül él, nem önmagát valósítja meg. Teszi a dolgát a földeken, hat, alkot, gyarapít. Igazlátók, beavatottak, mentsük meg a hangyát! A rendszerváltás idején meg kellett volna teremteni egy régi-új művészeti mozgalmat, irányzatot. A Kánaán vonalát, valami neoszecessziós-népi-nemzeti-keresztény-szocialista-realista-organikus-misztikus-mítikus-meghitt-bensőséges-dekoratív stílust, ami otthonossá, élhetővé tette volna az országot. Épületek, szobrok, amit szeretnek az emberek, amire szükség van. Nem a módon, a stíluson, az eszközön, hanem a célon van a hangsúly. Ez az ország-város csúfítás, vizuális ingerterror már elviselhetetlen. A gyerekek már ebbe nőnek bele? 40-év alatt meg lehetett szokni a panellakótelepeket?

A 70-es években az avantgárd a kommunizmus kereteit feszegette, ezért tolerálni méltóztatott kontárságait. Hibásan töltöttünk ki egy IQ tesztkérdést, mely imígyen szólt: „Nyugaton jólét, szabadság, demokrácia van, szinte hivatalos művészet az avantgárd.(A) Itt diktatúra, szegénység, hivatalos művészet a szocialista realizmus. (B) Melyik a helyes? A többség a hibás (A) választ ikszelte a helyes (B) helyett. A kérdés nem a politikai, eszmei tartalomra vonatkozott. Az amerikai hiperrealisták is a (B) választ ikszelték, mert nem akartak az emberi léptéktől elszakadni. Voltak, akik helyesen válaszoltak, európai rangú mesterek: Kondor Béla, Csernus Tibor, Somogyi Győző, Szabó Vladimir. Makovecz Imre már a hetvenes években sem tervezett lapos tetőt: konzervatív lázadás. A tradicionális, népi, nemzeti, keresztény eszmevilágot nem lehet a liberális kapitalizmus formanyelvén, avantgárd-posztmodernnel kifejezni. Kondor Béla óva intette

a festőket attól, hogy elhagyják az emberi dimenziót, a teret a síkért, kitántorogjanak a sivár ürességbe, amit Kassák hozott batyujában Párizsból. Kassák a múlt század elején gyalog kimegy a fény városába, egy kukkot nem tud franciául. Hazatoloncolják csavargásért. A Nyugatiban a vonatról az avantgárd apostola száll le. „Tessék, tessék: futurizmus, dadaizmus, konstruktivizmus....izmus, izmus, izmus..." Szakember legyen, aki megkülönböztet egy Kassák-festményt egy Malevicstől. Az ok egyszerű: vonalzóval nem lehet személyes hangot, egyéni stílust teremteni. Az avantgárd jelszó: légy epigon! Amit nyugaton kitalálnak, azt rögtön leutánozni. Egy példa: Nádler István, a nagy festő, a francia Soulages absztrakt képeit másolja, szinte egy az egyben. No, egy Soulages-képet nem olyan nehéz rittyenteni, mint egy Leonardo-t. Itt „ezek" úgy sem tudják ki az a Soulages. Egyéni hang csak a nagy mesterségbéli alázat finom szűrőjén jön át, a festékkilocsolás durva, személytelen, elidegenítő. Somogyi Győző mondja: „Az avantgárdnak nincs jövője, mert nincs közönsége." Az avantgárd, posztmodern, izmus, izmus megvan közönség nélkül is, megél titokzatos forrásokból. Ismerek olyan festőt, aki azzal dicsekszik, hogy a felesége tartja el, akit megcsal húsz évvel fiatalabbal. Ez a szentendrei magas művészkörökben igen jól hangzik: menő, vicces. A cinizmus mindig Szodoma attributuma. A legfőbb forrás a pályázat, a kuratóriumok bensőséges belvilága. De mit várunk tőlük, akik idomtalan, környezetbe nem illeszkedő szobraikkal elcsúfítottak egy szép barokk kisvárost? Kultúrakorrupció!
Ellenpont: a Somogyi Győző-életmű teljesen megfelel a Kánaán föltételeinek. Közösségi felelősség, érzékenység a társadalmi, emberi problémákra. Valami kedves, vicces, keserű, szomorú humor, a magyar lélek humora. Szép-csúnya emberek, magunkra ismerünk. Az elfelejtett, tananyagból kimaradt történelem panorámaképe. Az organikus építész a kánaáni úton jár. Az „Elsodort falu", a népi építészet formavilága életre kel. Az organikus építész, mint a népi író: a szakma csak eszköz, cél az élhető élet. Imhotep a legelső építész, akinek fönnmaradt a neve, Dzsószer fáraó lépcsős piramisának alkotója pap, csillagász, csillagjós és orvos: ezek a tudományok akkor szerves egységben éltek. Az organikus építész is gyógyító. Egy szociális társadalmi berendezkedés, ahol nincsenek ekkora kontrasztok, élhetőbb lenne. Ez emberléptékű művészetet igényelne. Az is tény, a realizmus, a figurális ábrázolás, a lineáris történet: alkalmasak emberi problémák ábrázolására. A posztmodernkedés, a botrány-provokáció, avantgárd-performance, szürrealista versfolyam, hulladék installáció nem, az csak problémák gerjesztésére, kővé dermesztő fekete mágiára. A realizmus nem szocreál, a nemzeti szocializmus nem nácizmus, a nemes modernizmus nem hagyományrombolás! Egy élhető életvalóságot elképzelni és ábrázolni. Igazi kultúra nélkül nem lehet élni. A kultúra által appercipiáljuk a valóságot, a kultúra építi fel tudatunkban a világot. Művészet vezet a sors labirintusaiban. Ezért van ősidők óta minden népnek művészete.
Fontos a finom szűrő: a Szodoma–Kánaán ellentétpár nem azonos a modernizmus-konzervativizmus ellentétpárral, erre utaltam a technikai kultúra, a modern építészet kapcsán. Szodoma nem modern, és nem konzervatív, hanem morális minőség. Első a morál, második a hit, harmadik a művészet. Művészet nem támadhat vallásra, mint ahogy a vallás se támadhat az erkölcsre inkvizítorként. A morál, és nem az esztétika inerciarendszeréből bírálom Szodomát. A bűnök, gondok akkorák, hogy itt izzó harag szükséges. Korbáccsal kell kikergetni a templomból a szellemi bűnözőket! Országcsúfítás, pályázati korrupció legyen szégyen, menjen ki a divatból. A kultúra megmentheti Magyarországot: Kert-Magyarország egy szobrász gondolata, a Minőség forradalma egy íróé. A legegyszerűbb elmélet, a Szodoma–Kánaán tengely. A kultúra korrupciója a civilizált Nyugat halálos bűne. A korrupció állami és privát. A rabszolgahajcsár kapitalista nem a saját pénzét szórja tengerpart-becsomagolásokra, csak azt hiszi, hogy a sajátját. A kultúrakorrupció legnagyobb kártevése nem az ellopott pénz, hanem az, hogy életképtelen életmintákat hirdet, és az életképes embertípust üldözi. Így lesz gúny és nevetség tárgya a heroikus magyar paraszt, a megvesztegethetetlen porosz hivatalnok, az Újvilág protestáns pionírja, vagy a kedélyes osztrák kispolgár. És követendő életminta a teljesen életképtelen műember: a cyberpunk, a feminista, a hedonista, a perverz, az álművész.

A korrupció nem politikai jelenség, fölötte áll a politikának, minden pártban ott van. A korrupció az archaikus férfiklánok viselkedési szkémája. Megrontással, átokkal, fekete mágiával tör uralomra. A globális ellenstratégia kidolgozásra vár. Ne nézz vissza Szodomára! Pránából törvénykő, törvénykőből sarokkő.

Felhasznált irodalom:
Ruhrberg–Shneckenburger–Fricke–Honnef: *Művészet a 20. században,* Taschen, 2004.
Ben Shimon Halevi: *A Kabala útja,* Vízöntő, 1994.
Somogyi Imre: *Kert-Magyarország felé,* Püski, 1997.
A. Von Schönburg: *Pénz nélkül gazdagon,* Holistic, 2005.
Stephen Koch: *Kettős szerepben,* Budapest, 2004.

Fenti írás – amely az eredeti tanulmány rövidített változata – egyes kijelentéseivel a szerkesztőség nem tud azonosulni. Szerzője is vitaindító iratnak szánta. Azzal a céllal bocsátjuk közre, hogy várjuk az általa felvetett kérdésekhez való hozzászólásokat, reakciókat.

K. Grandpierre Károly

A világ szétesése

Jaj nektek rabszolgák
Ha a hajó nehéz
Jaj neked énekem!
Húzzátok a Volgán
Húzzátok a Tiszán
Húzzátok a Temzén
Tinéktek befellegzett a szabadság
Tinektek nem kellett

Kívülre csukva a kalitka
Mint a bunda kifordítva
Jaj nektek dühösködők
Jaj nektek vakok
Jaj szerencse
Bénák bombázzák a kórházakat
Élelmiszert és játékmackót szórnak
Az akna-földekre

Jaj nektek fegyveresek
Jaj fegyvertelenek
Jaj neked Fekete erdőből
Eredő Duna
Jaj német alaposság
Rumén alakosság
Jönnek a patkányok
Óriás Volga-anyó
Vodkacsa-csordulásain
Jönnek a csótányok
Csernobil csűrdöngölésein
Árnyékuk vetül elő
Jaj nektek franciák
Jean d'Arcra vetnek
Megfőznek megsütnek
Kik boszorkányt égetnek
Jaj nektek angolok
Hübögésetek nem éri el
A holnapi mákszemeket
Az idő elpereg
A néma hiába hallgatott
Cinkosra cink és ólom vár
Áruló árulja az árulót

Jaj magyarok, jaj háromszor
Már csak negyven nap van hátra

Felvérző utakon

Vadlúd-horkanó ég
Felhők zsírhalma ég
Rekedten gágogó hangriadó
Visszahív
Lám lomb érik dörögve
Levél sárgul
Éjjelt szaggatón hajnalban
Felvérzik
Könyörgés tipor-teper

Kiáltozó ég
Vég jelét róva a lúdra
Földönfutó árnyékod
Hervadó fák között
Bujkáló reményed lenyomatai
Riadót gágogó rekedt hang
Visszahív

Növények himnusza

Nem mozdulunk
Mi növények nem mozdulunk
Csupálhatnak, vagdalhatnak
Kinyűhetnek
Elhordhatnak, perzselhetnek
Hervadt hamuvá égethetnek
Mi növények nem
Nem mozdulunk

Milyen jó a földbe vájni
Éhező koronánk gyökérujjait
Kézenfogva kapaszkodunk
Pörgetjük a földet
Ahol az emberek „szükségből" ölnek
Hogy egymással trágyázzák
Termékennyé a szikes pusztát

Értük termünk
Pirosat, fehéret, zöldet
Virágokat varázsolunk
Sírjaikra szféra kéket
És álmodozva jajgatunk, jajgatunk

Körtvélyesi Rózsa Piroska

Megalakulásának 60. évfordulóját ünnepli a Komáromi Magyar Pedagógiai Iskola

„És lett oázisunk az iskola / Ahonnan világmegváltó hittel / Indultunk egy júniusban / Fagyos szelekkel söpört / Új utak felé, és nem tudjuk még / Babérral térünk-e meg, de visszatérünk."
Elekes Ferenc

A múlt század ötvenes éveinek elején számos új magyar óvoda kezdte meg működését Dél-Szlovákiában, ezért szükségessé vált a magyar nyelvű óvónőképzés biztosítása.
Az első magyar óvónőképző 1951. szeptember 1-jén nyitotta meg kapuit Komáromban a magyar gimnázium épületében. Szlovákia magyarlakta régiójából 50 lány kezdte meg tanulmányait az óvónőképző két osztályában. Eleinte közös igazgatóság alatt működött a gimnáziummal. Az első két év nehézségeinek leküzdése után kikerült a gimnázium gyámsága alól, és önálló középiskolává vált. Az óvónők képzésére szolgáló Magyar Tannyelvű Pedagógiai Iskola első igazgatójává dr. Turczel Lajost nevezték ki, aki újjászervezte a tantestületet, és céltudatosan emelte az iskola színvonalát. Az óvodai nevelés célkitűzéseinek figyelembevételével új tantervet dolgozott ki. Kijelölte a pedagógiai iskola feledatait, melyeknek alapján nagyobb hangsúlyt helyeztek a szaktantárgyak oktatására: a zenei nevelésre, zongorajátékra és a képzőművészetre. A képzés célja az volt, hogy az óvónő ne csak az iskolában, hanem az élet legkülömbözőbb helyzeteiben is helyt tudjon állni. Az általános, az elméleti és a gyakorlati képzés szerves egységet alkottak. A legfontosabb tantárgy a magyar nyelv és irodalom volt, szakmai szempontból pedig a pedagógia. Az óvónőjelöltek az általános ismereteket, a szaktudást, a tudás közlésének mószertanát és a pedagógiai lélektant nemcsak elméletben sajátították el, hanem az iskola példájából is. Ebben a sájátos életforma és az 1954-ben újjonnan kinevezett alkotó szellemű igagatónőnk, dr. Zsombor Miklósné (Jolán néni) és tanáraink egyaránt szerepet vállaltak. Dr. Zsombor Miklósné (Homma Jolán) munkássága, elhivatottsága s a szülőföldhöz való ragaszkodása példaképül szolgált tanítványainak. Elévülhetetlen érdemeket szerzett a szlovákiai magyar óvónőképzés terén.
Az iskolai és az iskolán kívüli tevékenység egymásra épülő rendszere magas fokú általános műveltség megalapozását tette lehetővé. Mivel az óvónő, nevelőnő, tanítónő mind a város, mind a falu kulturális életének szervezője is, ez az intézmény szükségszerűen többet nyújtott a kulturális nevelés terén, mint más iskolák. Az óvónőképző életében fontos szerepet játszott a művészeti nevelés. Működött itt színjátszókör, énekkar, tánccsoport, melyek aktívan részt vállaltak a város és környéke kulturális életében.
Tíz év után sajnos az óvónőképző bezárta kapuit, s ezzel Komáromban végleg megszűnt a magyar óvónőképzés. Az intézmény működésének ideje alatt több mint 400 óvónőt adott a szlovákiai magyar óvodáknak, akik a rájuk bízott emberpalántákat nagy szeretettel és hivatástudattal nevelték.
A végzett növendékek többsége óvónőként tevékenykedett, de voltak, akik közülük főiskolai vagy egyetemi oklevelet szereztek, és az alapiskola alsó vagy felső tagazatán, sőt egyetemen is tanítottak. Egyesek fordítóként, gyógypedagógusként, képzőművészként folytatták tevékenységüket.
Szeretettel és megbecsüléssel gondolunk vissza az iskolánkban eltöltött évekre, diáktársainkra és tanárainkra, akik nemcsak szaktudással láttak el bennünket, hanem a kultúra szeretetére, becsületességre, nemzeti öntudatra és hazaszeretetre is neveltek minket. Mély nyomot hagyott bennünk alma materünk üzenete, „az útravaló", amely sokunknak jelentette a boldogulást és az életben való érvényesülést.

Csicsay Alajos

A szlovákiai magyar iskolák és a nyelvtanítás kérdése

Messzire kellene visszamenni az időben, ha azt akarnánk megállapítani, mikor jött létre az írás. Egy határozott időpontot biztos, hogy hiába keresnénk. Az viszont kétségtelen: ahhoz, hogy fejlődésnek induljon, tanítani kellett. Hogy a tanítása csoportosan célravezetőbb és gazdaságosabb is, arra az ókori népek már Kr. e. több száz esztendővel rájöttek. Nem egyértelmű jelek szerint elsőként talán a mezopotámiaiak.

Az iskolák kialakulásáról, s a bennük folyó oktatás történetéről mára mérhetetlen nagy mennyiségű írásos anyag gyűlt össze. Ha az ember megpróbál benne böngészni, hamar rájön, hogy az eddig eltelt ezer évek során egyetlen probléma megoldásával küszködik az emberiség, mégpedig azzal, hogy a népességnek lehető legnagyobb hányada megtanuljon írni-olvasni. Mert ugye nemcsak a betűvetés módjának elsajátíttatása a gond, hanem a leírt jelek (szöveg) le- vagy elolvasását is meg kellett (kell) tanítani. Közhelyszerű megállapítás, hogy a tevékenységnek ez a formája az emberi kommunikációt forradalmasította, hiszen nem egyébről van szó, mint arról, hogy megtalálta a beszéd rögzítésének, mi több, konzerválásának a módját. Ami pedig a számítógép és az internet térhódításának idején sem változott. Ez utóbbiak ugyanis nem többek, mint (korszerű) eszközök, akárcsak száz esztendővel ezelőtt voltak a füzet, a ceruza, meg a toll, amelyek felváltották a palatáblát és a palavesszőt.

Hogy az írás és olvasás megtanítása nem is olyan egyszerű dolog, elég, ha bizonyítékul felidézzük Eötvös Józsefnek második minisztersége idején „meghirdetett", egyetlen mondatba sűrített üzenetét (egyesek szerint programját) a tanítókhoz, amelyben így határozta meg feladatukat: „Tanítsátok meg a gyerekeket írni-olvasni!" Azóta többen is megkérdezték, csak ennyit várt el tőlük? Mások meg okoskodva hozzátették (teszik), hogy számolni is meg kell tanítani a tanulókat, amit a hajdani miniszter sohasem mondott, mert sokkalta bölcsebb volt annál. Jól tudta, hogy a betűkhöz hozzá tartoznak a számok is. Akik az előbbieket megtanítják leírni és elolvasni, nem mellőzhetik az utóbbiakat sem. Minden továbblépésnek ez a kiindulópontja. Mondhatnánk, nem olyan nehéz dolog, hiszen minden testileg-lelkileg egészséges, hat-hét éves gyerek képes rá. Mégis, mintegy száz évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy megértsük Eötvös üzenetének lényegét. Ő tudvalevőleg nemcsak miniszter volt – mai tájékozottságunk alapján mondhatnánk, amolyan tucat-politikus (bár régebben jóval kevesebb volt az ilyen) –, hanem író is, aki jól tudta, mit jelent az írni-olvasni tudás. Hogy még mi mindent kell megtanulni ahhoz, hogy gondolatainkat, érzelmeinket nyelvileg, nyelvtanilag hibátlanul és pontosan le tudjuk írni, s meg tudjuk érteni azt, amit mások leírtak, rá kellett ébrednünk. S amióta ez megtörtént, azóta tudjuk, mit nem tanítanak meg kellőképpen a mai iskolák tanítói. Az értő olvasást. Ez azt jelenti, hogy a növendékek igen nagy hányada, tán az sem túlzás, hogy a többsége nem képes felfogni a leírt szavak értelmét. S hol vannak még az egyéb jelek, jelrendszerek, amelyek a tananyag (matematika, fizika, kémia, zene és más tantárgyak) fogalomrendszerében nélkülözhetetlenek?

Igaz, a 19. század második felében és a 20. század elején is könnyebben lehetett teljesíteni a miniszter által megjelölt feladatot, legalábbis gondolhatjuk, merthogy a tudományok a mára elért eredményeikhez képest még gyerekcipőben jártak. Azaz, hogy épp akkor váltottak cipőt, aminek következtében a tudományos kutatás pár évtized leforgása alatt utolérhetetlen tempót vett fel. Az iskolai tananyag meg- és újratervezői pedig, gondolván, hogy a haladást követik, ingoványos talajra léptek, amelyről letérni úgy tűnik, képtelenek. Azt szoktuk mondani: minden tudományos felfedezést, új ismeretet egymástól függetlenül igyekeznek mihamarabb „tantárgyiasítani", a pedagógusok pedig, csúnya kifejezéssel élve, belegyömöszölni a gyerekek fejébe.

A másik kiváló egyéniség az író és pedagógus Németh László volt, aki a múlt század közepe táján tanár kollégáit nem minden keserű gúny nélkül „tisztes tananyag-végrehajtó rendeknek" nevezte. Persze, már jó régen akadtak tanítók, tanárok között olyanok, és ma sincsenek kevesen, akik észrevették az oktatáspolitika által rájuk kényszerített „tananyag-végrehajtói" szerep káros következményeit, és hol hangosan, hol visszafogottabban felemelték ellene szavukat, mindmáig hasztalan.
Az viszont nem csupán az oktatáspolitika minőségjavító intézkedéseiből eredő következmény, hogy a kötelező általános (Szlovákiában alap-) és középiskolai oktatás ideje mára tizenkét évre emelkedett, mert ennek a fő, de kevésbé hangoztatott oka a fölöslegessé vált „emberanyag" (a potenciális munkavállalók) holtvágányon való vesztegeltetése. S az eredmény? Az általános, sőt már a középiskolákból is tömegével kerülnek ki a félanalfabéta gyerekek, a szakiskolákból pedig olyan fiatalok, akik nem értenek semmihez sem. Hát ide vezetett az eötvösi üzenet nem megértése.
Jóllehet, kissé karikírozott ez a kép, de meggyőződésem, amit tapasztalataimból kiindulva merek állítani, hogy az ún. Közép-Kelet-Európa legtöbb országában, legalábbis Magyarországon és Szlovákiában megközelítőleg ilyen a helyzet. A dolgokat még bonyolítja, hogy mindkét „nemzetállamban" nagyszámú nemzeti kisebbség él. Némelyiküknek saját iskolahálózata is van, mint például a szlovákiai magyaroknak. Ez az iskolahálózat magába foglalja az általános iskolákat és a középiskolák sokféle típusát, gimnáziumoktól kezdve a különböző szakközépiskolákig. Ez utóbbiak közé sorolhatjuk a szakmunkásképzőket is, mivel a legtöbbnek érettségiző osztályai is vannak. Csupán egyetlen probléma akad velük, s ez már nem szakmai, hanem politikai kérdés, mégpedig az, hogy ez az iskolatípus mutatkozott legalkalmasabb eszköznek a magyarok asszimilálására. Azért, mert ezekben volt legkönnyebb megváltoztatni kezdetben a szaktantárgyak, végül a magyar nyelv és irodalom kivételével minden tantárgynak a tanítási nyelvét. Egyik bevált fogás volt, az ún. mono típusú osztályok, majd iskolák létesítése, amelyekben kevésbé keresett szakmákhoz képezték a fiatalokat. Ezekből elegendő volt országos méretben, esetleg kerületenként vagy járásonként egy-egy osztály vagy iskola is. Ha ilyen osztályba (iskolába) olyan tanuló jelentkezett, aki nem tudott magyarul, vagy nem akart e nyelven tanulni, az iskola fenntartója – néha elég volt hozzá az iskola igazgatója is – köteles volt a tanítási nyelvet magyar helyett szlovákra változtatni. Meg is tették ezt rendre. Később már ez a trükk sem kellett. Központilag szabták meg, hol legyenek magyarlakta területeken szlovák és magyar szakiskolák. Így szűntek meg fokozatosan a magyar oktatási nyelvű vegyipari, közgazdasági, egészségügyi és részben a gép- és elektrotechnikai, mezőgazdasági szakközépiskolák és az óvónőképzők is. Ezeket ugyan a statisztikák magyar iskolákként tartották, illetve tartják ma is számon, de a heti két magyar órán kívül semmi mást nem tanítanak bennük magyarul. Az ezekből kikerült fiatalok, mi sem természetesebb, szakmájuk szakkifejezéseit csak szlovákul tanulják meg, ha pedig valamit magyarul akarnak megnevezni, körülírják, tükörfordításhoz folyamodnak, kitalálgatnak nem létező magyar fogalmakat, vagy egyszerűen szlovák megnevezéseket kevernek magyar mondatokba. Ez az oka annak, hogy az összes határon túli magyarok közül leginkább kevert nyelven a szlovákiai magyarok beszélnek. Sajnos a magyar nyelvvel foglalkozó hivatásos nyelvészek zöme csupán nyelvészi szempontból foglalkozik a problémával, mondván, ők nem oknyomozók, sőt nyelvművelők sem, ami egyébként is idejét múlta fáradozás, mert a nyelvet nem kell és nem is szabad korlátok közé szorítani. E helyett inkább fogadjuk el a határon túli magyarok nyelvhasználatát olyannak amilyen, és ismertessük meg ezerféle fordulataival az anyaországban (szabad-e ilyen szót használni?) élő magyarságot. Sőt arra is figyelmeztessük őket, hogy a „hibrid nyelvük" miatt ne tekintsék e nemzettársaikat másod- (ne adj Isten!) alacsonyabbrendűeknek. A határon túli, magyar nyelvvel foglalkozó nyelvészek Magyarországon egyetértő kollégákra, nagy befolyással rendelkező, kompetens szaktekintélyekre találtak, akik a Magyar értelmező kéziszótár legújabb kiadásába jó néhány olyan, eredetileg szlovák (román, szlovén, valószínűleg más nyelvű) szót is felvettek, amelyekről túl korán feltételezik, hogy a magyar nyelvben végleg meghonosodtak. Például: sporitelna – takarékpénztár (sőt az argó változatát is – spori), vlecka (lecka) – pótkocsi,

sestra – nővér (egészségügyi). Sorolhatnám vagy százhúszig. Egyelőre ennyivel is megelégedtek, de ígérik a szerkesztők, hogy folytatják e munkát. Vajon mi célból? Csak nem azért, hogy ismerjék meg széltében-hosszában az elnemzetlenítő politika fennhéjázó sunyiságának következményeit, általa a határon túli magyarok szellemi kiszolgáltatottságát? Ha ez a szándékuk, semmi kifogásunk ne legyen ellene. Az ellen sem lehet, ha a nyelvészek teszik a dolgukat, de talán jobb lenne, ha a Magyar értelmező szótárt meghagynák a mai szókészlet számára, ami tagadhatatlan, kezdettől fogva folyvást változik. A friss „jövevényszavakból" (nem is annyira spontánul jöttek, mint amennyire ránk tukmálták őket) pedig jobb lenne, ha határokon túli magyar nemzetiségi tájszótárakat állítanának össze, amelyek segítenék a nyelvhasználatára igénytelenebb néprétegeket is abban, hogy többet törődjenek nyelvük tisztántartásával. Valaki, már jóval előttem kimondta e szót: „nyelvhigiénia". Nekem tetszik. Föltételezem, másoknak is. Meg azt is, hogy a nyelv a lélek tükre. Ebből viszont már kiragyog egy csipetnyi esztétikum is.
Következő kérdés a határokon túl, pontosabban Magyarországgal immár közel száz esztendeje szomszédos „nemzetállamok" határai közé szorított magyarok államnyelvhasználatának a színvonala. Hogy ez Szlovákiában sok kívánnivalót hagy maga után, nincs mit tagadni, igaz, ezért úgy tűnik, jogos a szlovák „nagyközönség" és persze az állam vezetőinek (néha a magukat közéjük feltornászott magyaroknak is) a háborgása. Ki mást kárhoztathatnának miatta folyvást, mint a magyar iskolák szerencsétlen tanítóit és tanárait, közülük is leginkább a szlovák szakosokat.
A politikusok részéről nem egyszer elhangzott már az a vád is, hogy a fránya magyarok elszabotálják az államhatalom által rájuk rótt kötelességük teljesítését. Az érintettek viszont minden szakmai ellenőrzés, különböző felmérések alkalmával be tudták bizonyítani, hogy az őket ért vádak alaptalanok, ők az előírt tananyagot tanulóikkal maradéktalanul megtanították. A tanulók vizsgáinak eredményei 60-70%-osak, néha még jobbak is. Ami meglepő, esetenként még a magyar nyelv- és irodalmi vizsgák eredményeinél is jobbak. Akkor hát mi a baj? Nem egyéb, mint az, hogy a fiatalok tanárostul minden tantervi követelményt teljesítenek, vagyis „végrehajtanak". Csak egy valami hiányzik a tanulók tudásából, a folyamatos beszéd, amihez elsősorban gazdag szókészlet kell, meg persze a bemagolt nyelvtani szabályok gyakorlati alkalmazása. Ezeket miért nem tudják? Talán sokszorta butábbak, mint a távoli országokból (volt, amikor fejlődő államoknak neveztük hazájukat) idekerült fiatalok, akiknek elég kétéves intenzív nyelvtanulás ahhoz, hogy elsajátítsák azt a nyelvet, amelynek segítségével el tudták (tudják) végezni az általuk választott egyetemet? Sok szakember közülük itt is maradt, mi több, pályázat útján vezető álláshoz is jutott. Példák lehetnek rá egyes kórházi főorvosok. Tőlük senki sem várja el, hogy anyanyelvi szinten használják a szlovák nyelvet, elég, ha megértik őket mind a betegeik, mind a kollégáik. Egyedül a szlovákiai magyar gyerekek lennének – már bocsánat – annyira hülyék, hogy tizenkét évi, heti 4-8-10, akár még ennél is több rájuk fordított óra alatt ugyanerre a teljesítményre képtelenek? Korántsem erről van szó. Hát akkor miről?
Kezdjük az oknyomozást kicsit messzebb. Nemcsak időben, térben is. Mondjuk Franciaországban, mindjárt a nagy forradalom győzelme utáni időben, amikor kimondták, hogy mindenki, aki az ország területén él, francia. Mit sem törődve a több mint tízmillió más nyelvűvel. A következő lépcsőfok legyen a sok nemzetiségből álló – „önkéntes alapon", szintén a nagy forradalom által létrejött – Szovjetunió, ahol mindjárt a kezdet kezdetén kimondták, hogy a nem orosz nemzeten kívül minden más nemzethez tartozó állampolgárnak két anyanyelve van: az orosz és a sajátja (ha nagyon ragaszkodik hozzá, de ha nem, az se baj). S amikor a nagy birodalom majdhogynem egyik napról a másikra nemzetállamokra hullott szét, maga Gorbacsov volt az első, aki a „szétveréséért" a nemzetiségeket kárhoztatta. (Ugyan ki állítaná, hogy ebben a „nemzetiségi kérdés" megoldatlansága játszotta a fő szerepet, de kihagyni az okok közül hiba lenne.)
A „kettős anyanyelv" fogalmát előszeretettel vette át Csehszlovákia és a többi (most már kimondhatjuk) csatlós állam is. Szlovákiában ez mai napig így van. Csakhogy az egyik közülük államnyelv. Az államnyelvet pedig, szó sem lehet róla, hogy a magyar iskolákban ne anyanyelvként tanítsák. Idegen nyelvnek nevezni – vallási kifejezéssel élve – halálos bűn, aminek

tudvalevő, hogy örök kárhozat a büntetése. Persze nem odaát a túlvilágon, hanem itt. Túlzás lenne, ha poklot emlegetnénk, elegendő a tisztítótűz is. Aki nem tud anyanyelvi szinten szlovákul, azt kiröhögik, kabaréfigurát fabrikálnak belőle, megszégyenítik, megalázzák, ha „nem tisztul meg", még el is üldözik. Kinek hiányzik, ha elmegy? Szüleinek? Azok vessenek magukra, hiszen adhatták volna szlovák iskolába is, ahol lehetett volna belőle (nem túl sok kivételtől eltekintve) létszámszaporító, amire Dél-Szlovákiában (Isten ments Felvidéket mondani!) feltétlen szükség van. Ezen áldatlan állapot megszüntetésére is lenne lehetőség. Talán még senki nem vette volna észre, hogy a dél-szlovákiai magyar gyerekek, akik az utóbbi másfél évtized alatt kerültek ki a magyar iskolákból, jobban tudnak angolul, mint szlovákul? Pedig eddig még senki sem mondta, hogy nekik már harmadik anyanyelvük is van. Merthogy nincs is, se második, se harmadik, se sehányadik, de ha több nyelvet is képesek megtanulni (nem kényszerből persze, inkább önként), akkor lesz egy ún. domináns nyelvük, ami nem törvényszerű, de gyakorlati tény, hogy az, az anyanyelv szokott lenni.
Tehát summa summárum, a nyelvoktatás szemléletén kell változtatni – persze nem ártana egy kis tolerancia sem –, s akkor rövid időn belül megszűnhet a több évtizedes probléma.

Marosi Károly

URAM, VÁRJ MÉG

Uram, várj még
hisz van időd elég!
Lásd be, hogyha megyek,
nem használok Neked!
Várj, még nem vagyok kész,
sosem voltam,
nem fogadnak be a nagyok,
kicsi voltam, s az maradok.
Uram várj,
a munkámból még egyet
el sem kezdtem, máris vége legyen?
Annyi minden van,
mit még nem is láttam,
semmit sem láttam e világban,
annyi minden van még,
mit el sem kezdtem,
s most befejezzem?
Uram várj, gondold meg,
mennyi szeráf,
kerub dicsér Téged,
nem hiányoznék néked!
Uram hagyj itt
Így jobban járunk,
nem leszek láb alatt,
majd itt hozsannázunk!
Míg fenn ambrózia a kaja,
itt lenn zsíros kenyér az uzsonna.
Hagyj itt,
vigyél mást helyettem,
egy arra méltót,
vigyél románt,
vigyél tótot,
franciát, németet,
angolt, ne engem!
Uram, várj, kérlek,
ne kapkodd el,
itt vagyok,
és nem rohanok sehova,
habár azt mondta egy Jehova
tanúja, hogy nálad az öröm,
én itt a Földön
szeretnék szenvedni még,
ha megengednéd!
Kérlek Uram, várj még!

Csak tűrj még

Csak tűrj még sokáig, rendesen,
hisz átvágtak téged kedvesem,
igértek mindent, fűt, fát, bogarat
igértek csöndet, igértek nyugalmat,
igértek rendet, s te elhitted mindet,
tűrj, hisz te akartad,
hát maradj csendben!
Hogy ez meg az nem volt benne,
mit sajnálod,
miért nem gondoltál előre,
miért hiszel még, te dőre?
Felnőttél már, vége a mesének,
szomorú valóság, hogy most érzed,
átvágtak rendesen,
hogy edig szabad volt,
most már nem az,
hogy neked jogaid vannk,
mára elfogytak,
hogy a törvény az alap,
mi naponta változhat?
A garas, mit évek óta
fogadhoz versz, kevesebbet ér,
hogy naponta kisebb lett a kenyér,
mit kuporgattál
szádtól megvonva a falatot,
mást gazdagít,
hogy munkád nem lesz,
csak évek múlva,
ha a milliókkal együtt felvesz valaki!
Te hitted, hogy jobb lesz,
nem fog becsapni,
nem láttad a csapdát:
a madzag volt nagyon mézes,
s te ráragadtál, kedves,
mint légy a papírra,
gondolatod nem volt, csk a hited,
mi mára szertefoszlott,
s mire büszke voltál, a gerinced,
mára megtörve, hiteled nincs már,
a banknak fizeted szinte eddigi életed!
Örülj, hogy élsz,
hogy most még van mit enned,
de holnap mi lesz, ne gondolj vele,
csak fizess, mint a köles!
Örülj, hogy vénségedre
eltarthatod felnőtt gyereked,
örülj, hogy célpont vagy
annak, ki majd kirabol,
és örülj annak, te kis dőre,
hogy helyetted van
ki gondol a jövőre!
Te csak válaszd azt az egyet,
mint régen volt, és tapsolj,
ha van még hozzá kedved,
zakatolj és szavazz, válaszd ki őket,
kik majd helyetted elszúrják jövődet!

Mi marad utánad

Mi marad utánad, mondd,
talán pár maréknyi csont,
vagy néhány lepréselt emlék,
kitaposott cipő, egy-két fénykép,
marad egyáltalán valami?

Valami, amit fel tudsz mutatni?
Bármily pici érték,
fontos, nagy lépték,
olyan, mit alkottál,
olyan, mi fennmarad,
mikor már feldobtad talpadat.

Nem kell, hogy piramis legyen,
csak olvasni lehessen,
vagy hallgatni csendben,
egy teremben, vagy kertben,
nem kell egy oltár,
hol szembenézhetsz,
vagy szobor, mi elé térdelsz,
elég, ha más lehunyja szemét,
vagy finom volt neki az ebéd.

Akkor megmaradsz, mint emlék,
– ennyit én is megtennék, –
élj csak tested templomában,
hol elvárod tiszteleted a mában,
de elmúlik rögtön,
ha a rögből több hull rád.

Majd ha a fejnél
már áll a márvány,
és egy kis táblán:
– élt ettől eddig, –
emlékezzünk rá,
– legalább keddig.

A Muravidék 18 szerzői

Bárdos István 1945-ben született Battonyán. Közgyűjteményi és közművelődési referens, művelődéstörténész. Kutatási területe az Esztergomi Érsekség művelődéspolitikája, a megye településeinek és civil szervezeteinek története. Több önálló kötet és számos tanulmány szerzője, kötetek sorának szerkesztője. Az *Átkelő* munkatársa. Esztergomban él.

Csicsay Alajos 1938-ban született Csiliznyáradon. Író, pedagógus, kisebbségkutató. Kulturális, szépirodalmi és szakfolyóiratokban publikál, pedagógiai kiadványok és antológiák társszerzője. 12 kötete jelent meg, legutóbb: *Mérföldkövek ködben* (2006), *Tizenharmadik iskola* (2010). Az *Átkelő* munkatársa. Párkányban él.

Győrffy Sándor 1951-ben született Kapolcson. 1975 óta foglalkozik művészetekkel: kísérleti színház és film, performance, mail art, fotó, egyedi és sokszorosított grafika, festészet, szobrászat, installáció és térberendezés. Művészeti fesztiválokat szervez, katalógusokat és könyveket szerkeszt, illusztrál. Kötete: *Szekvenciák* (2007). A *Muravidék* főszerkesztője. Budapesten él.

Hétvári Andrea 1975-ben született Budapesten. Az ELTE Tanárképző Főiskolai Kar magyar-könyvtár szakán 1999-ben szerzett diplomát. Verseket, meséket publikál folyóiratokban *(Kortárs, Parnasszus, Napút)*. Szerepelt az *Arcok és énekek 2010* és *2011* antológiákban. Kötete: *Képzeld el!* (2011). Budapesten él.

Horváth Gáborné 1935-ben született Szentesen. 1985-ben doktorált a debreceni KLTE-n. Nyugdíjas főiskolai tanár, filológus, irodalomtörténész, tankönyvíró. Karcolatokat, műbírálatokat, novellákat, magyarságtörténeti tanulmányokat ír. Az *Átkelő* kulturális folyóirat és az *Esztergom és Vidéke* munkatársa. Kötete: *Kereszt-utak* (2008). Esztergomban él.

Horváth Ödön 1938-ban született Budapesten. Költő, műfordító. Az Amszterdami Teológiai Főiskolán szerzett hittantanári diplomát 1981-ben. A Kismarosi Teleház Alapítvány vezetője. Műveit folyóiratokban *(Vigilia, 2000, Kapu)* és a *Dunakanyar költészete* c. antológiákban közölte. Kötetei: *Léggömbről a táj* (2006), *Az örök idő nyomában* (2011). Kismaroson él.

Imreh Tibor 1952-ben született Budapesten. 1971-ben fényképész szakvizsgát tett. Grafikus és festőművész, a szentendrei Vajda Lajos Stúdió tagja. Műveiben a zen buddhizmus gondolati és képi világára, valamint Misima Jukio életművére reflektál. Képei megtalálhatók magán- és közgyűjteményekben. 2010-ben hunyt el Budapesten.

Kaiser László 1953-ban született Budapesten. 1980-ban az ELTE Bölcsészettudományi Kar magyar szakán, 1983-ban a Színház és Filmművészeti Főiskola dramaturg szakán diplomázott. Petőfi Sándor Sajtószabadság díjas költő, író, szerkesztő, a Hungarovox Kiadó vezetője. Eddig 15 kötete jelent meg, legutóbb: *Álom a csönd* (2008), *Egyéniségek és filmművészet* (2010). Budapesten él.

K. Grandpierre Károly 1949-ben született Budapesten. Sopronban végzett erdészeti technikumot. 1984 től Kanadában élt, a School of Art-on festészetet tanult. Kiállításai voltak Kanadában és az USA-ban. Versei a kanadai magyar írók antológiájában jelentek meg. Kötete: *Háttal Szodomának* (2010). Érden él.

Körtvélyesi Piroska 1950-ben született Révkomáromban. A Comenius Egyetem gyógypedagógia–természetrajz szakán diplomázott, és doktorált. A Szlovák Gyógypedagógiai Társaság Tiflopedagógiai Szekciójának elnöke. Kutatási területe: a beszéd- és látássérült gyermekek oktatásának módszertana. Publikációi szakfolyóiratokban jelentek meg. Révkomáromban él.

Lábik János 1933-ban született Párkányban. Festőművész, a Párkányi Képzőművész Kör alapítója, a Városi Galéria alapító tagja. A külvilág realitása ihlette olajfestményeket, akvarelleket, könyvillusztrációkat és elvontabb kompozíciókat készít. Folyópartok és erdőrészletek a fő motívumai. Munkásságáért Pro Urbe Párkány-díjat kapott. Párkányban él.

Madár János 1948-ban született Balkányban. Pro Civitatae- és Váci Mihály-díjas író, költő. A Rím Könyvkiadó vezetője, a *Kelet Felől* c. folyóirat főszerkesztője. A Váci Mihály Irodalmi Kör és a Szabolcsi Írótábor vezetője. Hat kötete jelent meg, legutóbb: *Gyanútlan világ* (2007), *Hullong az idő* (2008), *Gyöngyök lélegzete* (2010). A *Muravidék* szerkesztője. Tokajban és Budapesten él.

Marosi Károly 1947-ben született Budapesten. 1983 óta közöl kritikus hangvételű prózai írásokat és verseket. Kötetei: *Létigenem* (2001), *Befejezetlen múlt* (2003), *Múlt-kór* (2005), *Vélem(l)énytelenül* (2006), *Szárnyaszegett Pegazus* (2009). Dunakeszin él.

Nagy Zopán 1973-ban született Gyomán. Fotográfus és dekoratőr iskolát végzett Budapesten. Fotóművész,

verset és prózát ír, irodalmi és művészeti folyóiratokban publikál. Kötetei: *Fotográfiák* (2004), *Skizológia* (2008), *A haiku jegyében* (2011). Budapesten él.

Pécsi Sándor 1960-ban született Budapesten. A Tan Kapuja Buddhista Főiskolán folytatott tanulmányokat. Gépészeti technikumot végzett. Költő, író, népi iparművész, fafaragó. Írásaiban kultúrtörténeti kérdések, művek és keleti vallások elemzésével foglalkozik. Verseiben szürrealizmus keveredik a népi mondavilággal. Budapesten él.

Pozsgai Györgyi 1954-ben született Szolnokon. Az ELTE bölcsészettudományi kar magyar–orosz szakán 1978-ban, a BME közoktatási vezető szakán 2000-ben diplomázott. Verseket, tanulmányokat közöl folyóiratokban. Eddig nyolc kötete jelent meg, legutóbb: *Aphrodité, távolodóban (2011).* Budapesten él.

Szász István Tas 1938-ban született Kolzsváron. A Marosvásárhelyi Orvosi Egyetemen 1962-ben diplomázott, 1974-ben pszichiátriai szakvizsgát tett. 1977-ben áttelepült Magyarországra. Esszéket, szépprózát ír, 12 kötetes könyvsorozata: *Egy haza – két ország*. Legutóbbi kötetei: *Beszédes hallgatás – a Hitel c. folyóirat története* (2007), *Humus sapiens* (2009). Leányfalun él.

Székely András Bertalan 1952-ben született Budapesten. 1981-ben szociológusi diplomát, 1982-ben bölcsészettudományi doktorátust szerzett. Művelődésszociológus, kisebbségkutató, a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium osztályvezetője. Eddig tíz kötete jelent meg, legutóbb: *Népben, nemzetben* (2007), *Közép-európai szőttes* (2010). Isaszegen él.

Wernke Bernát 1954-ben született Pincehelyen. Költő, irodalomszervező. Korábban színjátszással foglalkozott. Kötetei: *Esztergomi éj* (2001), *Villanások* (2002), *A síp* (2003), *Délutáni havazás* (2006), *Folyón túl, valahol...* (2007), *...és az elkésettekre is újra-újra vár* (2011). A *Muravidék* és az *Átkelő* szerkesztője. Berlinben és Esztergomban él.

Zágorec-Csuka Judit 1967-ben született Göntérházán. 1991-ben diplomázott az ELTE magyar-könyvtár szakán, 2006-ban ugyanitt doktorált . Költő, műfordító, irodalomtörténész, könyvtáros. Legutóbbi kötetei: *A családom anyanyelve* (2008), *Tragom Zrinskih* (2009), *A muravidéki magyar könyvek világa* (2010), *Sivatagi szélben* (2011). Lendván él.

TARTALOMJEGYZÉK

		oldal
Győrffy Sándor	A fa kép-mása	3
Hétvári Andrea	Egy	4
	A fa éneke, Nyír, Hárs, Fenyő	5
Győrffy Sándor	Az épület-sebek gyógyítója	6
Horváth Ödön	A szépség szeretete	8
Bárdos István	Lábik János művészetéről, dossziékban lapuló rajzairól	10
Wernke Bernát	Vándor, ha szépre szomjazol	12
Pozsgai Györgyi	Lélegző világ	14
Madár János	Megjelöltél, Ujjaid az égig érnek, Könyvekbe zártalak, Egyetlen	20
	Végezetlen,Tenger és csillag, Éneknyi idő, Gyöngyök lélegzete	21
Székely András Bertalan	Lokálpatrióta séta lakóhelyemen	22
Szász István Tas	Közép-európai szőttes	24
Zágorec-Csuka Judit	Ősi humuszban, A tükör, Vihar után	30
	Hidak, Tavaszvárás, Búcsú, Éj	31
Kaiser László	A tó, Bűnre kiáltó, Depresszió, Szeliden érdemes	32
Kaiser László	Németh László és Berzsenyi	33
Nagy Zopán	Haikuk	36
Győrffy Sándor	A láthatatlan láttatása	38
Zágorec-Csuka Judit	Nap, Sivatagi szél	43
Horváth Gáborné	Lelkiismeret és felelősségtudat Váci Mihály prózájában	44
Horváth Ödön	Rád várnak, Gyönyörűség, Ott fenn a hegyen, Utolsó sugarakban	48
	Parázs mellett, Kötetlenség, Nincs sok idő, Kufárok áldozata	49
Pécsi Sándor	Kőbálvány visszanéz	50
K. Grandpierre Károly	A világ szétesése, Felvérző utakon, Növények himnusza	60
Körtvélyesi Rózsa Piroska	Megalakulásának 60. évfordulóját ünnepli a Komáromi Magyar Pedagógiai Iskola	61
Csicsay Alajos	A szlovákiai magyar iskolák és a nyelvtanítás kérdése	62
Marosi Károly	Uram, várj még	66
	Csak tűrj még, Mi marad utánad	67
A Muravidék 18 szerző		68

KÉPJEGYZÉK

		oldal
Lábik János	Útszéli fa	4
	Bokrok	5
Makovecz Imre	A lendvai Kultúrház (fotó: Ruda Gábor)	7
Lábik János	Erdőrészlet	9
	Patakpart	10
	Út mellett	11
	Fa firka	13
	Erdei ösvény	15
	Háztetők	17
	Magányos fa	19
	Fatörzsek	25
	Faluvége	27
	Mezőn	29
Imreh Tibor	Kalligráfia 1	32
	Kalligráfia 2	35
	Buddha-pecsét 1	37
	Kínai erdő 9	39
	Kínai erdő 8	41
	Kínai erdő 12	42
	Fekete-arany kalligráfia	43
	Buddha-pecsét 2	47
	Kalligráfia 3	51
	Kalligráfia 4	53
	Kalligráfia 5	55
	Kalligráfia 6	57
	Kalligráfia 7	59
	Buddha-pecsét bambusszal	65
	Kínai erdő 4	66
Lábik János	Magányos fák	69

A kiadvány támogatói:

Magánszemélyek adományai és személyi jövedelemadójuk 1%-a

Muravidék

kulturális folyóirat

Főszerkesztő: Győrffy Sándor
Szerkesztők: Madár János, Novotny Tihamér, Ruda Gábor, Wernke Bernát

Korrektor: Keszthelyi Imre

A borító Imreh Tibor művének
felhasználásával készült

Nyomdai előkészítés: Németh Csongor
Nyomdai kivitelezés: Pannónia-Print Kft., Budapest
Példányszám: 500

Kiadó: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület (MBKKE)
2085 Pilisvörösvár, Szt. János u. 8., e-mail: muravidek@freemail.hu

ISSN 1419-0613